

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

STATUS, VENÄJÄ JA SOTA

Venäjän suurvalta-aseman menettämisen pelko kylmästä sodasta Ukrainaan

Pro Gradu -tutkielma

Yliluutnantti
Ville-Oskari Sallinen

Sotatieteiden maisterikurssi 6
Maasotalinja

Huhtikuu 2017

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 6	Linja Maasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Ville-Oskari Sallinen	
Opinnäytetyön nimi STATUS, VENÄJÄ JA SOTA – Venäjän suurvalta-aseman menettämisen pelko kylmästä sodasta Ukrainaan	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun Kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2017	Tekstisivuja 105 Liitesivuja -
TIIVISTELMÄ	
<p>Tässä Pro Gradu -tutkielmassa tarkastellaan Venäjän ulkopoliitiikan perusteita kylmästä sodasta Ukrainan sodan alkuun ja kuvataan tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet Venäjän syihin turvautua sotilaallisen voiman käyttöön Ukrainassa.</p> <p>Teoreettisesti tarkastelua ohjaavat viimeaikaiset psykologian ja sosiaalipsykologian havainnot statuksen merkityksestä valtioiden ulkopoliittiselle päätöksenteolle. Tutkimuksessa hyödynnettävällä statuslevottomuuden mallilla esitetään, että valtiot turvautuvat konflikteihin pelätessään menettävänsä asemansa kansainvälisen järjestelmän hierarkiassa. Erityisesti ulkopoliitikassa sodan uhka on korkea silloin, kun valtioille itselleen katsoma asema perustuu historiallisesti tärkeään ja kansallisesti jaettuun omakuvaan. Mikäli statusta tuova omakuva on vaarassa, valtiot ovat valmiita puolustamaan statustaan jopa sodankäynnin keinoin.</p> <p>Tämän tutkimus pyrkii määrittelemään statuslevottomuuden mallin soveltuvuuden valittuun tutkimuskohteeseen – Venäjän ulkopoliitiikan muutokseen – samalla tuottaen uusia havaintoja Venäjän ulkopoliitiikan ja erityisesti sotilaallisen voimankäytön perusteista. Tutkimuksella pyritään saamaan sekä uusia havaintoja teoreettisen mallin alustavasta käyttökelpoisuudesta jatkotutkimuksia varten, sekä mahdollisia vaikutuksia Venäjän syistä toimia Ukrainassa.</p> <p>Tutkimus on tulkinnallinen yhden tapauksen tapaustutkimus. Ensiksi Venäjän statuksen perusteita tarkastellaan historiallisesti, jonka jälkeen löydettyjä statukseen viittaavia perusteita arvioidaan osana Venäjän kylmän sodan jälkeistä ulkopoliittikkaa. Lopuksi saatuja havaintoja statuksen perusteista sovelletaan Ukrainan sotaan johtaneisiin tapahtumiin ja niistä esitettiin perusteluihin. Aineistona tutkimuksessa käytetään Venäjän ulkopoliittisesti tärkeisiin tapahtumiin liittyviä puheita, sekä alkuperäiskielisiä Venäjän Federaation ulkopoliittisia konseptioita ja muita turvallisuusasiakirjoja.</p> <p>Tutkimuksen tuloksena todetaan, että status on Venäjälle tärkeä sen suurvalta-aseman näkökulmasta. Statuskysymykset vaikuttavat Venäjän ulkopoliittisessä käytöksessä erityisesti silloin, kun Yhdysvallat ja Euroopan unionin valtiot eivät suostu tunnustamaan sitä suurvalta-asemaa, jonka Venäjä katsoo itselleen oikeudenmukaisena.</p> <p>Johtopäätöksenä tutkimuksessa esitetään, että Venäjän valintaan käyttää sotilaallista voimaa Ukrainassa on osaltaan vaikuttanut pyrkimys välttää suurvalta-aseman menetys ja estää statukselleen koituvat tappiot. Samalla Venäjän sotilaallinen voimankäyttö Ukrainassa ei ollut suunnattu vain Ukrainaa, vaan myös Yhdysvaltoja ja Euroopan valtioita vastaan. Toiminnallaan Venäjä pyrkii osoittamaan että sen asema suurvaltana tulee ottaa vakavasti.</p>	
Avainsanat Venäjä, suurvalta-asema, sotilaallinen voimankäyttö, sota, status, statuslevottomuus	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
1.1. TUTKIMUKSEN MERKITYS JA TUTKIMUSASETELMA	2
1.2. JÄTTILÄISEN OLKAPÄILLÄ: VENÄJÄN SUURVALTA-ASEMA JA AIKAISEMPI TUTKIMUS	4
1.3. TUTKIMUSKYSYMYKSET, TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA RAKENNE	7
2. VENÄJÄN ULKOPOLITIIKAN TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	10
2.1. KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TEORIAMÄÄRITTELYN KÄYTTÖ KÄYTÖKSEN SELITTÄJINÄ	10
2.2. ULKOPOLITIIKAN TEORIA JA SOTA IRRATIONAALISENA VALINTANA	13
2.3. SOSIAALISTEN TEORIOIDEN KÄYTTÖARVO UKRAINAN SODAN TUTKIMUKSELLE	18
3. STATUKSEN JA ULKOPOLITIIKAN SUHTEESTA	21
3.1. KULTTUURIN TEORIA: INHIMILLISET TUNTEET JA STATUS KONFLIKTIEN TAUSTALLA	21
3.2. SOSIAALINEN IDENTITEETTITEORIA: SOSIAALINEN KILPAILU	25
3.3. PROSPEKTITEORIA: MENETYKSEN PELKO, HÄVIÄVÄ KEHYS JA RISKINOTTO	30
4. TEOREETTINEN VIITEKEHYS: STATUSLEVOTTOMUUS JA SODAT	33
4.1. STATUS JA SOSIAALINEN VERTAILU	33
4.2. STATUSLEVOTTOMUUS JA SOTILAALLISEN VOIMAN KÄYTTÖ	35
4.3. VENÄJÄN STATUSLEVOTTOMUUS TUTKIMUKSESSA	38
5. METODOLOGIA, METODI JA ANALYYSI	41
5.1. TUTKIMUKSEN METODOLOGISET PERUSTELUT JA KÄYTETYT METODIT	41
5.2. AINEISTO JA SEN KERÄYS	44
5.3. METODOLOGIAN, METODIN JA AINEISTON KRITIIKKI	46
6. VENÄJÄN HISTORIA JA STATUKSEN PERUSTEET	50
6.1 VENÄJÄN SUURVALTA-ASEMA MUOTOUTUU	50
6.2. YHTEENVETO: SUURVALTA-ASEMA VENÄJÄN STATUKSEN PERUSTANA	59
7. STATUS JA VENÄJÄN ULKOPOLITIIKKA SUHTEESSA LÄNTEEN	61
7.1. VENÄJÄ JA LÄNSI KYLMÄN SODAN JÄLKEEN – STATUS JA TASAVERTAINEN ASEMA	61
7.2. VAHVA VENÄJÄ – SOSIAALISESTA LIKKUVUUDESTA SOSIAALISEEN KILPAILUUN	70
7.3. YHTEENVETO: SOSIAALINEN KILPAILUASETELMA JA SUURVALTASTATUS	76
8. UKRAINAN TILANNE JA VENÄJÄN STATUSLEVOTTOMUUS	79
8.1. UKRAINAN SODAN TAUSTATEKIJÄT	79
8.2. UKRAINA VENÄJÄN STATUSKILPAILUSSA	82
8.3. KRIM ON MEIDÄN! – UKRAINA VENÄJÄN HÄVIÄVÄN KEHYKSEN TAUSTALLA	86
8.4. YHTEENVETO: UKRAINA VENÄJÄN STATUSLEVOTTOMUUDEN LOPPUTULOKSENA	93
9. JOHTOPÄÄTÖKSET JA DISKUSSIO: STATUS, VENÄJÄ JA SOTA	96
9.1. TUTKIMUSKYSYMYKSIIN VASTAAMINEN	96
9.2. PÄÄTELMÄT JA TUTKIMUKSEN MERKITYS	99
9.3. TUTKIMUKSEN VALIDITEETTITARKASTELU JA JATKOTUTKIMUS	102
9.4. LOPUKSI	104
LÄHDELUETTELO	106

Никогда и ничего не просите!
Никогда и ничего, и в особенности у тех,
кто сильнее вас.

STATUS, VENÄJÄ JA SOTA – VENÄJÄN SUURVALTA-ASEMAN MENETTÄMISEN PELKO KYLMÄSTÄ SODASTA UKRAINAAN

1. JOHDANTO

“Kansakunta voi antaa anteeksi intressiensä loukkaamisen, mutta ei kunniansa”¹

Venäjän tyytymättömyyttä suurvalta-asemaansa on käytetty perusteluna useissa analyyseissä, joissa pyritään selittämään Venäjän ulkopoliittista käytöstä kylmän sodan jälkeen.² Venäjän johdon pyrkimykset palauttaa Venäjän suurvalta-asema onkin nähty vaikuttimina sekä Venäjän entistä itsevarmemmalle retoriikalle, geopoliittisille intresseille että sotilaallisille interventioille Krimillä, Itä-Ukrainassa ja myöhemmin Syyriassa. Kuitenkin itse suurvalta-aseman käsite ja sen perusteiden arviointi on osoittautunut tutkimukselle haasteelliseksi. Mitä oikeastaan tarkoitetaan sillä, että Venäjä pyrkii suurvallaksi? Millaista käytöstä suurvalta-yritykset tuottavat? Tässä tutkielmassa esitetään statuksen käsitteen avulla yksi näkökulma siihen, miten suurvalta-asema on vaikuttanut Venäjän ulkopoliittikkaan ja syihin käyttää sotilaallista voimaa Ukrainassa.

Venäjän suurvalta-aseman käsitteen perusteita on tutkittu melko vähän suhteessa siihen, kuinka paljon eri vaikutuksia sillä on nähty olevan.³ Kuitenkin viimeaikainen *statuksen* käsitteen tieteellinen teoretisointi⁴ on esittänyt uusia avauksia Venäjän ja suurvaltojen tutkimukselle kansainvälisessä politiikassa. Strueksen tutkijat ovat esittäneet, että ulkopoliittikan tutkimuksessa tulisi etsiä vaikutuksia ja selityksiä ihmispsykologian mikroperusteista: tunteista, motiiveista ja yleisestikin siitä, mikä tekee poliittisesta päätöksenteosta inhimillistä.⁵ Keskittämällä tutkimuksellinen huomio valtion tulkintaan omasta statuksestaan ja asemastaan voidaan kuvailla käsitteellisesti pätevä ja empiirisesti johdonmukainen argumentti sille, mitkä tekijät ovat ohjanneet

¹ Weber, 1994 s. 351.

² Forsberg et al. 2014; Tsygankov 2014; Smith, 2014b; Onea, 2014.

³ Forsberg et al. 2014.

⁴ Forsberg 2014b, teoreettisen todistettavuuden merkityksestä Renshon 2016, s. 513.

⁵ Renshon 2015, Clunan 2014.

Venäjän ulkopoliittista käytöstä ja millaiset tulkinnat Venäjään ovat vaikuttaneet erityisesti sodan ja rauhan kysymyksissä.⁶

1.1. Tutkimuksen merkitys ja tutkimusasetelma

Venäjän ulkopoliitiikan perusteet ovat olleet länsivalloille⁷ – Yhdysvalloille ja eurooppalaisille – ”arvoitus kääritynä mysteeriin”. Vuonna 2007 Münchenissä pidetyssä turvallisuuskonferenssissa Venäjän presidentti Vladimir Putin kohahdutti läntisen maailman johtajia esittämällä Yhdysvallat yksinapaista maailmanjärjestystä tavoittelevana hegemonina.⁸ Putinin mukaan Yhdysvaltojen tekopyhä ja yksipuolinen toiminta vaarantaisi koko nykyisen kansainvälisen järjestelmän perusteet: kansainvälisen oikeuden ja valtioiden suvereniteetin.⁹ Seuraavana vuonna Putin turvautui kriittisten sanojen sijasta suoraan toimintaan. Vuonna 2008 alkanut Georgian sota johti uusiin arvioihin geopolitiikan paluusta Eurooppaan. Georgian sota ei kuitenkaan ollut lopullinen muutoksen laukaiseva tekijä: sitä olivat vasta vuoden 2014 tapahtumat Ukrainassa. Krimin valtaus sekä Itä-Ukrainan kapinallisten tukeminen sotilaallisesti pakottivat niin poliittiset päättäjät kuin Venäjän tutkijatkin ottamaan tarkemmin kantaa, millä perusteilla ja missä olosuhteissa Venäjä on valmis käyttämään sotilaallista voimaa – missä määrin analyseissa esiintyvä geopolitiikka todella onkaan palannut Venäjän asialistalle.

Ulkopoliitiikka ja sotilaallinen voimankäyttö sen osana, ovat olleet paradigmaattisten teoriakoulukuntien tutkimuksen kohde. Venäjän ulkopoliitiikan perusteita sekä niihin vaikuttavia eri valintapaineita arvioimalla voidaan huomata, etteivät Venäjän ulkopoliitiikan kehitys ja tapa käyttää sotilaallista voimaa selity kattavasti voimapolitiittisilla tai rationaalisilla selityksillä. Venäjä ei pyrkinyt ulosmittaamaan Ukrainasta sellaisia hyötyjä, kuin geopolitiittiset tai poliittisen realismin teorit välttämättä ennustavat.¹⁰ Statuksen käsitteen kautta saadaankin uusia näkökulmia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: miksi Venäjä on perustellut vuoden 2007 jälkeen Naton

⁶ Työssä käytetään sota, sotilaallista voimankäyttöä sekä konflikteja osittain yhteismitallisesti tiedostaen, että niillä on myös viralliset määrittelynsä. Käyttämällä kuitenkin termiä ”sota”, viitataan sillä yleiskielessä käytettyyn Krimin valtaukseseen ja Itä-Ukrainan sodan tapahtumiin, vaikka se ei YK:n termiä sotana vastaisikaan. Sotilaallisella voimankäytöllä puolestaan viitataan valtion toimenpiteisiin lähettää rajojensa ulkopuolelle väkivaltaan kykeneviä joukkoja. Krimin valtauksessa ei väkivaltaa esimerkiksi käytetty, mutta se ei tarkoita etteikö alueella toimivat sotilaalliset joukot siihen tilanteen kärjistyessä olisi kyenneet. Väkivallan astetta arvioidaan ainoastaan suhteessa oletettuihin Venäjän pyrkimyksiin, jotka ilmentävän päätöstä sotilaallisesta ratkaisusta.

⁷ Työssä viitataan Yhdysvaltoihin ja Eurooppaa yhtenä yksikkönä, ”läntenä.” Valinta on perusteltu, koska Venäjän poliittinen johto käyttää itse termiä «запад» (suom. *länsi*), viitattaessaan läntisten valtioiden muodostamaan yhteisöön. Tutkimuksessa tullaan erottelemaan Yhdysvallat, Nato, Eurooppa ja EU silloin kun se on analyysin perusteella tarpeellista.

⁸ Hegemoni on muita sotilaallisesti ja taloudellisesti voimakkaampi suurvalta, joka johtaa kansainvälistä järjestelmää ja ylläpitää uutta kansainvälistä järjestystä. Ks. esim. Blombergs, 2016, s. 13.

⁹ Putin, 2007.

¹⁰ Forsberg 2014; Clunan, 2014a.

laajentumisen merkityksellisenä uhkakuvana, sanomatta kuitenkaan vuoden 2004 itälaajentumisen aikana juuri mitään asiasta? Miksi Venäjä, kritisoidessaan Yhdysvaltoja moraalittomuudesta ja kansainvälisen oikeuden rikkomisesta, uhkailee ydinaseilla ja maailmansodalla?¹¹ Miksi Venäjä ei hyökännyt Ukrainaan vuonna 2004 tapahtuneen värvallankumouksen jälkeen vaan vasta vuonna 2014?

Tämän tutkielman teoreettisena pyrkimyksenä on arvioida, ovatko Venäjän ulkopoliitiikan kehittyminen ja erityisesti sotilaallisen voiman käyttö kuvattavissa valtion itsearvostuksesta muotoutuvilla statustekijöillä. Teoriaan pohjautuen, työssä tutkitaan millä tavoin suurvalta-asemansa menettämisen pelko on vaikuttanut Venäjän ulkopoliitiikan muutokseen sekä Ukrainan tilanteen kehittymiseen. Näiden huomioiden perusteella työssä myös arvioidaan, ovatko statuskysymykset muuttaneet Venäjän ulkopoliitiikan tulkintaa ja mahdollisesti aiheuttaneet siirtymän Venäjän 1990-alun läntisestä integraatiokehityksestä 2010-luvun konfliktihakuisuuteen.¹²

Statusnäkökulmasta tehdyt havainnot täydentävät muita Ukrainan konfliktin selitysmalleja kiinnittämällä huomionsa erityisesti statuksen tavoittelun sosiaalisiin ja sosiaalipsykologisiin perusteisiin. Statusta teoretisoivien tutkimusten lähtökohtaolettamukset ovat, etteivät valtiot toimi välttämättä kaikissa tilanteissa rationaalisesti. Valtion poliittisilla päättäjillä on politiikassa odotuksia, tarpeita ja erilaisia vaikuttimia. Statuksen näkökulmasta valtioiden johtajien päätöksentekoon vaikuttavat havainnot siitä, miten valtio asemoituu suhteessa muihin ja millainen asema valtiolle annetaan kansainvälisessä järjestelmässä.¹³

Tutkimuksen tarkoitus ei ole kuitenkaan rakentaa täysin kattavaa ja yksiselitteistä Venäjän statuksen tai ulkopoliittisen päätöksenteon teoriaa, vaan teoreettisen mallin avulla esittää yksi argumentti statuksen tulkinnallisista vaikutuksista. Statuksesta – tarkemmin statuksen tuottaman levottomuuden tunteesta – tehtävien havaintojen perusteella työssä esitetään, että niin ulkopoliitiikan muutokset kuin valinta sotilaallisesta voimankäytöstä Ukrainassa perustuvat osaltaan sosiaalisen vertailun kautta syntyneeseen levottomuuteen, jota Venäjän koki oman suurvalta-asemansa menettämisestä. Nämä tekijät vaikuttivat puolestaan suurempaan riskinottoon olosuhteissa, jotka Putin henkilökohtaisesti toteaa 2015 julkaistussa ”Krim, tie synnyinmaahan” -dokumentissa: ”Länsi pakotti meidän siihen, meillä ei ollut muuta vaihtoehtoa.”¹⁴

¹¹ RBC, 2016. ”Medvedev varoitti aloittamasta toista sotaa maan päällä?”

¹² Kuinka konfliktihakuista Venäjän toiminta on, riippuu tulkinnasta. Kuitenkin esimerkki sotilaallisen voiman käytöstä voidaan luokitella vähintään alustavasti tällaiseksi.

¹³ Larson et al. 2014, s. 3.

¹⁴ Krim, Tie Kotimaahan, 2015, 1:30:30.

Tutkimus on saanut alkunsa Venäjän sisä- ja ulkopoliittisen keskustelun havainnoinnista. Kansainvälisesti sekä kansallisesti Venäjän näkee itsensä tasaveroisena toimijana, jonka valta-asema on ansaittu ja minkä kieltäminen johtaa toimiin tilanteen korjaamiseksi.¹⁵ Tämän muutoksen ja seurauksien kuvailuun statuslevottomuuden teorian käytöllä pyritään.

Tutkimuksen lähtökohdat esitellään myöhemmin, mutta ne voidaan tiivistää seuraavasti: status on valtion sosiaalinen tarve tulla tunnustetuksi tasavertaisena ja arvostettuna. Valtiot muodostavat käsityksen omasta asemastaan sosiaalisen vertailun kautta. Vertailu puolestaan muuttuu konfliktuaaliseksi silloin, kun valtio alkaa tuntea levottomuutta omasta asemastaan: joko huomattessaan häviävänsä tai huomattessaan että sen mahdollisuus parantaa omaa asemaansa on menetetty.¹⁶

Työn aikarajauksena on Venäjän statuskysymyksiä muotoutuminen kylmästä sodasta Ukrainan sodan alkuun. Ensiksi Venäjän statuksen perusteet etsitään Venäjän kylmän sodan jälkeisistä tärkeimmistä puheista ja ulkopoliittisista linjaa hahmottavista valtionhallinnon asiakirjoista. Toteutettua ulkopoliittikkaa tutkitaan näiden perusteiden avulla¹⁷ Ukrainaan keskittyvän, tapaustutkimuksen avulla lopulta kuvaillaan, miten aiemmin löydetty statuskysymykset mahdollisesti vaikuttivat Venäjän motiiveihin Ukrainassa.

1.2. Jättiläisen olkapäillä: Venäjän suurvalta-asema ja aikaisempi tutkimus

Venäjän suurvaltastatus ja statuspyrkimykset ovat olleet toistaiseksi hajanainen teoriakenttä, jossa 1970-luvulta lähtöisin olevia ajatuksia statuksen ja sodan korrelaatiosta on alettu tutkia uudelleen psykologian ja sosiaalipsykologian nykytiedon valossa. Statuksen avulla tehdyt tutkimukset kykenevät tuottamaan merkityksellistä uutta tietoa, mutta terminologia ja käsitteet ovat toistaiseksi osittain määrittelemättömiä ja tarkentamattomia.¹⁸ Vasta viimeaikainen tutkimuskirjallisuus onkin pyrkinyt luomaan rajoja sille, mitä status oikeastaan on, mille perusteilla se muodostuu ja mitä sen avulla voidaan oikeastaan sanoa.¹⁹

Aiemmin status on ollut teoreettisessa keskustelussa pikemminkin synonyymi klassisen realismin vaikutusvallalle. Morgenthaulle status ei ollut vallan tai turvallisuuden kaltainen riippumaton muuttuja, vaan vaikutusvalta on ollut valtioille instrumentaalinen keino muiden päämäärien

¹⁵ Ks. esim. Tsygankov, 2014; Smith, 2014b; Sakwa 2008; Forsberg et al. 2014.

¹⁶ Esimerksi Gurr, 1970 puhuu väsymyksestä, (eng. *deprivation*), joka muodostuu yksilön oletuksien ja nykyhetken välisestä ristiriidasta.

¹⁷ 1993, 2000, 2008 Ulkopoliittinen konseptio; 1997, 2010 Kansallisen turvallisuuden konseptio.

¹⁸ Renshon, 2015.

¹⁹ Renshon, 2012, 2015, 2016.

saavuttamiseksi.²⁰ Statuksen on nähty olevan suurvaltojen välisessä vuorovaikutuksessa merkittävässä asemassa, mutta sen instrumentaalisuus ja toisaalta myös tulkinnanvaraisuus ovat vähentäneet sen tutkimuksellista käyttöarvoa. Yleensä termillä onkin viitattu vain valtion etusijaisuuteen (engl. *primacy*) järjestelmätason hierarkiassa.²¹

Tässä tutkimuksessa status käsitteellistetään sosiaalisesti muodostuneena ja tulkinnanvaraisena. Valtioiden voimasuhteet tuottavat hierarkiaa, mutta voimasuhteet vaikuttavat vasta valtioiden tekemien tulkintojen jälkeen. Hierarkia tai valtioiden keskinäinen järjestys ei ole tällöin stabiili vaan intersubjektiiivisten tulkintojen kautta muodostunut. Samalla myös statuksen merkitys muuttuu. Status ei ole vain keino jolla tavoitellaan hierarkian nokkimisjärjestyksen tuomia etuja, vaan perustaa jolle koko hierarkia muodostuu. Tässä tutkimuksessa ymmärrettävän statuksen lähimmät synonyymit ovatkin itsearvostus, ylpeys ja kunnioitus, joita valtio tuntee ollessaan hierarkiassa muita ylempänä.²²

Tutkimuksellisesta vähyydestään huolimatta, status on riippumattomana muuttujana ollut läsnä kansainvälisen politiikan teorioiden alusta asti. Status esiintyy jo Thukydidoksen Peloponnesolaissodissa, jossa kaupunkivaltioiden statuspyrkimykset tulevat ilmi keskinäistä kunniaa korostavana kulttuurina mm. Korintin ja Kerkyran välisessä keskustelussa tai Melos-dialogissa.²³ Statuksen²⁴ kulttuurillista ulottuvuutta teoretisoinut Richard Lebow²⁵ onkin esittänyt, että kysymys statuksesta voi olla jopa merkittävin poliittista toimintaa määrittävä muuttuja, joka vaikuttaa erityisesti valtioiden valinnoissa käydä sotaa. Lebowin näkemyksen mukaan, valtiot voivat turvautua väkivaltaan hyvinkin herkästi tulkitessaan statuksensa ja kunniansa perusteiden olevan haastettuina.²⁶

Tässä työssä statuskäsitteet ovat sosiaalisesti rakentuneita. Statuksen ollessa ihmisykologian tuote, voi valtioiden käytös statuksensa parantamiseksi olla tällöin myös irrationaalista. Valtiot, kuten ihmisetkin, tulkitsevat tilanteita omista lähtökohdistaan käsin: mikäli olosuhteet ovat oikeat, voivat ne myös tinkiä omasta tarvehierarkiastaan jopa kuolemaan asti parempaa arvostusta tavoitellessaan. Tietyissä olosuhteissa, jotka Lebow tutkimuksessaan esittää, päätökset sodasta ylittävät turvallisuuden ja materiaalisen hyvinvoinnin motiivit.²⁷

²⁰ Morgenthau, 1948, s. 14.

²¹ Huntington, 1991.

²² Ks. esim. Lebow, 2008, Larson et al., 2014.

²³ Thukydidēs, kpl II.

²⁴ Lebow käyttää käsitystä kunnia, mutta tässä työssä viitataan kunniaan pikemminkin statuksen ilmentymänä.

²⁵ Hänen tutkimuksensa ja käsityksensä statuksesta toimii myös tämän tutkimuksen tulkintana

²⁶ Lebow, 2008, s. 133–134.

²⁷ Ibid.

Osa tutkijoista on pitänyt Venäjää kunniavaltiona (engl. *honor-state*)²⁸, jossa valtioiden välinen sosiaalinen toiminta tulkitaan – yhteiskunnallisten arvojen ja historian takia – helpommin statuskysymyksinä. Mikäli status nähdään valtiolle oleellisena arvona, tällöin myös muutokset valtion asemassa saavat kohtalokkaampia merkityksiä. Venäjän tapauksessa kunnia-valtion käsite vaikuttaisi esimerkiksi niin, että valtion kokemilla nöyryytyksillä – tai tulkinnoilla niistä – on merkittävä poliittista päätöksentekoa määrittelevä rooli.²⁹

Statusta ja kunnian motiivia ulkopoliitiikan vaikuttimena on soveltanut aikaisemmin omissa tutkimuksissaan mm. Andrei Tsygankov, jolle kunnia³⁰ on Venäjän toiminnassa esiintyvä tarkasti määritelty, historiallisen identiteetin tuottama käytösmalli. Tsygankovin tutkimuksissa Venäjän tärkein kunniaa tuova viiteryhmä ja identiteetin perusta on länsi, ja Venäjän ulkopoliitiikka onkin Venäjän ja länsisuhteen fluktuaation tulos. Tsygankovin tutkimuksen mielenkiintoisin osuus löytyy hänen historian avulla esitetyistä typologioistaan³¹, joka liittyy ajalliseen havainnointiin identiteetin muutoksesta ja jatkuvuudesta: kun länsi on vähätelty Venäjää ja sen sisäpoliittinen asema on heikko, on tästä seurannut puolustuksellista politiikkaa. Kun taas länsi on kohdellut Venäjää kaltoin, mutta Venäjä näkee olevansa sisäpoliittisesti vahvoilla, on tästä seurannut itsevarmaa ja jopa hyökkäävää politiikkaa.³²

Venäjän suurvalta-statuksen tulkinnallista ulottuvuutta on puolestaan teoretisoinut suomalainen Hanna Smith. Smith on esittänyt vuonna 2014 julkaistussa väitöskirjassaan, että Venäjän toiminnan johtoajatuksena on sen suurvaltaidentiteetti ja tarkemmin suurvaltaisuus (ven. *великодержавность*), jonka konstitutiivisia osia Smith havainnoi. Empirian osalta Smithin ansiokas työ esittää Tšetšenian sodan statuskysymyksenä, jota hän perustelee Venäjän eri kansanvälisissä instituutioissa esittämän kielenkäytön avulla.³³

Venäjän suurvalta-aseman merkityksiä arvioinut Roy Allison puolestaan selittää Venäjän käytöstä osana historiallista kehitystä. Allisonin mukaan Venäjän interventiot Ukrainassa ja Syyriassa voidaan nähdä sekä geopoliittisena, sisäpoliittisena että identiteettiä rakentavana toimintana, jossa kuitenkin lähtökohta on Venäjän historiallisen suurvalta-aseman takaaminen.³⁴

²⁸ Friedrichs, 2015, s. 63–96.

²⁹ Larson et al. 2014, s. 7; Forsberg, 2014.

³⁰ Tsygankoville status ilmenee erityisesti kunnia-kysymyksinä.

³¹ Tsygankov esittelee kolme ideaalityyppiä: läntisen identiteetin, valtiollisen (itsenäisen) identiteetin sekä kansakunnallisen identiteetin. Tsygankov, 2014.

³² Tsygankov, 2014, 346.

³³ Smith, 2014b.

³⁴ Allison, 2013, s. 1-10.

Anne L. Clunanin aspirationaalinen konstruktivismi puolestaan havainnoi statuksen mekaniikkaa ja sen eri vaikutuksia sisäpoliittisena ilmiönä. Clunan esittää, että Venäjän status on rationaalinen ja tietoisesti ylläpidetty osa sen omaa identiteettiä.³⁵ Clunanin argumentti on, että huolimatta kylmän sodan jälkeisestä tilanteesta, Venäjän poliittinen johto on päättänyt pitää kiinni suurvaltaidentiteetistään sisäpoliittisista syistä. Nykyisessä tilanteessa Venäjän assertiivinen käytös on jopa jonkinasteinen pakko: länsimaihin nojaava suhteellisesti heikompi identiteetti on valtion legitimitetille haitallista. Tälle työlle tärkein Clunanin havainto on, mitä toki moni muukin tutkija on sittemmin todennut, että status ei ole vain ulkopolitiikan abstraktio, vaan myös hyvin merkityksellisesti sidottuna siihen, mikä valtion sisällä on ”rationaalista” sen omasta näkökulmasta ja viitekehyksestä käsin.³⁶

Myös suomalainen Tuomas Forsberg on problematisoinut statuksen merkitystä teoreettisella tasolla.³⁷ Forsbergille Venäjän käytös näyttäytyy kognitiivisesta perspektiivistä käsin, jolloin statuskonfliktit syttyvät Venäjän omakuvan ja todellisen statuksen erojen kasvaessa liian suuriksi. Forsbergin mukaan Venäjä pystyy hyväksymään talouden ja sotilaallisten sektorien suhteelliset erot, ei niinkään eroja statuksessaan, mikä viittaisi statuksen tulkinnallisiin vaikutuksiin.³⁸

Edellä mainitut teoriat ovat esittäneet Venäjän toimet kattavasti, joten mitä uutta on enää sanottavaa? Kyseiset tutkimukset eivät kuitenkaan ole käsitelleet statuksen vaikutuksia Venäjän sotilaalliselle voimankäytölle. Tässä työssä pyritään osoittamaan, että statuslevottomuuden malli on tähän tarkoitukseen käyttökelpoinen hypoteesi.

1.3. Tutkimuskysymykset, tutkimuksen toteutus ja rakenne

Työn tutkimusongelmana on selvittää, mistä syistä Venäjä päätti käyttää sotilaallista voimaa Ukrainassa statuksen vaikutusten näkökulmasta. Vaikka vaikutuksia on yhteiskuntatieteissä äärimmäisen vaikea osoittaa, tutkimuksen hypoteesina on, että Venäjän tulkinnat statuksestaan ovat vaikuttaneet Venäjän ulkopolitiikkaan kylmästä sodasta aina Krimille ja Itä-Ukrainaan asti.

³⁵ Clunan itse käyttää termiä historia- ja valintapainetestä, jolla erilaiset identiteettistrategiat hyväksytään.

³⁶ Clunan 2009, s. 173.

³⁷ Forsberg et al. 2014, s. 261–268.

³⁸ Forsberg et al. 2014, s. 266.

Tutkimusongelma ja sen lähtökohtaolettamuksien yhdistelmä, sisältää seuraavat keskenään rinnasteiset ja toisiinsa vaikuttavat tutkimuskysymykset.

1. Miten statuksen on nähty nykyisessä teoriakirjallisuudessa vaikuttavan valtioiden käytöseen, konflikteihin ja millä ehdoilla sitä voidaan soveltaa Venäjän tutkimuksessa?
2. Mitkä ovat olleet kylmän sodan jälkeen Venäjälle tärkeitä statuskysymyksiä, ja miten edellä muodostetun teoreettisen mallin mukainen mekaniikka kuvaa niiden vaikutukset Venäjän ulkopolitiikalle?
3. Ovatko aiemmin löydetyt statustekijät havaittavissa ennen Ukrainan sotaa, ja miten ne ovat vaikuttaneet Venäjän tulkintaan Ukrainan merkityksestä?

Tutkimuksen rakenne noudattelee tutkimuskysymyksiä, jolloin myös tutkimuskysymysten keskinäinen suhde tulee osoitetuksi.

Luvussa kaksi Venäjän ulkopolitiikasta ja sen tieteellisistä perusteluista etsitään empiirisiä ongelma-kohtia, joita traditionaaliset teoriat tai nykyiset selitysmallit eivät pysty täysin Venäjän tapauksessa huomioimaan. Näin osoitetaan laajemmin tarve Venäjän statuksen teorialle ja määrittellään mitä aukkoja uudella statusmallilla voidaan sanoa. Luvussa kolme luodaan tutkimuksen teoreettiset perusteet, kuinka statusmotiivit ja yhteisöjen sisäiset arvot vaikuttavat valtioiden intresseihin ja käytökseen: statuksen merkitys esitellään psykologian ja sosiaalispsykologian havaintojen avulla. Luvussa neljä puolestaan esitetään teoreettinen viitekehys sekä määritellään statuslevottomuudelle ja Venäjän ulkopolitiikan tutkimukselle tärkeimmät käsitteet ja lähtökohdat. Samalla myös luodaan statuslevottomuuden kriteerit joiden avulla voidaan arvioida statuksen ilmenemistä osana Venäjän ulkopolitiikkaa.

Luvussa viisi puolestaan suoritetaan varsinainen teorian operationalisointi tutkittavaan aineistoon ja avataan metodologiset valinnat.

Luvussa kuusi esitettävä tutkimus ja aineiston analyysi toteutetaan etsimällä tapahtumien ja niihin viittaavien asiakirjojen ja puheiden pohjalta Venäjän statuksen perusteet: ne tekijät, joiden Venäjä näkee olevan historiallisista syistä oleellisia omalle statukselleen. Luvuissa seitsemän ja kahdeksan puolestaan arvioidaan löydettyjä statuksen perusteita ja mahdollisia tulkinnallisia vaikutuksia osana Venäjän ulkopolitiikkaa. Luvun seitsemän tarkasteltava ajanjakso on

kylmän sodan lopusta vuoden 2013 alkuun asti ja luvun kahdeksan puolestaan vuodesta 2013 Ukrainan sodan käynnistymiseen asti.

Johtopäätöksissä summataan yhteen analyysiosioiden tulokset: esitetään johtopäätökset statuksen merkityksestä sekä teorialle itselleen että Venäjän ulkopoliitikalle. Lopuksi pohditaan tutkimuksen tulosten poliittista merkitystä ja esitetään jatkotutkimustarpeet.

2. VENÄJÄN ULKOPOLITIIKAN TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tässä osiossa esitellään Venäjän ulkopoliittikan tämänhetkiset selitysmallit sekä arvioidaan, mitä lisäarvoa statuksen tutkimuksella voidaan ulkopoliittikan analyysille tuoda. Luvussa esitellään myös tarkemmin statuksen tutkimusorientaation metateoreettiset kysymykset ja arvioidaan miksi statuksen tulkinnalliset vaikutukset ovat oleellista huomioida myös konfliktien taustalla.

2.1. Kansainvälisen politiikan teoriat Venäjän käytöksen selittäjinä

Analyysit jotka pyrkivät selittämään Venäjän sotilaallista voimankäyttöä Ukrainassa, voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri positioon niiden esittämien johtopäätöksien sekä lähtökohtalettumuksien perusteella. Positiot ovat: Venäjä päämäärätietoisena revisionistisena valtiona,³⁹ Venäjä turvallisuuttaan puolustavana valtiona⁴⁰ sekä Venäjä kansainvälisen politiikan ja nykyisen maailmanjärjestyksen opportunistisena häirikkönä.⁴¹

Positiot Venäjältä revisionistisena, defensiivisenä tai opportunistisena toimijana määrittelevät Venäjän ulkopoliittikan syyt ja seuraukset erilaisten teoreettisten selityksien avulla. Revisionistinen selitys on keskittynyt nykyisessä tutkimuskirjallisuudessa selittämään Venäjän intressit lähes yksinomaan geopolitiittisen aseman lopputuloksena. Esimerkiksi Elias Götz esittääkin Venäjän strategisia intressejä ja maantiedettä tutkimalla, että Ukrainassa on ollut kyse vain geopolitiittisestä laskelmoinnista: kamppailusta maantieteellisestä turvallisuudesta ja valta-ase- masta. Materiaaliset resurssit, sotilaalliset intressit ja maantieteellinen sijainti ovat Ukrainan tapahtumat selittävä syy ja seuraus.⁴² Geopolitiittinen tulkinta kuitenkin huomioi huonosti Venäjän aiemmat valinnat ja erityisesti muutoksen. Krim on ollut Venäjälle kysymys kylmän so- dan lopusta saakka, joten mikä sitten aiheutti valinnan vallata Krim juuri helmikuussa 2014?

Geopolitiittisen aseman tulkinnallisuus (sosiaalinen ulottuvuus) tuo revisionistisiin selitysmal- leihin oman lisänsä. Ensimmäinen niistä keskittyy selittämään Ukrainan tapahtumat ihmisy- kologian ja Venäjän poliittisten johtajien persoonallisuuden avulla. Sotilaallisen voimankäytön syyt Venäjän geopolitiittisten intressien turvaamiseksi löytyvät tämän selityksen mukaan Vladi- mir Putinin henkilöhistoriasta, hänen saamastaan koulutuksesta KGB:ssä⁴³ sekä kylmän sodan

³⁹ Götz, 2016, s. 3-7.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Götz, 2015, s. 3-10.

⁴³ Champion, 2014.

aikaisista kokemuksista⁴⁴. Esitettyjen vaikutuksien todistaminen on kuitenkin vaikeaa ilman pääsyä Putinin omaan sisäiseen päätöksentekoprosessiin.

Revisionistisen selitysmallin toinen tulkinta puolestaan näkee euraasialainen ideologian olevan Venäjän aggressiivisen käytöksen taustalla. Osa ideologiaan viittaavista tutkimuksista on nähnyt Venäjän revisionistisessa käytöksessä kaikuja erityisesti Alexandr Duginin neo-euraasialaisesta imperialismista,⁴⁵ mutta Venäjän nykyinen politiikka ei kuitenkaan täysin ideologiaa noudattele. Sen lisäksi Duginin merkitys nykyhallinnolle on asetettu kyseenalaiseksi.⁴⁶ Ideologista revisionismia voidaan myös sanoa olevan uskoon perustuva ”hengellinen turvallisuus”,⁴⁷ jonka lähtökohdat ovat Venäläisen traditionaalisuuden ja venäläisen maailman ylivertaisuuden korostamisessa. Tällöin kyse on sekä pehmeän vallan avulla tapahtuvasta vaikutusvallan levittämisestä, jota tarvittaessa voidaan puolustaa sotilaallisestikin. Ukrainan sota ja sen ympärille nousseet käsitteet kuten Novorossija (ven. *Новороссия*), eivät ole vain samalla valtiojohdon tarkoituksellista ideologian rakentamista, vaan myös aggressiivisen nationalistisen ideologian lopputulos.⁴⁸

Kolmanneksi revisionistisen toiminnan selittäjänä on nähty Venäjän autoritaarinen valtajärjestelmä, jossa imperialistinen käytös on valtarakenteen tuotos.⁴⁹ Venäjän hallintokoneisto ylläpitää ”vallan vertikaalia”⁵⁰, jonka säilyttäminen vaatii revisionistista politiikkaa ja huomion siirtämistä pois sisäpoliittisista ongelmista. Tämän selitys ei ole myöskään täysin pätevä, sillä vaikka Putinin sotilaalliset toimet ovat lisänneet merkittävästi kannatuksen suosiota, sotaan on turvauduttu myös tilanteissa joissa kansansuosio on ollut jo valmiiksi korkealla.⁵¹

Defensiivisessä tulkintapositionissa Venäjä koetaan Ukrainassa läntisten instituutioiden aggressiolta ja ekspansiiviselta politiikalta puolustautuvana osapuolena. Ukrainassa Venäjä suojelee vain omia legitiimejä intressejään sekä kansalaistensa turvallisuutta. Venäjää ei tulisi tällöin nähdä vallitsevaa tilaa (engl. *status quo*) haastavana toimijana, vaan valtiona joka yrittää päinvastoin ylläpitää järjestystä. Nato sekä EU omalla hegemonisella käytöksellään ovat ne toimijat, jotka epätasapainottavat järjestelmän turvallisuutta. Defensiivisen tulkinnan mukaan Nato ja

⁴⁴ Bohm, 2014; Walker, 2014.

⁴⁵ Alexander Dugin on Venäjän valtionhallintoa lähellä oleva, äärioikeistolainen neo-eurasianismin kannattaja. Hänen geopolitiikkaa käsitteleviä tekstejä on tutkittu osana Venäjän ideologista perustaa.

⁴⁶ Dugin sai potkut Moskovan valtionyliopistosta 2014.

⁴⁷ Ns. ”hengellinen turvallisuus” Ks. esim. 2000 Kansallinen turvallisuuskonseptio.

⁴⁸ Götz, 2016.

⁴⁹ Gressel 2015, s. 13.

⁵⁰ Sakwa, 2014, s. 215–217

⁵¹ Ks. esim Levada-keskus, 2017.

EU yrittävätkin parantaa jatkuvasti omaa asemaansa Venäjän kustannuksella, kiistämällä sen oikeutettu vaikutusvalta globaalisti ja lähialueillaan.

Venäjän toimia defensiivisestä näkökulmasta perustelevat myös Larson & Shevchenko⁵² ja Andrei Tsygankov⁵³. Tutkijat näkevät entisen suurvallan kokeman nöyryytyksen olleen sotilaallisen voimankäytön taustalla Ukrainassa. Tsygankovin defensiivisessä lähestymistavassa korostetaan lännen sekä Venäjän keskinäistä ja historiallista kohtalonyhteyttä. Kylmän sodan jälkeen alkanut välinpitämättömyys Venäjän intressejä kohtaan ja suoranainen nöyryyttäminen ovat tulkittu merkittäviksi loukkauksiksi, jonka Venäjä Ukrainassa kosti.⁵⁴ Larson ja Shevchenko esittävät puolestaan nöyryyttämisen tunneresponssin olevan rakenteellinen ja yhteistä kaikille suurvalloille.⁵⁵ Nöyryytysdiskurssi on kuitenkin empiirisesti ongelmallinen. Se selittää hyvin ulkopoliittikan jatkuvuutta, mutta Venäjä on kärsinyt merkittäviäkin intressiensä loukkauksia ilman, että sotilaallisiin voimakeinoihin on turvauduttu.⁵⁶

Opportunistinen näkökulma puolestaan nostaa selitykseksi esiin Venäjän sisäpolitiikan roolin, joka on esimerkiksi Suomalaisessa venäjäkeskustelussa kenties eniten esiin käsitelty ulottuvuus.⁵⁷ Selityksen mukaan Putin pyrkii luomaan opportunistillaan ulko- ja sisäpoliittisia jakolinjoja omaa asemaansa vahvistaakseen. Vaikutusvalta on tällöin nollasummapelejä: heikompi ja hajaantuneempi vastustaja saa oman valtion näyttämään vahvemmalta. Samalla Putin luo itsestään kuvaa sisäpolitiikan tarpeisiin vahvana johtajana.⁵⁸ Dynamiikka, joka on sidoksissa Putinin henkilöön ja hallintakoneiston pelkoon valtansa menettämisestä, muuttaa ulkopoliittisen realismin pikemminkin maagiseksi realismiksi, joka pystytään laajan medianhallinnan avulla muuttamaan Venäjän sisäiseksi eheydeksi. Tässä selitysmallissa Ukraina on ollut vain sisäpolitiikan jatke, johon Putin opportunistisesti tarttui.⁵⁹ Idea vielä pidemmälle vietyinä, ulkopoliittikalla voi olla myös sisäpoliittinen viestinsä: Venäjä ja sen hallinto haluaa viestiä, että se ei salli minkäänlaisia kansannousuja ja niiden estämiseksi ollaan valmiita jopa käyttämään sotilaallista voimaa.⁶⁰ Kuitenkin kuten Götz toteaa, selitys ei ole kuitenkaan täysin pätevä, sillä

⁵² Larson & Shevchenko 2014.

⁵³ Tsygankov, 2012, 2014, 2015.

⁵⁴ Tsygankov, 2015.

⁵⁵ Larson & Shevchenko, 2010.

⁵⁶ Esimerkiksi Kosovo voidaan nähdä tällaisena. Myös Naton laajeneminen Itä-Euroopan valtioihin voidaan laskea tällaiseksi.

⁵⁷ Ks. esim. Martikainen et al., 2016.

⁵⁸ Sakwa, 2008; Hill & Clifford, 2015.

⁵⁹ Kramer, 2014.

⁶⁰ Gorenburg, 2014.

opportunistisesti Venäjän voisi kuvitella pyrkivän lisäämään tietoisesti levottomuutta myös muualla lähialueillaan.⁶¹

Forsberg, et al., esittävät ”Journal of Post-Communist studies” -lehdessä julkaistussa erikoisnumerossa, että sisä- ja ulkopoliittikka on Venäjällä liian yhteen kietoutunutta, jotta Ukrainaa voisi esittää vain yhden kausaliteetin tuotteena. Artikkelisarjassa Forsberg et al. esittävätkin, että yksi keino Venäjän toimien selittämiseksi sekä ymmärtämiseksi, olisi keskittyä ihmispsykologiasta syntyviin tunteisiin ja niiden ulkopoliittisten vaikutuksien arviointiin. Forsberg korostaakin Ukrainan syiden tulkinnessa sekä ideoiden kuin materialisten muuttujien merkityksiä, joita näin ollen myös tässä tutkimuksessa on päätetty nostaa esiin.⁶²

2.2. Ulkopoliittikan teoria ja sota irrationaalisenä valintana

Näkökulmat revisionistisesta, puolustuksellisesta ja opportunistisesta Venäjästä sisältävät kansainvälisen politiikan eri teoriakoulukuntia ja niiden välistä keskustelua. Ne ovat statuksen merkityksen havainnollistamiseksi tarpeen käydä lyhyesti läpi tässä. Tulkintapositionien ja niiden näkökulmien esittämä jako sodan syistä, voidaan karkeasti jakaa rationalististen ja konstruktivististen teorioiden arvioimaan käytökseen.

Rationalistiset teoriat esittävät, että kansainvälisen politiikan selityksissä on kyseessä pohjimmiltaan aina vain empiirisesti havaittavissa olevien materiaalien kapasiteettien muutoksesta.⁶³ Valtioiden toiminta noudattelee sitä, mikä kulloisessakin tilanteessa on kaikista objektiivisesti järkevintä ja niiden kyvyille mahdollista. Mahdolliset muutokset järjestelmässä tapahtuvat vain sotilaallisen ja taloudellisen tasapainon muutoksen kautta, joko hitaasti kehittyen tai ennakoimattoman eksogeenisen shokin seurauksena.⁶⁴ Konstruktivistit puolestaan tulkitsevat valtioiden intressit ja käytöksen muuttuvina, sosiaalisesti rakennettuina ja kontekstuaalisina. Konstruktivistiset arviot pyrkivät problematisoimaan, mistä elementeistä valtioiden halut, aiomukset ja käytös muodostuvat.⁶⁵

⁶¹ Götz, 2016, s. 10.

⁶² Forsberg et al. 2014, s. 263.; Väite ei sinänsä toki ole uusi. Ks. esim. Kuhrt, 2013 ja Neumann, 1997.

⁶³ Hollis & Smith, 1990, s. 107–108.

⁶⁴ Suhr, 2005, s. 114.

⁶⁵ Konstruktivistiteilla viitataan tässä yleiskäsitykseen niistä tutkijoista, jotka ovat kiinnostuneita sosiaalisen maailman tutkimuksesta. Itse konstruktivismi on vain löyhä sateenvarjotermi erilaisille koulukunnille, jonka sisäiset eroavaisuudet voiva olla hyvinkin suuria. Esimerkiksi strukturalistiset konstruktivistit eivät välttämättä näe valtioiden toimintaa kontekstisidonnaisena vaan ainoastaan sosiaalisesti oppivana yksikkönä osana järjestelmää. Ks. esim. Wendt 1999.

Rationalistien ja konstruktivistien debatti on luonnollisesti edellä mainittua paljon monisyisempi, mutta viimekädessä rationalistiset teoriat pyrkivät tieteellisen koheesion nimissä jättämään irrationaaliset tekijät, kuten ihmispsykologian ja indeterministisen toimijuuden, huomiotta.⁶⁶ Rationaaliset teoriat arvioivat, että valtioiden välisessä toiminnassa on kyse vain hyötyjen ja haittojen laskelmoinnista: samoissa olosuhteissa ja valintapaineissa yksilöt kykenevät valitsemaan vaihtoehdon, joka on siis kaikista rationaalisinta. Ulkopolitiikan konstruktivistinen ymmärtäminen ja myös ulkopolitiikan refleksivistinen analyysi pyrkivät yleensä problematisoimaan tätä käsitystä pidemmälle. Konstruktivismi perustuu ajatukselle, että rationaalinen laskelmointi on monimutkaisessa maailmassa vaikeaa: tieto päätöksen seurauksista on vähintään jollain tapaa rajoitettua, sekä myös eri valtiolliset päättäjät saattavat suosia omia henkilökohtaisia mieltymyksiään rationaalisen valinnan kustannuksella.⁶⁷

Havaintoa on soveltanut ulkopolitiikan tutkimukseen tunnetulla tavalla Robert Jervis kirjassaan ”Perception and Misperception in International Politics.” Jervisin mukaan poliittinen toiminta on vain harvoin rationaalista vaan enemmän kuin usein inhimillistä. Poliittiset päättäjät tekevät virheitä, ovat alttiita syntyvälle hubrikselle ja arvioivat väärin hinta-hyötylaskelmia. Pyrkimys rationaalisuuteen voi siis olla olemassa, mutta todellisuuden monimutkaisen luonteen takia laskelmat ja niistä tehdyt johtopäätökset ovat rationaalisia vain toimijan omasta tulkintakehyksistään käsin.⁶⁸

Kritiikkiin siitä kuinka rationalistista ulkopolitiikka oikeastaan onkaan, on vastattu esittämällä kansainvälisen politiikan teoriat ennemminkin formaaleina ideaalimalleina, kuin suoranaisina ulkopoliittisen toiminnan selittäjinä.⁶⁹ Kuten Kenneth Waltz on todennut, hänelle kansainvälisen politiikan teoria ei itessään ole teoria ulkopolitiikasta, vaan kolmannen kuvan (engl. *third image*) kysymys. Rakenteellinen realismi ei haluakaan sanoa mitään siitä, kuinka systeemitason toiminta muodostuu alatasojen käytännöiksi ja miten valtiot sisäpoliittisesti muodostavat intressinsä. Waltzin mukaan kyse on vain positivistisen tieteenihanteen sanelemasta vaatimuksesta kuin itsestäänselvyyden kieltämisestä, etteivätkö päätöksentekijät tekisi virhelaskelmia.⁷⁰

Rationalististen teorioiden, erityisesti rakenteellisen realismin, selitys sotilaallisen voiman käytölle perustuu ajatukselle valtioiden turvautumisesta väkivaltaan turvallisuuttaan lisätäkseen. Valtioiden turvattomuuteen vaikuttaa jatkuvasti tietoisuus siitä, että järjestelmätason anarkian

⁶⁶ Lebow, 2012, s. 364–365.

⁶⁷ Mercer, 2005.

⁶⁸ Jervis, 1976.

⁶⁹ Wendt, 1999, Waever 1996, s. 149–185.

⁷⁰ Waltz 1996, s. 54–57.

takia väkivallan uhka on aina läsnä. Ainoa tekijä, joka estää valtiota jatkuvasti uhkaavan väkivallan rajoittamattoman käytön, on riittävän pelotteen hankkiminen. Osa realisteista näkee, että parhaiten oman turvallisuutensa valtiot takaavat maksimoimalla ja kasvattamalla omaa valta-asemaansa, huolimatta siitä että vallan muutokset väistämättä aiheuttavat voimatasapainoteorian mukaista mekaniikkaa.⁷¹

Realismin defensiivisessä muodossa – uhkatasapainoteoriassa – puolestaan korostetaan niitä merkityksiä, miten muiden luoma uhka koetaan. Uhkatasapainoteoria sisältääkin enemmän valtioiden sisäisten uhkakäsitysten avaamista.⁷² Samalla tavoin kuin poliittisessa realismissa, valta on uhkien vähentämiseen käytetty instrumentti: moraalinen tai normatiivinen ulottuvuus koskee vain valtion muodostamaa ihmisyyhteisöä ja sen yksilön turvallisuutta.⁷³

Realismin eri suuntauksilla on kuitenkin ongelmansa selittää täysin kattavasti Venäjän valintaa toimia Ukrainassa, erityisesti mitä enemmän siirrytään ”ensimmäisen” ja ”toisen kuvan” esittämiin kysymyksiin ja lähemmäs tarkempaan havainnointiin. Jos realismin selityksessä kyseessä on pohjimmiltaan kamppailua turvallisuudesta, on päätös käyttää sotilaallista voimaa Ukrainassa perustunut merkittävästi erilaiselle tulkinnalle siitä, minkä Venäjä rationaalisesti voisi olettaa lisäävän alueellista valta-asemaansa, resurssejaan tai turvallisuuttaan. Realismin ja samalla siihen nojautuvien geopoliittisten selitysten on vaikea esittää Venäjän pidättäytyminen sotilaallisen voiman käytöstä Ukrainan 2004 vallankumouksen aikana. Vuoden 2004 vallanvaihdoksen jälkeen Venäjä kykeni onnistuneesti painostamaan pehmeällä vallalla ja energiapolitiikalla Ukrainaa, joten miksi arviointi tilanteen kehityksestä muuttui 2014 niinkin radikaalisti?

Realismin esittämä sotilasstrateginen perustelu on myös joiltain osin epätäydellinen. Huolimatta Ukrainan vuoden 2013 tapahtumien aiheuttamasta epävarmuudesta, on epätodennäköistä että Ukrainan sisäpoliittisten valtasuhteiden muutos olisi ainakin välittömästi uhannut Venäjän vuokraamaa Sevastopolin laivastotukikohtaa⁷⁴ ja Venäjän sotilasstrategista asemaa Mustalla-merellä.⁷⁵ Venäjällä oli edelleen pääsy Mustallemerelle, ja vaikka Venäjän esittämä huoli Naton vaikutusvallan kasvusta oli ilmeinen, sotilaallisen voiman käytöllä Venäjä ei Naton muodostamaa uhkaa vähentänyt. Usein esitetty perustelu Krimin valtaukselta Naton itälaajentumisen

⁷¹ Mearsheimer, 2001, s. 29, 169.

⁷² Walt, 1987.

⁷³ Valtioille ei siis itsessään ole moraalialue Carr, 1939, s. 21.

⁷⁴ Vaikka uhka laivastotukikohdan menetyksestä olikin pitkällä aikavälillä mahdollista, Venäjällä oli vuokrasopimus voimassa tukikohdan käytöstä vuoteen 2042 asti. Kontrakty, 2013. ”Jatsenjuk haluaa poistaa Venäjän laivaston Krimiltä.”

⁷⁵ Tämä on toki spekulatiivista, mutta huomion liittyä vertailukohtaan vuoden 2004 tilanteesta.

lopputuloksena on myös vaikeasti realismin selitettävissä. Naton laajenemiseen ei reagoitu kuin puheen tasolla vuonna 1999 eikä myöskään toinen itälaajeneminen vuonna 2004 aiheuttanut merkittävää vastustusta. Diskurssi Naton laajentumisen muodostamasta ontologisesta uhkasta tuli hallitsevaksi vasta paljon myöhemmin yhdessä ohjuspuolustuskiistan kanssa.⁷⁶ Samalla tavoin Venäjän ja lännen suhteet ovat kokeneet myös liennyttäviä ajanjaksoja Naton itälaajentumisien jälkeen.⁷⁷ Nato oli myös vuonna 2008 järjestetyssä Bukarestin kokouksessa todennut, että Ukrainan kanssa ei tulisi jäsenprosessia aloittamaan.⁷⁸

Taloudellisesta näkökulmasta Ukrainan sota myös käynnistettiin epäsuotuisassa tilanteessa pitkällisen taantumien jälkeen, jossa Venäjän sotilaallinen voima oli merkittävästi Natoa⁷⁹ heikompi sekä sodan taloudellinen hinta merkittävä.⁸⁰ Vaikka EU:n pakotteiden tuottamia seurauksia ei luonnollisesti ennen konfliktia osattu arvioida, on perusteltua väittää, että alueiden valtaus uudessa sisäpoliittisessa tilanteessa poistaisi myös kaikki mahdollisuudet Ukrainan liittymisestä Putin tuolloin kaavailemaan uuteen Euraasian unioniin.⁸¹ Venäjällä oli Itä-Ukrainassa merkittävää sotateollisuutta,⁸² mutta jäätyneen konfliktin luominen rajalleen sekä Ukrainan ajaminen entisestään kauemmas Venäjän omasta vaikutuspiiristään ilman merkittävää materiaalisesti nähtävissä olevaa etua,⁸³ esittää kysymyksiä päätöksen taloudelliselle rationaalisuudelle. Rationaalisen selityksen ongelmat ovat entistä merkityksellisempiä, mikäli arvioidaan myös oletettuja intressejä suhteessa toteutuneeseen operaatioon: Venäjä päätti käyttää Ukrainassa vain rajoitettua voimaa, eikä ainakaan nykyisen tiedon perusteella pyrkinyt laajempaan sotilaallisen läsnäolon lisäämiseen Ukrainassa.⁸⁴

Konstruktivistiset teoriat täydentävät realismin puutteita esittämällä Venäjän toiminnan historian ja identiteettien avulla.⁸⁵ Konstruktivismi on kiinnittänyt huomionsa esimerkiksi Krimin diskursiiviseen rakentumiseen osana Venäjän identiteettiä ja Krimin historialliseen rooliin.⁸⁶

⁷⁶ Putin, 2007.

⁷⁷ Esimerkiksi Yhdysvaltojen Reset-politiikka ja Libyan operaation hyväksyntä voitaneen nähdä tällaisina muutoksina.

⁷⁸ Kommersant, 2008. ”Nato-blokki repeili liittoutumisen tähden.”

⁷⁹ Vaikka sota käytiin Ukrainaa vastaan, Nato oli se pelote jonka reagoitiin Putin pelkäsi. Ks. esim. Krim, Tie kotimaahan, 2015.

⁸⁰ Ks. esim BOFIT, 2013. Venäjän talouskasvu ei ollut 2009 romahduksen jälkeen palaamassa takaisin kasvuralle.

⁸¹ Aleprete, 2017, s. 57–59.

⁸² Novaja Gazeta, 2015.

⁸³ Tosin esimerkiksi kaasu on esitetty tällaisena kysymyksenä.

⁸⁴ Freedman, 2014, s. 18.

⁸⁵ Ks. esim. Light, 2010, s. 229.

⁸⁶ Hopf, 2016.

Kuitenkin myös konstruktivismissa on omat heikkoutensa. Konstruktivismin kielellisiä merkityksiä on kuitenkin vaikea todistaa oikeiksi tai vääriksi, jolloin toiminnan seurausten ja eri syy-yhteyksien arviointi jää vaikeaksi.

Realismin ja rationalismin selitykset eivät kykene täysin selkeää ja todistettavissa olevaa kuvaa Ukrainan syistä antamaan, jolloin on tilaa myös yhdelle uudelle teoreettiselle perustelulle. Tässä tutkimuksessa lähtökohdaksi valitaan malli joka yrittää yhdistää rationalismin ja konstruktivismin havaintoja: puheet ja ideat ovat tärkeitä, mutta ”not all the way down.”⁸⁷ Ulkopoliitiikan analyysin parissa olevat tutkijat ovatkin yrittäneet palauttaa rationalismin hylkäämiä inhimillisiä kysymyksiä ja konstruktivismin tulkintoja yhteen ja samaan teoriaan.⁸⁸ Tässä pyrkimyksessä erityisesti statuksen tutkimussuunta on yrittänyt nousta vastaamaan kysymyksiin, miten valtioiden tulkinnat rationaalisista valinnoista oikein muodostuvat.⁸⁹

Konstruktivismin ja rationalismin yhdistämistä ulkopoliitiikan analyysiin, kutsutaan joskus uusklassiseksi realismiksi. Uusklassiset realistit pyrkivät selittämään valtioiden ulkopoliitiikan sisäpoliittisten muuttujien avulla. Uusklassinen realismi näkeekin, että ulkopoliitiikan ja sotien syyt ovat liian monimutkaisia vain järjestelmätason syy-yhteyksinä, jolloin on tarpeen havainnoida myös sisäpoliittisia vaikutuksia.⁹⁰

Tässä työssä sovelletaankin uusklassisen realismin ajatusta ulkopoliitiikan ja sisäpolitiikan välisestä luonteesta ja tutkimusperinteestä. Kuitenkin siinä missä uusklassinen realismi ottaa riippumattomaksi muuttajaksi yleensä realismiin viittaavaan järjestelmätason vaikutuksen, kuten voimatasapainon, tässä tutkimuksessa sovelletaan riippumattomana muuttujana Richard Lebowin ajatusta statuksesta poliittisen toiminnan taustalla. Työ ei tällöin asemoidu lähtökohdiltaan mihinkään kansainvälisen politiikan paradigmaan, vaan pikemminkin ulkopoliitiikan analyysin sosiaaliseen ja konstruktivistiseen teoriaan.

Kuva 1. Statuksen vaikutus valtioiden käytökselle.

⁸⁷ Wendt, 1999.

⁸⁸ Lebow 2008; Lebow, 2013 viitattu Schouten, 2013.

⁸⁹ Larson et. al., 2014, s. 3.

⁹⁰ Kitchen, 2010, s. 118.

2.3. Sosiaalisten teorioiden käyttöarvo Ukrainan sodan tutkimukselle

“The most common foreign policy errors arise from the inability or unwillingness to see how a situation appears to others.”⁹¹

Stephen Waltin sitaatti ulkopoliitiikan ongelmien aiheuttajasta korostaa ulkopoliitiikan tilanne-riippuvaisuutta sekä tulkinnanvaraisuutta. Erityisesti sodat ja kriisit ovat tilanteita, joissa sekä tulkinnanvaraisuus mutta myös päätöksenteon todennäköisyys puutteellisilla tiedoilla kasvaa. Robert Jervis on esittänyt käsityksensä, että väärät tulkinnat toisten pyrkimyksistä ovatkin mahdollisesti kansainvälisten konfliktien taustalla.⁹² Samalla tavoin kuin poliittisten päätöksentekijöiden, tutkijoiden olisi tällöin tärkeää myös nähdä niiden käsityksien taakse, miten osapuolet maailmaa hahmottavat.⁹³

Nykyinen yhteiskuntatieteellinen tutkimus esittää, että väärät tulkinnat tilanteista johtuvat ainakin osittain inhimillisistä tunteista.⁹⁴ Inhimilliset tunteet aiheuttavat tulkintaeroja ja odotuksia. Jonathan Mercer on huomauttanut, että siinä missä yksilötasolla hallitsematon intohimo ja tunteet aiheuttavat konflikteja ja ristiriitoja, valtioiden tasolla ne voivat johtaa myös sotaan.⁹⁵

Mercer on esittänyt neljä pääkategoriaa, kuinka tunteiden on arvioitu vaikuttavan ulkopoliitiikkaan, valtioiden statukseen ja sotiin. Tunteet voivat olla: i) epifenomenalistisia, ii) irrationaalisen toiminnan lähteitä, iii) strategisia työkaluja, iv) rationaalisuuden sisältämä ominaisuus ja taustavaikutin.⁹⁶

Ensimmäinen Mercerin luokiteleva kategoria sisältää tunteet epifenomenalististina, eli yksisuuntaisina ja seurannaisilmiöllisinä. Tällä tarkoitetaan sitä, että kansainvälisen politiikan teorialat käsittelevät tunteiden roolia enemmän seurauksena kuin tapahtumien syinä. Koska kyseessä on siis seuraus, tunteella ei ole mahdollisuutta vaikuttaa ”takaisinkytkennällä” varsinaiseen toimintaan ja käytöksen syihin. Rationaaliset teorialat – ne jotka viitsivät edes tunteiden merkitystä arvioida – pyrkivät esittämään tunteet juurikin tällä tavoin: tunteet ovat vain merkityksetön sivutuote. Tämän kaltaisessa tulkinnassa inhimillisillä tunteilla ei ole mitään roolia toimijan päätöksenteossa.⁹⁷

⁹¹ Walt, 2016. [<https://twitter.com/stephenwalt/status/789570304859340800> luettu 8.4.2017]

⁹² Jervis, 1976, kpl. 3.

⁹³ Jervis, 1976.

⁹⁴ Renshon & Lerner, 2012.

⁹⁵ Mercer, 2006, s. 298–299.

⁹⁶ Mercer 2006, s. 290.

⁹⁷ Hardin, 1995, s. 70.

Toinen tapa käsitellä tunteita on määritellä ne virheiksi käytöksessä. Tähän yleensä viitataan myös rajoitetulla rationaalisuudella. Toimija pyrkii olemaan rationaalinen, mutta yksilön tunteet vääristävät maailmankuvaa ja siitä seuraavaa toimintaa. Tätä käsitystä edustaa myös aiemmin mainittu Robert Jervisin tutkimus väärintulkintojen vaikutuksesta. Rajoitetussa rationaalisuudessa tulkintavirheet poliittisessa päätöksenteossa tapahtuvat, kun päättäjät olettavat kokemuksiansa ja uskomuksiansa olevan objektiivisesti päteviä, mutta eivät tunnista omia ennakkosenteidensä vaikutuksia.⁹⁸

Tunteiden käyttö instrumentaalisenä strategiana näkee puolestaan tunteet vallankäytön muotona, ja täten myös rationaalisina. Tunteita voidaan käyttää apuna esimerkiksi kansallistunteen kohottamiseksi, jonka tavoitteena on mobilisoida ihmisiä toimimaan halutulla tavalla. Tällöin lyhyellä aikavälillä irrationaaliselta näyttävä toiminta voikin olla järkevää ja tavoitteellista, etenkin mikäli sillä yritetään saavuttaa seurauksellisesti muuta arvokkaampaa – mahdollisesti vielä tiedostamatontakin – hyötyä. Thomas Schelling on todennut, että kansainvälisessä politiikassa myös arvaamattomuudesta on hyötyä, jolloin esimerkiksi satunnainen irrationaalisuus voivat palvella strategisia tavoitteita.⁹⁹

Viimeinen kategoria keskittyy tunteisiin kognitiota muokkaavina motiiveina. Tällöin poliittinen päätöksenteko on rationaalista, mikäli sillä kyetään saavuttamaan motiivien ja tunteiden täyttymistä. Tunne ei ole tällöin vain rationaalisuuden seurausta, vaan subjektiivisen ja tilannesidonnaisen tulkinnan ja siitä seuraavan toiminnan aikaansaava voima. Valtioiden ulkopoliittinen toiminta on tällöin tunnekokemusten mahdollistama ja rajoittama.¹⁰⁰

Mercerin neljännessä kategoriassa tunteiden merkityksellä on myös neuropsykologinen todistusarvonsa: neurofysiologi Antonio Damasio on todennut, että ainakin osa rationaalisuudesta on riippuvaista tunteista.¹⁰¹ Tämän työn osalta tärkeän havainnon on puolestaan esittänyt David Welch, jonka tutkimuksessa epäoikeudenmukaisuuden tunteet lisäsivät valintatilanteissa riskinottoa ja konfliktihakuista käytöstä.¹⁰² Tunteiden merkitystä päätöksenteolle tukevat myös muut

⁹⁸ Mercer 2006, s. 291.

⁹⁹ Schelling, 1980, s. 173–174.

¹⁰⁰ Mercer 2006, s. 294.

¹⁰¹ Damasio, 1994, s. xiii; Mercer, 2006, 294.

¹⁰² Welch 1993, s. 20. Tätä havaintoa perustellaan enemmän tämän työn luvussa 3.3 ”Prospektiteoria”. Mercer, 2006, s. 295.

viimeaikaiset psykologian teoriat ja havainnot.¹⁰³ Psykologian persoonallisuusteoriat esittävätkin, että erityisesti ihmisten motiiveissa merkittävänä tekijöinä ovat itsearvostus – tarve saada positiivista tunnustusta – ja tarve tulla tunnustetuksi.¹⁰⁴

Ihmiset ovat siis emotionaalisia ja omasta näkökulmastaan rationaalisia. Tästä johtuen, osa tutkijoista onkin todennut, että sosiaalisten teorioiden tulisi tutkimuksessaan keskittyä enemmän rationaalisuuden ja emotionaalisuuden väliseen vuorovaikutukseen: tuottaakseen järkevää tutkimusta inhimillisestä toiminnasta, kumpaakaan käyttäytymismallia ei voi sulkea pois. Jättämällä jommankumman huomiotta, johtavat eri teoriakonstruktiot perusteellisiin väärinymmärryksiin ihmisten toiminnasta.¹⁰⁵ Mikäli näitä mikrotason ilmiöitä ei kyetä teoriaan sisällyttämään niiden tunteellisuuden ja tieteellisen todistettavuuden takia, on kyseessä teorioiden ongelma, ei todellisuuden.

Edellä mainituilla perusteluilla tässä työssä lähtökohdaksi ja mielenkiinnon kohteeksi on valittu Mercerin neljäs kategoria, jossa valtion intressit ja ulkopoliittinen käytös muodostuvat päätöksentekijöiden tunteiden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen lopputuotteina.¹⁰⁶

Nykymuotoisen kansainvälisen politiikan tutkimuksen yhden kantaisän, Hans Morgenthaun teoretisoima valtaa haluava yksilö – animus dominandi – ei tavoittelekaan siis valtaa muiden syiden tähden, vaan valta-aseman tuomaa tunnetta.¹⁰⁷ Tätä käsitystä myös tukevat nykypsykologian havainnot, joiden mukaan positiivisessa omakuvassa on yhtä tärkeää se miten me itse itsemme koemme, mutta myös se mitä muut meistä ajattelevat.¹⁰⁸ Venäjän ulkopoliitikalle tätä vaikutusta kuvaa oivasti Dmitri Treninin tiivistys Venäjän omakuvan perustasta: ”We are either a great power, or we disintegrate and are nothing.”¹⁰⁹

¹⁰³ Renshon & Lerner, 2012.

¹⁰⁴ Hymans, 2010, s. 462.

¹⁰⁵ Massey, 2002, s. 1–29.

¹⁰⁶ Mercer, 2006, s. 295; Lebow 2008, s. 15; 22.

¹⁰⁷ Lebow 2008, s. 16; 515.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Trenin, viitattu Wall Street Journal, 2016. ”Russia’s Long Road to Middle-east.”

3. STATUKSEN JA ULKOPOLITIIKAN SUHTEESTA

Tässä luvussa esitellään tarkemmin tutkimuksen statuskäsitteen taustalla vaikuttava kulttuurin teoria. Samalla esitetään teoreettiset perustelut sille, miten statuksen tavoittelu tuottaa käytöstä, ja millä prosessilla se vaikuttaa sotilaallisen voimankäytön todennäköisyyteen.

3.1. Kulttuurin teoria: inhimilliset tunteet ja status konfliktien taustalla

Kulttuuri on kansainvälisen politiikan tutkimuksessa käsite, josta osa antropologeista ja sosiaalipsykologian tutkijoista käyttävät määritelmää ”paikallista muutosta käytöksestä, jota ei voi selittää geneettisillä ja ekologisilla tekijöillä ja joka myös kestää sukupolvien yli”.¹¹⁰ Määritelmä on hivenen biologinen, mutta politiikan tutkimukseen sovellettuna, kulttuurilla tarkoitetaan rajattua yhteisöä koskevia tekijöitä, jotka vaikuttavat yhteisön toimintaan ja intresseihin normaalia politiikkaa kauemmin ja perusteellisemmin. Yleensä kansainvälisessä politiikassa on kulttuurilla viitattu olemassa olevaan sosiaaliseen rakenteeseen, jota esimerkiksi Ted Hopf käyttää puhuessaan yhteisesti jaetuista käsityksistä, mikä on mahdollista, oikein ja arvokasta tietyssä yhteisössä.¹¹¹ Richard Lebow on taas käyttänyt kulttuurista nimitystä ihmisten välinen viitekehys joka sisältää merkityksiä, tulkintoja ja arvoja.¹¹²

Tässä tutkimuksessa kulttuuri ymmärretään statuksen tulkintoja luovana rakenteena tai järjestelmänä, joka muodostuu intersubjektiivisesti valtioiden välille, ja joka vaikuttaa kun sosiaalisesta vuorovaikutuksesta tehdään tulkintoja ja johtopäätöksiä muiden aikeista.¹¹³

Richard Lebowin kulttuurin teoria esittää, että konfliktit ja sodat muodostuvat vallitsevan kulttuurin välityksellä. Tarkemmin muotoillen Lebowin argumentti on, että valtiot aloittavat pääasiallisesti sotia inhimillisen kunnian ja statuksen tavoittelun tähden. Sotien todennäköisyys kasvaa erityisesti silloin, mikäli sosiaalinen vuorovaikutus ja jaetut tulkinnat siihen valtioita rohkaisevat. Statuskysymysten muodostuessa valtioiden välille hallitsevaksi kulttuuriksi, ovat valtiot entistä herkempiä kunniakysymyksille ja arvioille oman asemansa oikeudenmukaisuudesta.¹¹⁴

Lebowin mukaan on historiallisesti nähtävissä, että sotien syyt ovat monimutkaisempia kuin niiden pelkistäminen kamppailuksi selviytymisestä tai resurssien hallinnasta – sotaan voidaan

¹¹⁰ Sapolsky, 2006.

¹¹¹ Hopf, 1998, s. 172-178.

¹¹² Lebow, 2008, s. 119.

¹¹³ Lebow, 2008, s. 119, 2013.

¹¹⁴ Lebow, 2008, s. 26.

ryhtyä myös statuksen takia.¹¹⁵ Status on valtiolle sen tärkein hallittavissa oleva ominaisuus jota valtiot myös suojelevat tarvittaessa sodan keinoin.¹¹⁶ Sodankäynti on valtioille merkityksellinen poliittinen valinta, jota ei tehdä kevyin perusteluin, mutta samalla kansallisvaltiot ovat sen kansalaisille tärkein identiteettiä ja ylpeyttä rakentava yhteisö. Sen takia valtion kunnian loukkaaminen voi olla merkittävä isku yksilön identiteetille, johon halutaan myös vastata.¹¹⁷ Lebowin mukaan valtion kunnia ja statusmotiivit voivat ylittää jopa turvallisuuskysymykset, mikäli status itsessään on valtiolle tärkeä, ylpeyttä ja kunniaa tuottava arvo.¹¹⁸

Kunnian ja statuksen roolia sotien synnylle Lebow tutkii tarkemmin kirjassaan ”Why Nations Fight”, missä hän tulee ehkä yllättäväänkin lopputulokseen: tutkituista 94:stä sodaksi luokitellusta tapahtumasta, Lebow kykenee varmasti esittämään vain kuudentoista johtuneen turvallisuuden liittyvistä kysymyksistä. Puolestaan 62 sotaa Lebow arvioi sellaisiksi, jossa ensisijaisena tai vähintään toissijaisena syynä sodan syttymiselle oli kunnia tai status: sen janoaminen tai varjeleminen. Lebowin huomio onkin mielenkiintoinen, sillä vuosisatojen ajan kunnia ja status ovat olleet inhimillisinä tunteina läsnä sotien kuvauksissa, syissä ja perusteluissa, mutta niiden systemaattinen teoretisointi määrittävänä taustamuuttujana on ollut vasta hyvin viimeaikaista.¹¹⁹

Teoreettisesti oman argumenttinsa sotien synnystä ja statuksen merkityksestä Lebow perustelee kirjassaan ”Cultural Theory of International Relations”. Inhimillisten motiivien käyttökelpoisuuden eri vaikutuksia kuvaavana typologiana, Lebow havainnollistaa Thykydideksen, Platonin ja Aristoteleen filosofialla, osana ihmisen psyykeä. Kreikkalaisessa filosofiassa inhimillisen toiminnan motiiveina pidettiin halua (engl. *appetite* lat. *epithumia*), henkeä¹²⁰ (engl. *spirit* lat. *thumos*) ja järkeä (engl. *reason* lat. *logos*). Lebow itse täydentää psyykeen osaa myös pelolla (engl. *fear*). Lebow korostaa jaon olevan ideaalinen, mutta silti riittävän heuristisesti kuvaava havainnollistamaan neljän eri motiivin vaikutukset. Lebowin mukaan valtioiden väliseen käytökseen vaikuttaa se, millainen *valtioiden välinen kulttuuri* on.¹²¹

¹¹⁵ Lebow, 2008, s. 71.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Lebow, 2008, s. 17. Tämän vaikutus näkyy vielä nykyaikanakin. Mikäli valtion kansalaisia halutaan loukata kollektiivisesti, aiheutetaan tuhoa heidän yhteisöllisesti tärkeille arvoille, kuten valtion tai kulttuurin symboleille, esimerkiksi lipuille.

¹¹⁸ Sotaa on läpi ihmishistorian säädely, kodifioitu ja jopa jossain määrin ritualisoitu.

¹¹⁹ Lebow 2010, s. 112–113. Kritiikkiä Lebowin määrittelyjä vastaan on esitetty niistä lähtökohdista käsin, että on vaikea erottaa mikä on statuksen aiheuttama valinta, ja mikä taas turvallisuuden tunteen. Kritiikistä ks. esim. Welch, 2010.

¹²⁰ Henki on Lebowin tarkoittamassa merkityksessä pikemminkin synonyymi kunnialle ja aseman tavoittelulle. Termin sisältö ei käänny merkitykseltään suoraan.

¹²¹ Vrt. esim. Hedley Bullin tai Wendtin kulttuurit, Wendt, 1999, kpl 6. Myös esimerkiksi kansainvälisen politiikan realismi – liberalismi – rationalismi jakoa voidaan pitää samankaltaisena ideaalimallina, pelkistykseenä joka kuitenkin sisältää toisistaan eroavat lähtökohtaolettamukset.

Lebow esittää, että hengen ja järjen motiivien kulttuurissa, yhteistyö valtioiden välillä on mahdollista ja jopa rationaalista. Mikäli valtioilla on aiemmin hyviä kokemuksia toisistaan, valtiot voivat myös luottaa toisiinsa ja ne myös tekevät yhteistyötä intressiensä edistämiseksi.¹²² Halun ja pelon ollessa puolestaan hallitsevina motiiveina, yhteistyö ja konfliktit ovat kumpikin mahdollisia: yhteistyö tosin vain silloin kun se hyödyttää lyhytaikaisesti kumpaakin osapuolta ja heidän omia intressejään. Tämän kaltaisessa kulttuurissa kyse on ennemminkin nollasummapeleistä, missä mahdolliset sodat johtuvat pääsääntöisesti vallanhalusta tai pelosta vallan vähentämisestä. Puhtaasti pelkoon pohjautuva maailma on puolestaan äärimmäisen konfliktialtis, jossa pelko valtioiden välillä estää lähes kaikenlaisen yhteistyön. Pelon kulttuuri voi johtaa lähes rajoittamattomaan väkivaltaan, valtioiden pyrkiessä vähentämään pelkojaan turvautumalla ensiskuihin niiden hallitsemiseksi.¹²³

Lebown kulttuurit ovat ideaalikuvaus kansainvälisen järjestelmän järjestyksestä, mutta typologialla on arkipäivän ulkopoliitikasta havainnollistettava vaikutus: mikäli valtioiden välillä toiminta perustuu keskinäiselle luottamukselle, hinta luottamuksen rikkomisesta on suurempi, kuin tilanteessa jossa valtiot eivät oletakaan voivansa luottaa toisiinsa.

Lebowin tutkimuksen mielenkiintoisimpia havaintoja kuitenkin on, toisin kuin klassinen realismi ennustaa, että kaikista konfliktialtein kulttuuri ei ole pelon motiivin muodostama, vaan hengen.¹²⁴

Henkeä ja statusta korostava kulttuuri, jota ei rajoita järki, normit tai moraalit, voi tuottaa äärimmäisen konfliktihakuista käytöstä valtioiden joko kilpaillessa paremmasta asemasta, puolustaessa omaa kunniaansa, tai pyrkiessään tavoittelemaan heille itselleen parempaa statusta.¹²⁵ Tilanteessa jossa valtiot kilpailevat keskinäisestä hierarkiasta, kunnian menetys tai edes potentiaali sen menetyksestä koetaan karvaasti, erityisesti niiltä joiden katsotaan olevan tasa-arvoisessa tai vähempiarvoisessa asemassa.¹²⁶ Lebow toteaa, että jos mikään koodisto ei rajoita

¹²² Lebow, 2008, s. 93–96.

¹²³ Lebow, 2008, s. 515; vrt. poliittisen realismin turvallisuusdilemma.

¹²⁴ Lebow itse käyttää termiä kunnia, mutta tässä tutkielmassa viitataan pikemminkin statukseen. Lebow käyttää näitä itsekin jotakuinkin samanarvoisina käsitteinä, mutta termeissä on eronsa. Kunnia on pikemminkin valtioiden välisen toiminnan sääntöjen kautta muodostuva ilmiö (kaikilla on jaettu käsitys kuinka kunniaa voi saavuttaa). Status puolestaan viittaa enemmän valtion asemaan, ja siitä syntyvään tulkintaan omasta itsestään.

¹²⁵ Lebow käyttää soturiluokan olemassaoloa tästä empiirisenä esimerkkinä Lebow, 2008, s. 165–168.

¹²⁶ Lebow, 2008, s. 15.

kunnian tavoittelua, voi paremman aseman tavoittelu johtaa sotaan pelkästään aseman itsensä takia.¹²⁷

Lebow antaa esimerkin kylmästä sodasta ja sen vastakkainasettelusta. Kylmässä sodassa ei ollut kyse vain turvallisuudesta idän ja lännen muodostamien liittoumien välillä, vaan myös kamppailua sosiaalisen järjestelmän paremmuudesta, siitä mikä teki lännestä lännen ja idästä idän. Kylmän sodan aikana Neuvostoliitto sekä Yhdysvallat pyrkivät saavuttamaan tunnustusta ja toista korkeampaa asemaa asevarustelulla, teknologisilla keinoilla kuin myös sijaissodilla (engl. *proxy war*).¹²⁸

Tässä työssä Lebowin kulttuurin teorian huomiota statuksen merkityksestä sovelletaan seuraavasti: mikäli valtion tulkinta hallitsevan kulttuurin (valtioiden välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen) luonteesta korostaa statuskysymyksiä, vaikuttaa tämä tulkinta merkittävällä tavoin valtion omiin statuspyrkimyksiin ja tulkintoihin omasta asemastaan. Kulttuurin osalta kyse on kuitenkin tulkinnasta: valtio voi kokea statuksensa olevan uhattuna tai loukatun, vaikka toinen osapuoli ei olisikaan valtiota tietoisesti haastanut. Statuksen tärkeyden tulkinta kuitenkin toimii itseään ruokkivasti, ja mitä tärkeämmiksi statuskysymykset muodostuvat positiivisessa tai negatiivisessa mielessä, sitä enemmän valtio tekee statuksensa *sosiaalista vertailua* suhteessa muihin. Havainnot tämän mekaniikan logiikasta perustuvat sosiaalipsykologiassa hyvin tunnettuun teoriaan: sosiaaliseen identiteettiteoriaan.

Tässä työssä sosiaalipsykologian sosiaalista identiteettiteoriaa ja psykologian prospektiteoriaa käytetään sotiin ja konflikteihin johtaneiden prosessien ymmärtämiseksi ja ulkopoliittikan muutokseen johtaneiden syiden arvioinniksi. Sosiaalisen identiteettiteorian mukaan ihmisyyhteisöjen käytöksen perustan muodostaa jako ”meihin” ja ”muihin” (engl. *we, other*). Tämä jako aiheuttaa puolestaan erilaista toimintaa: sosiaalisen identiteettiteorian keskeinen huomio on, että yksilöt suosivat sisäkehällä olevia ”meihin” kuuluvia yksilöitä ja näkevät heidät positiivisessa valossa ulkokehällä olevien ”muiden” kustannuksella, joita kohtaan konfliktiherkkyys kasvaa.

Prospektiteoria puolestaan esittää, että yhteisöt ja päätöksiä tekevät yksilöt ovat valmiita ottamaan suurempia riskejä estääkseen itselleen koituvia tappioita kuin saadakseen voittoja. Prospektiteorian avulla voidaan alustavasti arvioida, miksi valtiot näkevät statuksensa ja asemansa

¹²⁷ Lebow, 2008, s. 64–72.

¹²⁸ Lebow, 2008, s. 439.

menettämisen niinkin kohtalokkaana, että ovat valmiita käyttämään sotilaallista voimaa status-tappioiden estämiseksi.

Kahden teorian havaintojen avulla muotoillaan tässä tutkimuksessa käytettävä statuslevottomuuden malli, sekä pyritään muotoilemaan kriteerit, joiden avulla Venäjän ulkopoliitikassa voitaisiin näiden teorioiden vaikutuksia havaita. Mikäli Lebow on oikeassa siinä, että erityisesti konfliktien syiden takana on pikemminkin kunnian ja statuksen tavoittelu kuin turvallisuuden, tulisi nämä myös näkyä niissä valinnoissa, tavoitteissa, syissä ja julkilausutuissa perusteluissa, joilla Venäjä on sotilaallisen voiman käyttöön päätenyt.

3.2. Sosiaalinen identiteettiteoria: sosiaalinen kilpailu

Kulttuurin teorian oletamus statuksen merkityksestä, perustuu ryhmäidentiteettien vaikutuksia mallintavan sosiaalisen identiteettiteorian huomiolle yksilön tarpeesta kuulua sosiaalisiin ryhmiin sekä rakentaa omaa itsearvostustaan osana näitä ryhmiä.¹²⁹ Vaikutus ei kuitenkaan ole vain yksisuuntainen, sillä yksilöiden motiivit myös vaikuttavat ryhmien, yhteisöjen ja esimerkiksi valtion toimintaan.¹³⁰ Ryhmä käsittää tällöin sen joukon yksilöitä, jotka näkevät olevansa saman sosiaalisen kategorian jäseniä ja omaavat vähintään jonkinlaisen tunnesiteen joukkoon kuuluviin ihmisiin sekä ryhmäjäsenyyteen.¹³¹

Yksilö tekee ryhmien välillä myös jatkuvasti *sosiaalista vertailua*, jonka tiedostettuna tai tiedostamattomana tavoitteena on tuottaa arviointia ja pyrkimystä positiiviseen arvioon itsestään suhteessa muihin. Positiivinen omakuva muodostuu osiltaan identiteetin erityislaatuudesta ja määrittelystä kuka kuuluu meihin ja muihin – mikä minun asema on suhteessa toiseen. Ilman sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ilmenevää aste-eroa siihen, kuka minä olen, ei voi syntyä käsitystä siitä miten yksilö tai ryhmä eroaa toisesta kaltaisestaan tai voi olla toistaan parempi. Sosiaalisen identiteettiteorian ”identiteetti”, ei ole myöskään yksilöllä yksioikoinen ja pysyvä: identiteettejä voi olla monia ja ne voivat olla myös aspirationaalisia: pyrkimyksiä lisäarvoa tuovaan viiteryhmään kuulumisesta.¹³²

¹²⁹ Lebowlle merkityksellisempää ovat yhteisössä syntyvät kulttuurilliset arvot kuin niinkään jatkuvasti muuttuva ja kiistanalainen identiteetti. Ks. esim. Schouten, 2013.

¹³⁰ Tajfel & Turner, 1979, s. 40.

¹³¹ Tajfel & Turner, 1979, s. 40.

¹³² Lebow, 2008, s. 555.

Sosiaalisen vertailun kautta saadun positiivisen tai negatiivisen omakuvan takia ihminen pyrkii kuulumaan yhteisöihin, joilla on korkea status ja joihin kuuluminen tuo positiivista identifiointia suhteessa muihin. Sama havainto pätee myös ryhmiin¹³³ Asetelma kuitenkin luo myös väistämättä pelkoja tai kilpailuhenkeä: identiteetin suhteellisuus johtaa myös ennakkoluuloihin muiden ryhmien aikeita ja tavoitteita kohtaan. Ennakkoluulot ovat erityisen vahvoja, mikäli ulkoryhmän koetaan haastavan yksilön oma yhteisö. Samalla tavalla ennakkoluulot myös aiheuttavat ihmisluonnolle ominaisen käytöksen suosia omalle identiteetille tärkeitä yhteisöjä, ulkoryhmään kuuluvien kustannuksella.¹³⁴ Koska identiteettejä voi olla monia, eri ryhmät voivat kuitenkin kuulua joko sisäryhmiin, ulkoryhmiin tai osittaisesti kumpaankin samanaikaisesti. Sisäryhmiin kuuluminen rakentaa voimakkaimmin yksilön jaettua käsitystä itsestään erityisesti poliittisissa kysymyksissä, jotka muodostavat sosiaalisen identiteetin ytimen. Uusimmat tutkimustulokset osoittavatkin, että erityisesti poliittisesti tärkeissä kysymyksissä sisäryhmät ja ulkoryhmät ovat melko hitaasti muuttuvia.¹³⁵

Sosiaalisen identiteettiteorian yksilötason vaikutuksien soveltaminen valtion päätöksentekoon ei ole täysin yksinkertaista, mutta nykytutkimuksen valossa mahdollista. Lebow esittääkin, että lojaliteetti ryhmiä kohtaan on pohjimmiltaan samankaltaista niin suhteessa perheyhteisöön, uskuntoon, kuin laajoihin ”kuviteltuihin yhteisöihin”, kuten kansoihin ja jopa ihmiskuntaan.¹³⁶

Sosiaalisen identiteettiteorian jako meihin ja muihin on erityisen mielenkiintoinen sodan ja sotilaallisen voimankäytön kysymyksissä. Esimerkiksi Carl Schmitt on todennut poliittisen identiteetin muodostuvan puhtaasti väkivallan käytöllä ja sen aiheuttamalla jaolla ystäviin ja vihollisiin. Sodat ovat osa identiteetin määrittelyä, kuka kuuluu meihin ja kuka taas muihin. Sodat myös vahvistavat keskinäistä identiteettiä selkeän viholliskuvan avulla.¹³⁷ Toisaalta taas Karl Deutsch on esittänyt turvallisuusyhteisöjä koskevassa tutkimuksessaan identiteetin tunnepohjaiseksi erottautumiseksi meiksi ja muiksi valtioiden välillä, joka puolestaan lisää yhteisöllisyyttä yhteisesti sovittujen sääntöjen ja normien välityksellä. Schmittin ja Deutschin tulkinnalliset ääripäät huomioden, valtioiden tapauksessa oleelliseksi kysymykseksi muodostuukin, millä tavoin identiteetit aiheuttavat konflikteja?¹³⁸

¹³³ Brown, 2000; Tajfel & Turner, 1979, s. 33–47.

¹³⁴ Brown, 2000; Hymans, 2010, s. 465.

¹³⁵ Cohen, 2003. Erityisesti poliittiset uskomukset jotka korreloivat sosiaalisen identiteetin kanssa, ovat melko pysyviä.

¹³⁶ Lebow, 2008, s. 134; Johnston, 2001.

¹³⁷ Lebow, 2011, s. 475, siksi myös niiden ylläpito on hyödyllistä ja ”rationaalista.”

¹³⁸ Schmitt, 1996 s. 27. Jokainen politiikan ulottuvuus perustuu jaolle ystävästä ja vihollisista.; Deutsch, 1957 viitattu Lebow, 2008, s. 95.

Sosiaalisen identiteettiteorian mukaan sisäryhmien ja ulkoryhmien määrittelyllä on vaikutuksensa siihen, miten yhteisöt suhtautuvat ryhmien väliseen yhteistyöhön ja kuinka kiistat ratkaistaan. Sosiaalisen identiteettiteorian tutkimuskirjallisuus esittää, että ulkoryhmät nähdään negatiivisessa valossa, vaikka ne eivät olisi uhkaavia, tai vaikka ne omaisivat matalamman statuksen ja olisivat siten sosiaalisen vertailun näkökulmasta vaarattomia.¹³⁹ Samalla konfliktit ulkoryhmien kanssa ovat todennäköisempiä – joskin käytös ulkoryhmiä kohtaan voi olla myös kilvoittelevaa.¹⁴⁰ Näin sosiaalisen identiteettiteorian jako sisäryhmiin ja ulkoryhmiin saa enemmän harmaan sävyjä: ulkoryhmään kuulumisen ei sinänsä ole riittävä syy konfliktien syttymiselle, vaan kyseessä voi olla myös ei-väkivaltaisen kilpailuasetelman muodostuminen.

Kilpailuasetelman muodostuminen on sosiaalisessa identiteettiteoriassa hyvin tunnettu ja todettu ilmiö. Teoria olettaa, että yksilö pyrkii jatkuvasti tapahtuvan sosiaalisen vertailun seurauksena automaattisesti korjaamaan ryhmäjäsenyyksiensä ja identiteetin välityksellä syntyneitä tyytymättömyyttä asemastaan. Mikäli ihmiset kokevat olevansa vähempiarvoisessa ryhmässä, pyrkivät he parantamaan omaa asemaansa turvautumalla eri strategioihin. Mekaniikan ilmenemistä on tutkittu käsitellen urheilujoukkueita, jossa joukkueen suosio riippuu sen menestyksestä. Mikäli joukkue ei saavuta oletettua menestystä, voidaan se hylätä hyvinkin nopeasti.¹⁴¹ Poliitiikan maailma toki ei ole pallopelejä ja valtioidentiteettiään voi harvoin hetkessä vaihtaa, mutta osaltaan samojen lainalaisuuksien voidaan tulkita vaikuttavan myös valtioiden välisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Syystä tai toisesta negatiiviseksi muuttunut toinen valtio voidaan hylätä vaihtamalla se korkeamman statuksen omaavaan ryhmään.¹⁴²

Sosiaalisen identiteettiteorian mukaan eri strategiat, joilla yksilöt – kuten valtiotkin – pyrkivät parantamaan yhteisönsä statusta ja asemaa, ovat sosiaalinen liikkuvuus, sosiaalinen kilpailu ja sosiaalinen luovuus. Yksilötasolla sosiaalinen liikkuvuus tarkoittaa yksinkertaisimmillaan ryhmän vaihtamista, mutta valtioiden järjestelmässä vaihtaminen ja identifikaatio vaativat myös uuden aseman *tunnustamisen*. Valtioiden välillä liikkuvuus sosiaalisena strategiana alleviivaa-kin sitä, että ryhmä pyrkii imitoimaan hierarkiassa korkeammalla olevan valtion – tai valtioiden ryhmän – politiikkaa ja toimimaan kuten muut korkeammassa asemassa olevat valtiot. Valtioiden tapauksessa kyse on politiikan mukailusta (engl. *emulation*), jolla pyritään osoittamaan mukautuminen vaadittuihin normeihin ja käytökseen. Mikäli korkeamman statuksen omaavat valtiot hyväksyvät ja tunnustavat toimenpiteet, strategiaa käyttänyt valtio ”liikkuu” hierarkiassa

¹³⁹ Cadinu & Reggiori, 2002, s. 501–515.

¹⁴⁰ Huymans, 2010, s. 465.

¹⁴¹ Lebow, 2011, s. 478.

¹⁴² Tajfel 1979, s. 33, 47.

ylöspäin kelpoisuutensa osoittaneena. Valtioiden intressit mukautuvat siis peilaamaan sen vertailuryhmän¹⁴³ intressejä mihin valtio haluaa kuulua: tämä voi tapahtua vaikka tavoiteltavilla intresseillä ei nähtäisi olevan liikkuvan valtion sisällä juuri merkitystä.¹⁴⁴

Toinen strategia, sosiaalinen kilpailu, puolestaan tarkoittaa eri menetelmiä, joilla valtio pyrkii saavuttamaan tai jopa ohittamaan oman vertailuryhmänsä. Menetelmiä ovat käytännössä kaikki politiikan pehmeät ja kovat keinot, talouden ja teknologian kehittämisestä sodankäyntiin asti. Valtiot pyrkivät omilla vahvuuksillaan parantamaan asemaansa ja osoittamaan halunsa saavuttaa korkeampaa asemaa muiden kustannuksella. Suurvaltojen tapauksessa erityisesti vallan transitioteoriat ovat nähneet sotilaallisen, taloudellisen ja kunnian kysymyksien olevan niitä, joilla valtiot kilpailevat keskinäisestä paremmuudesta.¹⁴⁵ Kuten Lebow ja Jonathan Renshon esittävät, tärkein, tehokkain ja nopein menetelmä kilpailuasetelman todistamiseksi on ollut sotilaallisen voiman kasvattaminen ja käyttö.¹⁴⁶

Viimeisenä strategiana puolestaan on sosiaalinen luovuus, joka tarkoittaa sellaisten keinojen käyttöä, jotka korostavat oman valtion vahvuuksia suhteessa vertailuryhmään, mutta hylkäämällä olemassa olevan hierarkian. Toisinsanoen kyseessä voi olla uusien vertailuryhmien etsintä, positiivista omakuvaa tuottavien asioiden korostaminen, tai olemassa olevan hierarkian mitätöinti. Mikäli tavoiteltu talouden tai teknologian taso nähdään kilpailun keinoin mahdottomana saavuttaa, voidaan tällöin vähätellä talouden merkitystä ja keskittyä arvioimaan itseään vain niillä sektoreilla, joissa valtio arvioi itse olevansa vahva.

Sosiaalista identiteettiteoriaa kansainväliseen politiikkaan soveltaneiden Larson ja Shevchenkon mukaan näihin kolmeen luokkaan kuuluvat strategiat ovat yhtäläillä havaittavissa erityisesti aspirationaalisten suurvaltojen käytöksessä.¹⁴⁷ Valtiot pyrkivät mukautumaan muiden suurvaltojen odottamaan käytökseen, voittamaan suurvallat kilpailun keinoin tai saavuttamaan tunnustusta heidän omilla ehdoillaan.¹⁴⁸

¹⁴³ Vertailuryhmä voi olla ryhmä valtioita, yksittäinen valtio tai joku muu entiteetti. Vertailuryhmä on kuitenkin se yksikkö minkä suhteen sosiaalista vertailua tapahtuu, ja joka aiheuttaa viimekädessä strategian valinnan: halun kuulua vertailuryhmään tai haluun erkautua vertailuryhmästä.

¹⁴⁴ Tajfel, 1979, s. 33, 47.

¹⁴⁵ Onea, 2013, s. 127.

¹⁴⁶ Lebow 2010; Renshon 2016, s. 526.

¹⁴⁷ Larson & Shevchenko, 2010, s. 94.

¹⁴⁸ Larson & Shevchenko, 2014, s. 270.

Sosiaalisen identiteettiteorian osalta on yritetty määritellä niitä olosuhteita, joissa sosiaaliset strategiat muuttuvat sodiksi tai sotilaallisen voiman käytöksi. Strategioiden hierarkkisesta luonteesta huolimatta, kyseessä ei ole kausaalinen ketju, missä sosiaalinen liikkuminen väistämättä muuttuu kilpailun ja luovuuden kautta sodiksi. Peter Gries onkin hahmotellut sosiaalisen identiteettiteorian vaikutuksia neljän vaiheen mukaan. Ensimmäinen vaiheista on sisäryhmän identifikaatio, toinen sisäryhmän positiivisuus, kolmas osittaisten sisäryhmien tai ulkoryhmien välinen kilpailu, ja viimeinen ryhmien välinen konflikti. Griesin malli pyrkii esittämään sosiaalisen identiteettiteorian vaiheittaisena ja progressiivisena kehityksenä, mutta kuten Gries itsekin toteaa, vaiheiden kaksi ja kolme välillä tarvittava muuttuja – miten sisäryhmän positiivisuudesta päädytään kilpailuun – jää esittämättä. Mikään vaiheista ei välttämättä johda valtioiden välisiin konflikteihin, mutta mikään vaihe ei myöskään sitä poissulje.¹⁴⁹

Griesin malli esittää kuitenkin oleellisia huomioita muille hypoteeseille. Gries toteaa, että tämänhetkisen todistusaineiston perusteella positiivisen tulkinnan muuttuminen kilpailuasetelmaksi tapahtuu vain silloin, mikäli osapuolet ajautuvat keskenään jatkuviin, merkittäviin, ja nollasummapelin kaltaisiin sosiaalisiin vertailuihin. Sosiaalinen identiteettiteoria ei siis selitä, kuinka sisäryhmän suosiminen vaikuttaa vihamielisen käytöksen syntymiseen tai kuinka ryhmät siirtyvät sisäryhmästä ulkoryhmäksi, vaan sen että muutos ilmenee tilanteissa jotka ilmaisevat nollasummapeliä ja ehdottomuutta valtion statukselle tärkeissä kysymyksissä.¹⁵⁰

Tässä työssä ehdotetaan, että ulkopolitiikan tutkimuksessa tulisikin havainnoida sosiaalisen identiteettiteorian huomioita, ja erityisesti tehdä empiirisiä havaintoja niistä tekijöistä, jotka ovat aiheuttaneet valtioiden keskinäisen siirtymisen joko sosiaaliseen mukautumiseen, kilpailuun tai luovuuteen. Griesin mallin mukaan erityisesti sosiaaliseen kilpailutilanteeseen siirtymisen aiheuttaneet tekijät ovat tärkeitä havaintojen kohteita.

Toisekseen tässä työssä myös ehdotetaan Lebowin ja Honnethin huomioihin nojautuen, että valtion siirtymiseen sisäryhmästä ulkoryhmään ja kilpailuasetelmaan, vaikuttaa mahdollisesti valtion kokema statuksensa kieltäminen. Honnethin mukaan toimijuuden kieltäminen korreloi yksilöiden välisissä konflikteissa¹⁵¹

¹⁴⁹ Gries, 2005, s. 239.

¹⁵⁰ Gries, 2005, s. 240.

¹⁵¹ Honneth, 1996.

3.3. Prospektiteoria: menetyksen pelko, häviävä kehys ja riskinotto

Prospektiteoria on taloustieteissä käytetty teoria, jonka avulla on todistettu kuinka eri tulkinnat – prospektiteorian termein kehykset – vaikuttavat yksilöiden valintoihin ja erityisesti päätöksenteon riskinottoon. Prospektiteorian tutkimuksissa kyse on ollut pääsääntöisesti taloudellisesta riskinotosta, mutta kansainvälisen politiikan tutkimuksessa on esitetty, että prospektiteoria voidaan soveltaa koskemaan myös poliittista päätöksentekoa olosuhteissa, jotka sisältävät valinnan suuremman ja pienemmän riskinoton välillä.¹⁵²

Tarkemmin esiteltynä, prospektiteoria kuvaa inhimillistä käyttäytymismallia, missä ihmiset ottavat enemmän riskejä silloin, kun heillä on vaarana menettää jotain ansaitsemaansa ja puolestaan välttävät riskejä silloin kun heillä on mahdollisuus voittaa ansaitsemaansa enemmän. Prospektiteorian ajatus onkin, että poliittisilla päättäjillä on yhtäläillä pyrkimys välttää riskejä voitavassa kehyksessä ja puolestaan ottaa riskejä häviävässä kehyksessä. Väitettä on todisteltu esimerkiksi soveltamalla prospektiteoriaa Kuuban ohjuskriisin tutkimukseen.¹⁵³

Prospektiteorian tutkimus perustuu Daniel Kahnemanin ja Amos Tverskyn laajoihin tutkimuksiin, joissa esitetään, että ihmiset eivät ajattele voittoja ja tappiota matemaattisesti absoluuttisesti. Päätöksenteko ja valinta riippuvat kehyksestä jossa valinta heille esitetään. Tästä vaikutuksesta käytetään nimeä kehystämisharha. Prospektiteorian mukaan ihminen voi hyväksyä suuriakin taloudellisia tai poliittisia riskejä, mikäli kokee menettäneensä jotain aiemmin. Tappiotilanteessa ihmisellä on myös entistä suurempi tarve kompensoida menetyksiään. Mikäli ihminen kokee olleensa alkutilanteessa voittaja, tai jo voittaneensa jotain, päätöksenteko on varoivaista ja riskinottoa välttävää. Yksinkertaisimmillaan kehystämisharha vaikuttaa sanavalintojen tasolla: mikäli samanarvoisista vaihtoehtoista toinen esitetään negatiivisena ja toinen positiivisena, suositetaan positiivista lopputulemaa.¹⁵⁴

Ulkopolitiikan tutkimukselle havainto on merkityksellinen, sillä prospektiteorian valintapaineiden tulisi näkyä myös poliittisissa päätöksissä. Häviävässä tilanteessa valtio yrittää estää omat menetyksensä suuremmalla riskinotolla, erityisesti mikäli menetyksen kohde on valtiolle arvokasta ja tärkeää.¹⁵⁵ Viimeaikaiset prospektiteorian havainnot myös ehdottavat ajan vaikuttavan valinnan ja riskinoton lopputulokseen. Osa tutkijoista väittää riskinoton tulevan ilmi silloin, kun

¹⁵² Lebow, 2008, s. 35.

¹⁵³ Jervis, 1988.

¹⁵⁴ Kahneman & Tversky, 1979, s. 268.

¹⁵⁵ Kahneman & Tversky, 1979, s. 268.

kyse on viimeaikaisista tappioista ja hyödyistä,¹⁵⁶ kun taas vanhemmat teoriat esittävät prospektiteorian vaikutuksien muodostuvan vasta pidemmän ajanjakson aikana.¹⁵⁷

Prospektiteoriaa on aiemmin sovellettu pääosin poliittisen realismin analyyseissa, jossa valinnan vaakalaudalla ovat olleet materiaaliset hyödyt, maa-alueet tai tutkimuksen kohteeksi valitut materiaaliset intressit. Viimeaikaiset tutkimukset ovat myös osoittaneet, että prospektiteorian vaikutus toimii myös valtioiden kohtaamisissa valintatilanteissa statuksestaan. Havaintojen perusteella mikäli valtio näkee itsensä tilanteessa jossa päätös (tai päättämättä jättäminen) vähentäisi statusta, on havaittu että riskinottoa tappioiden välttämiseksi tapahtuu.¹⁵⁸

Prospektiteoriaan ja erityisesti statukseen liittyvä toinen huomio, joka on esitetty vasta alkupe- räisi tutkimuksia myöhemmin, on Jonathan Renshonin tekemä havainto statuksen merkityksen kasvamisesta uhkaavassa tilanteessa. Mikäli valtiolle tärkeä arvo tai intressi asetetaan uhanalaiseksi (voitto-tappio kehykseen), johtaa tämä päätöksentekijän silmissä intessin tai arvon entistä merkityksellisempään asemaan ja sen menettämisen kovempaan vastustukseen.¹⁵⁹

Prospektiteoriaa tutkimuksissaan hyödyntänyt poliittisen realismin tutkija Richard Mansbach on todennut, että statuspyrkimykset selittävät paremmin erityisesti irrationaaliselta ja jääräpäiseltä näyttävät teot kansainvälisessä politiikassa: valtiot näyttäisivät toteuttavan prospektiteoriaa myös statuksen osalta paremmin, kuin turvallisuusprospektien. Valtion kunnian ja aseman ollessa vaakalaudalla, tai kun valtio on joutunut tekemään myönnytyksiä omasta asemastaan, valtion johtajat todennäköisemmin ottavat suurempia riskejä tilanteen palauttamiseksi ennalleen. Tästä vertailupisteestä, johon valtion tilannetta yritetään palauttaa, käytetään prospektiteorian osalta termiä referenssipiste. Referenssipisteellä viitataan riittävän suotuisaan hetkeen, joka oli voimassa ennen häviävän tilannekehityksen muotoutumista.¹⁶⁰

Rose McDermott esittää prospektiteorian referenssipisteen merkityksen valtioiden käytökselle kirjassaan ”Risk-Taking in International Politics”. Hänen mukaansa prospektiteorian havaintojen voidaan nähdä vaikuttavan myös valtioiden päätöksentekoon, joskaan kyse ei ole pelkästään

¹⁵⁶ Berejikian, 2002; O’Neill, 2001.

¹⁵⁷ Jervis, 1992; Kahneman & Tversky, 1979.

¹⁵⁸ Lebow, 2008, s. 537–538; Onea, 2014, s. 135; Gries, 2005, s. 259; Renshon, 2015, s. 678.

¹⁵⁹ Ns. Uhkan manipulointi (engl. *threath manipulation*) ks. esim. Renshon, 2015, s. 678; vrt. Turvallistamisteoria (engl. *securitization theory*) Buzan et al. 1998.

¹⁶⁰ Lebow, 2008, s. 537–538.

yksittäisistä voitoista ja tappioista, vaan yrityksestä palauttaa riskinotolla valtion haluama suotuisa menneisyyden tila. Riskinotolla pyritään palauttamaan valtion asema siihen historialliseen referenssipisteeseen, milloin statuksen on nähty olevan hyvä ja oikeudenmukainen.¹⁶¹

Referenssipiste on siis tila tai aikaisempi hetki, johon menetyksiä tai voittoja ja sen vaatimaa riskinottoa suhteellisesti verrataan. Voittavan tai häviävän kehyksen määrittelemän referenssipisteen käsite on samalla kontekstuaalinen: eri toimijoilla voi olla aiempien kokemusten ja historiansa perusteella eri toleranssit sille, mitkä nähdään hyväksyttävänä tappioina. Esimerkiksi valtiolle sen menneisyydessä ollut suurvalta-asema voi olla tila, johon se itseään vertaa ja minkä kautta valtio arvottaa mahdollisia menetyksiään.

Prospektiteoria ei kerro, millä tavoin valtio tai päätöksentekijä arvottaa eri valintatilanteet. Se kuitenkin ohjaa tutkimuksellisesti kiinnittämään huomioita siihen, millä tavoin valtiot tulkitsevat tappiot ja voitot, sekä arvioimaan riskinoton ilmenemistä ulkopoliitikassa.

Tässä tutkimuksessa prospektiteorian tärkeimpiin vaikutuksiin lukeutuu sen ennustama havainto riskinoton suhteellisuudesta ja häviävän kehyksen vaikutuksesta. Vaikka prospektiteorian riskinottoa ja mekaniikan olemassaoloa ei voida tutkimuksessa kattavasti todistaa, voidaan Ukrainasta esitetyistä puheista ja tapahtumista arvioida, onko mahdollista että kyseessä olisi ollut prospektiteorian ennustama valintatilanne, jossa valtio päätti turvautua suurempaan riskinottoon statusmenetyksiä estääkseen.

Tässä tutkimuksessa prospektiteorian havaintoa sovelletaan arvioimalla Ukrainan tilanteesta Venäjälle muodostunutta kehystä: millaisena valintatilanteena Venäjä näki Ukrainan ja mitä menetettävää Venäjällä oli.

¹⁶¹ Dermott, 1998, s. 15–16.

4. TEOREETTINEN VIITEKEHYS: STATUSLEVOTTOMUUS JA SODAT

Tässä osiossa aiemmin esitellyt käsitteet liitetään tutkielman teoreettiseen viitekehykseen. Osiossa myös selvitetään, miten statuskysymykset vaikuttavat valtioiden toimintaan, millaisissa olosuhteissa konflikteja aiheuttava statuslevottomuus muodostuu ja millaisia indikaattoreita Venäjän ulkopoliittikan tapahtumista voi löytää valittua mallia hyödyntäen.

4.1. Status ja sosiaalinen vertailu

Statuksella viitataan kansainvälisessä politiikassa valtion käsitykseen omasta sosiaalisesta asemastaan.¹⁶² Statukselle läheisiä käsitteitä ovat ulkopoliitikassa kunnia, ylpeys, asema ja maine. Nämä termit ovat statusta rakentavia ja monesti myös sen osia.¹⁶³

Larson et al. on yrittänyt tiivistää statuksen käsitteen sen ominaisuuksien avulla: ”status on valtion kollektiivinen uskomus ja käsitys asemastaan arvioituna sen itse arvostamien ominaisuuksien perusteella (varakkuus, kyky painostaa muita tahtoonsa, kulttuuri, diplomatia, sotilaallinen voima jne.).”¹⁶⁴ Larson et al. määrittelyssä korostuvat sekä ne perusteet joille status muodostuu että tulkinnalliset vaikutukset joita statuksella nähdään olevan. Larson et al. mukaan status onkin kolmiosainen: *yhteisöllinen*, *subjektiivinen* ja *suhteellinen* (positionaalinen).¹⁶⁵

Statuksen yhteisöllisyys ymmärretään valtioiden muodostaman kansainvälisen järjestelmän sosiaalisena yhteisönä. Yhteisön osana valtiot tekevät määrittelyjä siitä, kuka kuuluu sisä- ja ulkoryhmiin, mikä valtion asema on suhteessa muihin ja keneen valtio itseään vertaa.¹⁶⁶

Status on myös subjektiivista. Subjektiivinen status käsittelee pohjimmiltaan sitä, mitkä tekijät muodostavat valtion käsityksen sen omasta asemastaan. Ylpeyden ja itsearvostuksen aiheet ovat osa valtion historiaa ja kertomusta siitä, mikä se on nyt, mikä se on ollut ja mikä se toivoisi olevansa. Larson et al.:n mukaan valtiot tuottavat signaaleja joiden avulla pyrkimykset statuk-

¹⁶² Clunan 2014b, s. 273; Renshon, 2016, s. 520.

¹⁶³ Termejä käytetään nykyisessä tutkimuskirjallisuudessa merkittävästi tavoin ristiin. Kuitenkin statuksesta on muodostunut sen käyttökelpoinen kattotermi sisältämään kaikki edellä mainitut käsitteet. Termien väliset erot ovat nyansseja, ja ne käsitellään työssä erikseen tarpeen mukaan. ks. esim. Forsberg, 2014b; Lebow, 2008; Wolf, 2011.

¹⁶⁴ Larson et al. 2014, s. 7.

¹⁶⁵ Clunan, 2014b, s. 273.

¹⁶⁶ Lebow, 2012b.

sen hankkimiseen ilmaistaan. Valtion viestittäessä muille haluttua asemaa tai sen hakiessa tunnustusta muilta, perustuvat signaalit valtion tärkeiksi kokemille arvoille ja tavoitteille.¹⁶⁷ Subjektiiiviset statuskysymykset ovat myös suhteellisen pysyviä: esimerkiksi muistot voittojen, nöyryytyksien tai historiallisen suuruuden osalta voivat kantaa vuosikymmenien tai jopa satojen vuosien päähän.¹⁶⁸

Kolmanneksi, valtion saamaan tunnustukseen ja hyväksyntään liittyy merkittävältä osin tulkinta statuksen suhteellisuudesta. Hierarkian muodostuminen vaatii statuksen jatkuvaa vertailua ja ”päivittämistä” – arvioita siitä, milloin valtiolla on vaikutusvaltaa, keneen kohdistuen ja millaisissa tilanteissa. Suhteellinen status onkin terminä lähellä auktoriteettia. Mikäli valtiota kuunnellaan sille itselleen tärkeissä kysymyksissä, se voi nähdä vaikutusvaltansa olevan suuri (ja päinvastoin). Suhteellisuus ja muihin kohdistuva vertailu käynnistävät myös tarpeen muutokselle ja tarvittaessa toimenpiteet asemansa parantamiseksi.

Statuksen rooli valtioiden käytöksessä perustuu valtion kokemalle muutoksen tarpeelle. Arvio asemasta tehdään jatkuvan sosiaalisen vertailun avulla, joka voi tuottaa joko tyytymättömyyttä tai tyytyväisyyttä. Tyytyväisyys voi tuottaa konflikteja esimerkiksi voimatasapainoteorian kaltaisen mekaniikan avulla, mutta statuskysymykset eskaloituvat konflikteiksi erityisesti tyytymättömyyden seurauksena.¹⁶⁹

Sosiaalinen vertailu vaikuttaa valtioiden statuksen etsintään ja ulkopolitiikkaan niin, että valtioilla on jatkuvasti tarve etsiä parempaa paikkaa hierarkiassa, erityisesti silloin, kun valtio kokee olevansa matalammassa asemassa kuin mihin sen pitäisi subjektiivisista ja historiallisista syistä johtuen olla oikeutettu. Aiempien tutkimusten havaintona on esitetty, että valtiot pyrkivät vähentämään nykytilanteen ja omien odotuksiensa välistä epätasapainoa turvautumalla sosiaalisen identiteettiteorian mukaisiin strategioihin.¹⁷⁰ Samalla yksilöt turvautuvat sosiaalisessa vertailussa sekä yhteisölliseen vuorovaikutuksen tuomaan palautteeseen että historiallisiin tulkitoihin arvioidessaan omaa statustaan, ja sen mahdollisesti tarvitsemia muutoksia.¹⁷¹

Statuksen tutkijat ovat esittäneet, että sosiaalinen vertailu ja tyytymättömyys statukseen ovat oleellisessa roolissa, kun valtiot turvautuvat sotilaallisen voiman käyttöön. Konfliktien ja sotien

¹⁶⁷ Larson et al., 2014, s. 12; Clunan, 2014, s. 290.

¹⁶⁸ Lebow, 2008, s. 539–540.

¹⁶⁹ Renshon, 2016, s. 514–515.

¹⁷⁰ Freedman, 2015, s. 3.

¹⁷¹ Freedman, 2015, s. 3.

aloittamisen taustalla olisi siten mahdollisesti tulkinta statuksen kautta välittyvästä tunnustamattomuudesta ja sen epätasapainon korjaamisesta.¹⁷² Kuitenkaan nämä itsessään eivät vielä kerro, millaisen prosessin kautta ja millaisissa tilanteissa tunnustamattomuus muuttuu sotilaallisen voiman käytöksi.

4.2. Statuslevottomuus ja sotilaallisen voiman käyttö

Kansainvälisen politiikan tutkijat ovat enenevässä määrin olleet kiinnostuneita, kuinka status vaikuttaa sotien ja konfliktien syntyyn ja niiden luonteeseen. Lebowin perusteella juuri statuskysymykset aiheuttavat sotia, mutta miten sosiaalinen vertailu muuttuu sodiksi? Kuitenkaan kaikki tilanteet, joissa tyytymättömyyttä statukseen ilmenee, eivät johda sotaan.

Kirjassaan ”Why Nations Fight?” Lebow esittää kuusi eri yleistystä ja huomiota sotien ja statuksen välisestä suhteesta. Lebowin havaintojen lopputuloksena on, että kaikkein aggressiivisimpia valtiota ovat joko nousevat ja tunnustusta etsivät vallat tai hegemonista asemaa tavoittelevat suurvallat. Toinen Lebowin väite on, että nousevat vallat sekä suurvallat harvoin aloittavat kuitenkin keskinäisiä sotia. Kolmanneksi, mikäli sotia käydään, sekä nousevat vallat että suurvallat pyrkivät aloittamaan ne itseään heikompia valtoja vastaan. Edellisestä johtuen neljäntenä, hegemonien väliset suursodat Lebow näkee pikemminkin tarkoituksettomina ja ”pelon kulttuurin” aiheuttamina tahattomina eskalaatioina kuin tavoitteellisina pyrkimyksinä suurso-dankäyntiin. Viidenneksi Lebow näkee, että tahattomat eskalaatiot sekä vääristyneet olettamukset voimatasapainon tilasta ovat merkittävämpi syy sodille kuin objektiivisen tiedon puute sotilaallisista tai taloudellisista kyvyistä. Viimeisenä havaintona Lebow summaa, että heikot ja laskevat vallat harvoin aloittavat sotia suurvaltoja vastaan.¹⁷³

Lebowin sotien esimerkit ovat historiallisia, ja vaikka havaintojen perusteella voidaan arvioida todennäköisyyksiä, niiden suora vertaaminen nykytilanteeseen ei ole analyttisesti mielekäästä. Ne kuitenkin auttavat hahmottamaan, mistä statuksen takia aloitettujen sotien syitä ja indikaatioita kannattaisi etsiä. Statuksen takia aloitetut sodat eivät Lebowin kriteeristön mukaan näytä olevan ulkoryhmien ja sisäryhmien välisiä, vaan asema pyritään *osoittamaan* sodalla heikom-paa osapuolta vastaan. Käsitys perustuu ajatukselle, että sotilaallinen toiminta on yleensä kansainvälisessä politiikassa yksi nopeimmista tavoista saavuttaa aseman muutos valtioiden välisessä hierarkiassa.¹⁷⁴

¹⁷² Renshon, 2016, s. 515.

¹⁷³ Lebow 2010, s. 92–98.

¹⁷⁴ Clunan, 2014, s. 295; Renshon 2016, s. 526.

Jonathan Renshon esittää tutkimuksessaan perustelun sille, miksi valtiot olettavat sotilaallisen voimankäytön tai sillä uhkailun parantava heidän statustaan. Renshonille kysymys on pikemminkin siitä, millaiset tapahtumat valtioiden välillä ovat *yleensä* johtaneet aseman suhteelliseen muutokseen kansainvälisessä hierarkiassa. Renshon esittelee sotilaallisen voimankäytön keinona, jolla valtiot yrittävät *muuttaa* ja *päivittää* muiden näkemystä itsestään.

Renshonin mukaan päivittäminen tapahtuu suurten esityksellisten (engl. *performative*) tapahtumien kautta. Silloin kun valtio haluaa muuttaa muiden tulkintaa itsestään, se tekee sen koko uskomusjärjestelmää muokaten, ei vähitellen. Valtion täytyy siis omaa levottomuuttaan kompensoidakseen ja sen poistamiseksi, osoittaa tarpeeksi julkisesti mitä se haluaa. Samalla annettavan viestin tulee olla riittävän selkeä, jotta se ymmärrettäisiin oikein: sotilaallisen voiman käyttö – ilman väkivaltaakin – on nopea, selkeä ja kaikille ymmärrettävissä oleva tapahtuma. Samalla valtio myös voi esitellä muille sen omaa sotilaallista suorituskykyään, joka puolestaan lisää statusta.¹⁷⁵

Tässä tutkimuksessa esitetään, että status johtaa konfliktuaaliseen käytökseen vasta silloin, kun riittävät sosiaalisen kilpailun ja prospektiteorian reunaehdot (sosiaalinen kilpailu ja häviävä kehys) täyttyvät ja muodostavat valtiossa levottomuutta statuksen menettämisestä.

Sosiaalisen kilpailun ja prospektiteorian vaikutuksista valtion konfliktiherkkyyteen käytetään tässä tutkimuksessa nimitystä *statuslevottomuus*.

Statuslevottomuus on Friedrichsin mukaan ilmiö, joka tulee esiin tilanteissa, jossa toimijalta on viety mahdollisuus toimia sen aseman ja auktoriteetin mukaan jonka se näkee itselleen kuuluvana oikeutena. Mikäli valtio kokee että sen haluamaa asemaa ei tunnusteta, johtaa se levottomuuteen tilanteen jatkumisesta ja konfliktialttiuteen tilanteen muuttamiseksi.¹⁷⁶

Statuslevottomuus on statuksen teorioiden tutkimuskentässä uusi tuttavuus, eikä sitä ole teoretisoitu muutamaa tutkimusta pidemmälle. Olemassa olevat tutkimukset ovat kuitenkin jo osoittaneet käsitteen käyttökelpoisuuden, vaikka sen soveltaminen tai sisäinen mekaniikka eivät ole vielä kovin hyvin jäsenneiltyjä.¹⁷⁷ Tästä syystä johtuen tutkimuksessa viitataan *statuslevottomuuden teoreettiseen malliin* kuin varsinaiseen valmiiseen teoriaan. Tähän tutkimukseen on

¹⁷⁵ Renshon 2016, s. 526.

¹⁷⁶ Friedrichs, 2016, s. 72.

¹⁷⁷ Nitou, 2016, Renshon, 2016.

luotu vakiintuneimmilla sosiaalisen identiteettiteorian ja prospektiteorian esittämällä huomioilla laajennus statuslevottomuuden mallista, jossa sosiaalinen kilpailu ja häviävä tulkintakehys vaikuttavat valtion kokemaan levottomuuteen jonka poistamiseksi valtio turvautuu sotilaallisen voiman käyttöön.

Statuslevottomuuden hypoteesissa kilpailuasetelmaan siirtyminen ei välttämättä takaa sodan syttymistä, vaan sodat syttyvät vasta kun tappiollinen asetelma on kasvanut liian suureksi. Tällä tavoin statuslevottomuus on sidoksissa myös prospektiteorian havaintoihin: statuslevottomuus aiheuttaa todennäköisemmin konflikteja, koska valtiot pyrkivät välttämään enemmän tappioita ja asemansa menettämistä, kuin voittojen tavoittelua.¹⁷⁸

Statuslevottomuuden malli perustuu aiemmin esitetyille teoreettisille havainnoille statuksen luonteesta ja sosiaalisesta mekaniikasta: kulttuurin teorian mukaisesta statuksen tärkeydestä, sekä identiteettiteoriasta ja prospektiteoriasta. Kaikkiaan argumentti etenee seuraavasti: Statuksen psykologisten syiden takia poliittisessa toiminnassa yksilöt ja valtiot pyrkivät lisäämään statustaan heille itselleen tärkeissä kysymyksissä. Tämän aggregaattina valtio tuottaa sosiaalista vertailua, jossa se arvioi omaa statustaan suhteessa sekä muihin valtioihin että suhteessa itseensä. Mikäli valtio kokee tarvetta muuttaa asemaansa, turvautuu se sosiaaliseen liikkuvuuteen, mutta mikäli se ei saa haluamaansa tunnustusta, siirtyy valtio sosiaaliseen kilpailuun parantaakseen tai ylläpitääkseen statustaan. Sosiaalisen identiteettiteorian kilpailutilanteessa, jossa valtio kokee jäävänsä tappiolle sille tärkeissä kategorioissa, alkaa se nähdä ulkopolitiikan kulttuurin entistä syvempänä kilpailutilanteena – nollasummapelinä. Mikäli kilpailu syvenee entisestään sekä valtio tulkitsee kehityksen itselleen tappiollisena, muodostuu valtioille häviävä kehys. Häviävä kehys aiheuttaa puolestaan valtiossa jatkuvaa levottomuutta ja kasvavaa muutospainetta. Mikäli tällöin tapahtuu järjestelmässä shokki, jossa valtio voi osoittaa pyrkimyksensä muutokseen, turvautuu valtio herkemmin riskinottoon ja sotilaallisen voiman käyttöön.¹⁷⁹

Näin ollen statuksen yleisestä tutkimusasetelmasta,

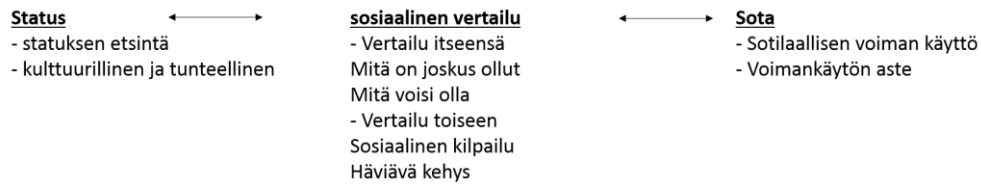

Kuva 2. Statuksen vaikutus valtioiden käytökselle.

¹⁷⁸ Onea, 2014, s. 135.

¹⁷⁹ Mallin kuvaus ei ole parsimoninen, mutta tarkoitus on tehdä alustava arvio mallin käyttökelpoisuudesta.

voidaan muodostaa tutkimuksen teoreettinen viitekehys, jossa statuslevottomuus vaikuttaa sotilaallisen voiman käyttöön seuraavien mallien kautta:

Kuva 3. Statuslevottomuuden teoreettinen viitekehys

4.3. Venäjän statuslevottomuus tutkimuksessa

Tässä työssä kuvataan Venäjän sotilaallisen voimankäytön perusteita statuslevottomuuden mallin avulla. Valinta mallista on tehty ns. teorian järkevyyden alustavalla testaamisella (engl. *plausibility probe*), joka perustuu sekä statuksen teorioiden, että tieteellisten vertaisarvioitujen julkaisujen havaintoihin statuksen ja konfliktien muodostumisesta. Vaikka statuslevottomuuden hypoteesi ei olekaan tieteellisesti vakiintunut, sen käyttöarvoa on kuitenkin tutkittu tieteenalan kärkijulkaisuissa, minkä seurauksena sen soveltamisella empiriaan voidaan saada sekä huomioita tutkittavasta kohteesta sekä mallista itsestään.¹⁸⁰

Empirian näkökulmasta kysymykset hierarkiasta ja asemasta liittyvät suurvalta-asemaan ja sen tuottamaan statukseen. Kansainvälisessä politiikassa suurvalta-asema määritellään yleensä seuraavanlaisten ominaisuuksien mukaan: valtion voidaan nähdä olevan suurvalta, mikäli i) sillä on mahdollisuus vaikuttaa omien rajojensa ulkopuolelle sen itse haluamin, erilaisin ja jopa epätavallisin keinoin, ii) valtio haluaa toimia itsenäisesti muista valtioista välittämättä, ja iii) valtio saa tunnustuksen tai hyväksynnän toimistaan ja asemastaan muilta valtioilta.¹⁸¹ Esimerkiksi mikäli Venäjä kokee olevansa suurvalta ja saavansa sen mukanaan tuomaa statusta, pelkkä subjektiivinen käsitys itsestään suurvaltana ei riitä, vaan aseman oikeutus tulee saada myös ulkopuolelta, jotta se voi toimia myös asemansa mukaisesti.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta on oleellista, haasteellisuudestaan huolimatta, pyrkiä erottamaan statuksen vaikutukset muista vaikutuksista. Statuksen roolia ja merkitystä Venäjälle voidaan havainnoida Venäjän käytöksestä ja niitä selittäivistä puheista. Tärkeää on silloin selvittää ne perustelut, joiden Venäjä näkee olevan merkityksellisiä omien rajojensa ulkopuolella olevien

¹⁸⁰ Renshon, 2016.

¹⁸¹ Volgy et al. 2014, s. 62.

intressien oikeuttamiseksi. Tilanteet, joissa Venäjän ulkopoliitikalleen antamat perustelut osoittavat halua vahvistaa tai korostaa alueellista ja kansainvälistä roolia, voidaan nähdä viitteinä statuspyrkimyksistä.

Sosiaalista vertailua puolestaan voidaan havaita silloin, kun ulkopoliittiset tapahtumat esitetään suhteellisina: verrattuna joko omaan historiaan tai johonkin nykyiseen tärkeään viiteryhmään. Mikäli puheista tai tapahtumista löytyy turhautumisen ilmaisuja, joissa korostetaan vaatimuksia tasaveroisuuteen, kielii se myös sosiaalisen liikkuvuusstrategian mahdottomuudesta ja mahdollisesta siirtymisestä kilpailuasetelmaan.¹⁸²

Muutosta sosiaalisen kilpailun tilaan pyritään havainnoimaan asiayhteyksissä, joiden suhteen Venäjä ilmaisee halua tulla tunnustetuksi tärkeänä toimijana, mutta joissa sen toiveet ja itselleen näkemät oikeudet kategorisesti kielletään. Mikäli Venäjän ulkopoliittisista tapahtumista ja niitä selittävästä puheista löytyy seuraavia elementtejä: kilpailuasetelman korostaminen, oman paremmuuden osoittaminen, yritykset päihittää muut valtiot Venäjän omilla vahvuusalueilla ja padota muiden valtioiden statuspyrkimyksien kehitystä, tukevat nämä havainnot sosiaalisen vertailun ja sen kilpailullisuuden olemassaoloa.¹⁸³

Prospektiteorian ennustamasta häviävästä kehyksestä pitäisi myös löytää indikaattoreita jotka osoittavat tyytymättömyyttä tilanteen nykyisestä kehityssuunnasta. Häviävän kehysten indikaattoreiden voidaan nähdä täyttyvän silloin, kun Venäjä tulkitsee muiden valtioiden uhkaavan sitä ja kiistävän sen toimijuuden. Lausunnot joissa kilpailuasetelma esitetään nollasummapeilinä, epärealistisena nöyryytenä ja ”maassa makaavan lyömisenä”, ovat mahdollisia todisteita häviävän kehysten syntymisestä ja levottomuuden muodostumisesta. Kääntäen, samaan aikaan ilmenevät ristiriitaiset väitteet ylemmyydestä, tasa-arvon olemassaolosta tai tilanteessa ilmenevien riskien vähättelystä, ovat häviävän kehysten uskottavuutta vähentäviä todisteita.¹⁸⁴

Häviävän kehysten tulkinnallisista vaikutuksista tulisi löytää myös todisteita, joihin lukeutuvat uusien tapahtumien (ns. *eksogeeninen shokki*) luoma kriittisyys, ehdottomat viittauskohteet ja merkittävä ylikompensaatio. Nämä olisivat yksi osoitus valintapaineen syntymisestä ja tapahtuman merkittävyydestä. Näitä kriteerejä hyödyntäen voidaan myös tulkita, että mikäli Venäjä

¹⁸² Larson & Shevchenko, 2014b, s. 39.

¹⁸³ Turner & Brown, 1978 s. 201–234.

¹⁸⁴ Kriteerit pohjautuvat löyhästi Onean vastaaviin. Ks. esim. Onea, 2014, s. 138–139.

on sotilaallisen voimankäytön jälkeen esittänyt itsensä merkittävänä voittajana, on se yksi todiste tilanteen merkityksellisyydestä.¹⁸⁵

Näin muodostetuilla kriteereillä voidaan arvioida, missä määrin Venäjän päätöksentekoon vaikuttavat sen omat tulkinnat statuksestaan, ja miten statuslevottomuuden malli kuvaa Venäjän ulkopoliittikan kylmän sodan jälkeisellä ajanjaksolla.

¹⁸⁵ Viimeinen kohta on luonnollisesti hyvin tulkinnallinen, ks. tutkimuksen validiteetista luku 5.

5. METODOLOGIA, METODI JA ANALYYSI

Tässä osiossa kuvataan tutkimuksen metodologia, aineistonkeruumenetelmä ja tutkimuksessa käytetty teoriaohjautunut analyysimenetelmä. Samalla arvioidaan myös metodisten ratkaisujen merkitystä työn luotettavuudelle ja pätevyydelle.

5.1. Tutkimuksen metodologiset perustelut ja käytetyt metodit

Tässä työssä tutkimusstrategiana käytetään teoriaohjautunutta, historiallis-tulkinnallista yhden tapauksen tapaustutkimusta, jonka avulla tulkitaan sekä Venäjän statuksen perusteita että statuslevottomuuden mallin mukaisia vaikutuksia.

Historiallis-tulkinnallinen tutkimus on analyysimetodi, jolla voidaan kuvata rajattua historiallista tapahtumaa ja tulkita sen sisällä vaikuttaneita prosesseja.¹⁸⁶ Erityisesti yhdistettynä ennalta määriteltyn teoriaan, historiasta voidaan löytää uusia havaintoja, jotka joko tarkentavat teoreettista mallia tai tuottavat uusia huomioita itse tutkimukselle.

Tässä tutkimuksessa historiallis-tulkinnallinen metodi on valittu käytettäväksi sen takia, että tutkittavana kohteena on sekä pidempiaikainen kehitys (ulkopolitiikan muodostuminen) että yksittäinen lähihistoriaan sijoittuva tärkeä tapahtuma (Ukrainan sota). Käsittely on melko epätavallinen, koska kuten esimerkiksi Yin toteaa, tapaustutkimuksissa pyritään yleensä käsittelemään tämänhetkisiä ja uusia aiheita, erotuksena historiallisille tutkimuksille.¹⁸⁷ Kuitenkin valinta on perusteltavissa teoriakonstruktion takia: statuksen teoria korostaa, että valtioiden käsitys statuksestaan ei perustu vain nykyhetken arvioille, mutta myös historiasta esiin tuleville statusmerkityksille ja odotuksille.¹⁸⁸ Arvioimalla historiallisia prosesseja ja niissä esiintyneitä tulkintoja miten eri tilanteet ja käytös ovat vaikuttaneet, voidaan vasta sanoa missä määrin Ukrainan sota oli statuslevottomuuden aiheuttama.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on tuottaa sekä kuvailevaa (engl. *descriptive*) että tulkinnallista tietoa tapahtumien keskinäisistä vaikutuksista. Tutkimuksessa ei päästä, sen rajoitteista johtuen,

¹⁸⁶ Ks. esim. Merriam, 1998, s. 178.

¹⁸⁷ Yin, 1981, s. 59.

¹⁸⁸ Clunan, 2014b.

selitykseen (engl. *explanation*¹⁸⁹) tärkeimmistä kausaalisista tekijöistä,¹⁹⁰ mutta statuslevottomuuden teoreettisen mallin käytöllä saadaan tutkimuksesta kuitenkin eksploratiivista tutkimusta (eng. *exploratory research*) kattavampi. Walshamin mukaan teoriaohjautuneissa ja tulkinallisissa tutkimuksissa kyse onkin pikemmin paksusta kuvailusta (engl. *thick description*), jossa saadaan tuotettua kontekstiinsa sidottua tietoa päätöksentekijöiden tulkinnoista. Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole tuottaa parasta selitystä kilpailevista näkökulmista¹⁹¹ tai yleistettäviä teoreettisia lakeja, vaan pikemminkin tuottaa uusi näkökulma aiheeseen. Uudella näkökulmalla kuitenkin voidaan saada yleistettäviäkin huomioita sekä teoreettiselle mallille että Venäjän tutkimukselle.

Tutkimuksessa käytettävä historiallis-tulkinnallinen tapaustutkimus on käsitteellisesti lähellä konfiguratiiivista tapaustutkimusta (engl. *Disciplined configurative case study*), jossa vakiintuneita teorioita sovelletaan uuteen tutkimuskohteeseen. Tätä tutkimusta ei kuitenkaan voida laskea sellaiseksi, koska statuksen teoria ja ehdotettu statuslevottomuuden malli eivät ole tutkimuskentässä riittävän vakiintuneita, jotta malleja voisi soveltaa suoraan uusiin tutkimuksiin. Kuitenkin samalla työ ei myöskään ole vain teorian alustavaa kartoittamista (engl. *preliminary theory testing*), koska statuslevottomuudesta on kuitenkin aikaisempaa tutkimusta jo toteutettu. Kuitenkin statuslevottomuuden mallia tarkentamalla, työ asemoituu hyvin lähelle alustavaa teorian testaamista.¹⁹² Tapaustutkimuksen osalta tutkimusta voikin pitää teoriaohjautuvana, jossa teoriaa käytetään sekä ulkopoliittikan ajallisen kehityksen tulkinnassa, sekä niiden siirtämisessä Ukrainan tapauksesta tehtyjen havaintojen arviointiin.¹⁹³

George Bennett esittää tapaustutkimuksia typologisoivassa kirjassaan tapaustutkimukselle vaatimuksia, joiden tulisi täytyä pätevyydeltään ja luotettavuudeltaan mielekkäässä työssä. Ensimmäisin tutkijan tulee tuoda sidonnaisuutensa selkeästi esiin: mitä tutkitaan, millä rajauksilla ja mistä näkökulmasta. Toiseksi työlle on oleellista, että käsiteltävät tapaukset ovat valittu oikein ja kuvaavasti, mutta myös mahdolliset epäloogisuudet ja ristiriidat huomioiden.¹⁹⁴

¹⁸⁹ Jotta kyse voisi olla selittävästä tutkimuksesta, kausaaliset linkit tulisi kyetä selkeästi todistamaan. Kuitenkaan tämän tutkimuksen mittakaavassa sellaisia ei voida tehdä. Esimerkiksi prospektiteorian osoittaminen selittäväksi ilman tautologiaa vaatisi sekä riskinoton testaamista että sen olemassaolon todentamista tarkemmin juuri Ukrainan tapauksessa.

¹⁹⁰ Ks. esim. Niiniluoto, 1999.

¹⁹¹ Walsham, 2002, s. 74–76.

¹⁹² Renshon, 2016.

¹⁹³ Ks. esim. Odell, 2001, s. 163–164.

¹⁹⁴ George & Bennett, 2005, s. 68–71.

Tässä tutkimuksessa Venäjän ulkopoliitiikan tutkimus rajataan ajallisesti kylmän sodan jälkeiseen aikaan. Rajaus perustellaan Neuvostoliiton hajoamisen aiheuttaman merkittävän poliittisen muutoksen takia. Vaikka osa Neuvostoliiton statuksen perusteista onkin kantautunut kylmän sodan jälkeisiin tulkintoihin, on tarkoituksenmukaisempaa arvioida statuksen lähtökohtia kuitenkin nykyisten politiikan reunaehtojen rajaamina.¹⁹⁵ Ukrainan sota puolestaan nähdään tärkeänä tutkittavana kohteena, sen ollessa selkeä esimerkki viimeaikaisesta merkittävästä sotilaallisen voiman käytöstä Venäjällä ja poliittisesti tärkeästä tapahtumasta.¹⁹⁶

Tutkimuksen teoreettinen malli Venäjän statuksesta ja sen levottomuudesta operationalisoidaan tutkimukseen seuraavasti: ensimmäisessä vaiheessa arvioidaan, mitkä historialliset tekijät Venäjä on nähnyt kylmän sodan jälkeisen statuksensa perustana. Arviossa käytetään luvussa 4.3. esitettyjä kriteerejä, joiden perusteella päätellään Venäjän tärkeimmät statustekijät.¹⁹⁷ Tutkimuksen havaintona on, että samat statuksen perusteet toistuivat merkittävässä määrin ajanjaksoista riippumatta, jolloin tarkastelun painopiste on luotu kuvaamaan perusteiden muodostumisen alkuhetkiä, erityisesti vallanvaihdoksien osalta 90-luvun ja 2000-luvun alkuun.

Toiseksi, tärkeimpiä Venäjän ulkopoliitiikan tapahtumia tulkitaan löydetyillä statuksen perusteilla. Tapahtumat ovat puolestaan valittu tutkimuksen kohteeksi kirjallisuuskatsauksen perusteella. Tärkeimmiksi tapahtumiksi valikoituivat Venäjän ja lännen yhteistyö 1992, Tšetšenian sodat, Kosovon sota, Yhdysvaltojen terrorisminvastainen sota, Irakin sota 2003, Naton laajeneminen ja väri vallankumoukset, ohjuspuolustuskysymys, Georgian sota 2008, Arabikevät, Libya ja lopulta Ukrainan sota. Koska tutkimuksessa pääpaino on statuksen tulkinnallisten vaikutusten kuvaamisella ja muutoksen havainnoimisella, tapahtumien käsittely liikkuu yleistävällä tasolla. Ulkopoliitiikan historiallisia tapahtumia on avattu vain siinä määrin, miten Venäjä on tuonut omia statuksen osoittamiseksi tulkittavia lausuntoja ja käytöstään esiin.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella muodostetut tärkeimmät tapahtumat asetettiin aikajanalle ja tapahtumiin viittaavat puheet, ulkopoliittiset asiakirjat ja uutiset tulkittiin sisällönanalyysin avulla.

¹⁹⁵ Venäjän poliittinen tila on kuitenkin merkittävästi erilainen kuin Neuvostoliiton aikana.

¹⁹⁶ Syyriassa 2015 alkanut operaatio on ollut luonteeltaan erilainen, eikä siinä esimerkiksi ole käytetty merkittävässä määrin maajoukkoja.

¹⁹⁷ Arvioissa käytetään nimenomaisesti ulkopoliitiikan ja sisäpolitiikan rajalla olevia subjektiivisia ymmärryksiä. Esimerkiksi ei ole tarkoituksenmukaista analysoida kaikkia sisäpoliittisia merkityksiä, koska ne eivät usein kantaudu ulkopoliittisiksi, ja siten havaittavissa oleviksi, kysymyksiksi.

Statuksen olemassaoloa ja mahdollisia vaikutuksia etsittiin tärkeimpiin tapahtumiin viittaavista puheista ja Venäjän valtionhallinnon asiakirjoista sisällönanalyttisesti kolmivaiheisesti. Ensiksi tapahtumiin viittaava lähdemateriaali arvioitiin sen perusteella, missä määrin ne tukevat tulkintaa sosiaalisen vertailun olemassaolosta. Toiseksi lähdemateriaalista arvioitiin tarkemmin Venäjän statuksen ja sosiaalisen vertailun tuottamat lähtökohdat, olivatko ne malliesimerkkejä sosiaalisesta liikkuvuudesta, sosiaalisesta kilpailusta, vai sosiaalisesta luovuudesta. Viimeisenä havainnointiin sitä, miten sosiaalinen liikkuvuus oli muuttunut sosiaalisesti kilpailuksi ajallisesti, ja minkä tapauksien kautta. Samalla tulkittiin myös lähdemateriaalin perusteella kilpailun astetta ja arvioitiin puheet osana Venäjän ulkopoliittisia tapahtumia. Kolmannessa vaiheessa puolestaan tehtiin tulkintoja, miten puheet ja tapahtumat kuvaavat hypoteesia häviävän kehyyksen ja riskinoton olemassaolosta ja siihen vastaamisesta sotilaallisella voimalla.

Venäjän statuksen perusteiksi löydettiin tärkeimpinä tekijöinä Venäjän käsitys itsestään oikeutettuna suurvaltana. Suurvalta-aseman luonnollisuus esiintyi sekä historiallisena aspiraationa että nykyisenä oletuksena oman asemansa rajoista. Tarkemmin Venäjän suurvaltastatuksesta löydettyjä elementtejä olivat puolestaan asema venäläisen maailman suojelijana, Venäjän menynyt historia ja entinen vahvuus, valtiosuvereniteetti, vaikutusvalta IVY-maihin, sotilaallinen mahtavuus ja pettymys Neuvostoliiton hajoamisen jälkeiseen maailmaan. Venäjän tärkeimmistä statuksen tulkintaa muokanneista ulkopoliittisista tapahtumista ja niistä löydettyistä statuksen vaikutuksista, puolestaan löydettiin tärkeimpänä Venäjän turhautuminen suurvalta-asemansa tunnustamattomuuteen, sekä siihen liittyvä lännen ja Venäjän välistä suhdetta kehystävä moninapainen maailmanjärjestys. Näiden tekijöiden perusteelle on myös tutkimuksen varsinainen analyysiluku rakentunut.

Lopulta Krimin valtaus ja Ukrainan sota analysoitiin tarkemmin yhden tapauksen tapaustutkimuksena, jossa aiemmat statuksen perusteet ja niiden ulkopoliittikan vuorovaikutuksessa syntyneet tulkinnat arvioitiin osana päätöksentekoa. Arviot tehtiin tutkimalla aluksi tapahtumaan vaikuttaneita olosuhteita, niiden aikana esitettyjä perusteluita ja tapahtumasta jälkikäteen kerrottuja selityksiä.

5.2. Aineisto ja sen keräys

Työn aineiston keräystä on ohjannut Venäjän kylmän sodan jälkeisestä ulkopoliitiikasta tehty kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsauksella on saatu luotua tutkimuksen käyttöön viimeisin tieteellisesti arvioitu tieto Venäjän ulkopoliitiikkaan vaikuttaneista tapahtumista, niiden tärkeydestä ja mahdollisista liitoksista muihin tapahtumiin. Yleisesti kirjallisuuskatsauksen merkitys

onkin suuri erityisesti tutkimusasetelmille, missä hyödynnetään teoreettisia malleja ja yritetään osoittaa niiden vaikutuksia.¹⁹⁸ Tässä työssä kirjallisuuskatsaus toimii alkupisteenä tarjoten puitteen ja rajat, mistä tapahtumista ja millaisista asiakirjoista statuksen tulkintoja kannattaa etsiä.¹⁹⁹

Lähteinä työssä on käytetty asiakirjojen ja puheiden osalta sekä englanninkielisiä virallisia käännöksiä²⁰⁰, että alkuperäiskielisiä asiakirjoja, puheita ja ulkopoliittisia tapahtumia selittäviä uutisia. Primäärilähteinä ovat olleet Venäjän Federaation ulkopoliittiset konseptiot, joiden on katsottu edustavan julkaisuhetkellä vaikuttavaa tulkintaa ajan hengestä sekä Venäjän ulkopoliitiikan tärkeimmistä tekijöistä.

Kaikkia käytettyjä lähteitä ei tässä osuudessa listata, mutta tärkeimmät lähteet ovat olleet vuosien 1993, 2000, 2008, 2013 Venäjän Federaation ulkopoliittiset konseptiot, vuosien 1997 ja 2010 kansallisen turvallisuuden konseptiot, Venäjän presidenttien vuotuiset linjapuheet liittokokouksille, Putinin vuonna 2007 pitämä puhe Münchenin turvallisuuskonferenssissa, sekä Putinin presidentinvaalikampanjansa aikana pitämät puheet. Tapahtumien tärkeyden lisäksi tutkielman asiakirjojen ja puheiden valintaa on ohjannut se, että niissä yleisönä ovat olleet joko kansainväliset toimijat tai oma kansa, mutta ulkopoliittista ulottuvuutta korostaen.²⁰¹

Välittömästi Ukrainan sotaan johtaneet tekijät tutkittiin puolestaan tarkemmin, ja tärkeimmät analysoidut asiakirjat ja puheet olivat vuonna 2013 Putinin antamat lausunnot Ukrainan kriisin luonteesta ennen Krimin valtausta, 2013 julkaistu Venäjän Federaation ulkopoliittinen konseptio, Krimin ja Itä-Ukrainan operaation jälkeen liittokokoukselle pidetty Krimin puhe, sekä ”Krim, tie kotimaahan” -dokumentti, jossa Putin selvittää oman päätöksenteon perusteluja Krimin valtauksen liittyen. Vuonna 2015 julkaistiin Venäläisessä Novaja Gazetassa vuodettu tiedote²⁰² Venäjän toiminnan syistä Ukrainassa, mutta papereiden todenmukaisuutta ei ole todistettu, eikä sitä myöskään tässä työssä analysoida alaviitteen keskustelua pidemmälle.

Lähteiden täydentämistä tehtiin vielä Integrum-tietokannasta tehdyillä aikarajatuilla hauilla. Hakujen tarkoitus oli selvittää millaista keskustelua ja uutisointia yksittäisistä tapahtumista ja

¹⁹⁸ Baumeister & Leary, 1997, s. 312.

¹⁹⁹ Bearfield & Eller, 2008, s. 63–64.

²⁰⁰ Esimerkiksi englanninkieliset käännökset jotka valtiohallinnon puheista julkaistaan, ovat yleensä laadukkaasti käännettyjä, mutta saattavat jättää joitain nyansseja tai ristiriitaisia tulkintoja aiheuttavia kommentteja pois käännöksistä. Teorian näkökulmasta kuitenkin englanninkieliset käännökset ovat riittäviä argumentille.

²⁰¹ Korkean politiikan kysymyksissä on todennäköistä että yleisönä on sekä sisäpoliittinen että ulkopoliittinen yleisö. Kaikki tekstit eivät luonnollisesti ole samanarvoisia. Ks. esim Smith 2014b, s. 4; Clunan, 2009, s. 219.

²⁰² Novaja Gazeta, 2015.

ajanjaksoista on Venäjällä tehty. Integrum-tietokannan merkitys jäi tutkimuksen lopputuloksen kannalta melko vähäiseksi valtaosan puheista sekä uutisista ollessa saatavilla myös käännettyinä Kremlin arkistossa (<http://kremlin.ru/>).

Tutkimuslähteiden valinnassa on keskitytty merkittävältä osin Venäjän ulkopoliittisen todellisuuden havainnointiin. Larson ja Shevchenko esittävät, että Venäjän ulkopoliittikan psykologiset perusteet voidaan analysoida emotionaalisisista näkökulmasta kahdella tapaa; ulkoisesti esitettyinä signaaleina poliittisen johdon tavoitteista ja pyrkimyksistä, sekä strategisina viesteinä muille valtioille.²⁰³ Siksi myös lähdemateriaali on keskittynyt merkittävältä osin ulkopoliittikkaa kuvaaviin asiakirjoihin.

5.3. Metodologian, metodin ja aineiston kritiikki

Statuksen vaikutuksia on vaikeahkoa tutkia koska sen merkityksestä tai tutkimuksen tavoista ei ole päästy yksimielisyyteen. Dafoe esittää,²⁰⁴ että huolimatta kaikista erimielisyyksistään, pienin yhteinen nimittäjä statuksen tutkijoiden kesken on kuitenkin olemassa: poliittisille johtajille statuskysymykset ovat tärkeitä ja niitä tulee yrittää tutkia. Ennen varsinaista analyysia tutkimuksen rajoitteet on kuitenkin hyvä huomioida: mitä työllä väitetään ja millä perusteilla voidaan metodologisia valintoja tai lähteitä kritisoida.

Statuksen tutkimuksessa on metodologiset ongelmansa, jotka tulee pätevyyttä arvioidessa huomioida. Ensimmäisenä havaintona on, että nykyinen statuksen tutkimus ei voi esittää tyhjentävää todistusaineistoa statuksen vaikutuksista. Kyse on pikemminkin todennäköisyyksien arvioinnista, jotka voidaan yrittää ankkuroida teorioiden aiempaan testattavuuteen ja pätevyyteen. Ongelma on kuitenkin yhteinen kaikille yhteiskuntatieteellisille tutkimuksille.²⁰⁵ Kuten Renshonkin toteaa, laadullisessa kuin määrällisessä tutkimuksessa on aina olemassa mahdollisuus huomaamattoman ja tutkimuksessa käsittelemättä jätetyn muuttujan vaikutukselle. Erityisesti tapaustutkimuksissa on oleellista huomioida, että yhden tapauksen tapaustutkimuksilla on taipumusta tehdä yleensä teorian verifiointia.²⁰⁶ Toisena havaintoa puolestaan on, että jokainen analyysi on enemmän tai vähemmän riippuvainen epäsuorista välittäjistä, joiden avulla eri vaikutuksia yritetään sovittaa argumenttiin.²⁰⁷ Teoreettisen mallin arviointia voi kuitenkin tehdä

²⁰³ Larson & Shevchenko, 2010.

²⁰⁴ Dafoe, viitattu Renshon 2015, s. 600.

²⁰⁵ Positivismin väitteistä huolimatta havainto pätee myös materialistisille selityksille. Suuri n-arvo tai teorian sitominen havaittavissa oleviin voimasuhteisiin eivät kerro varsinaisesta vaikutuksesta yhtään enempää kuin tulkinnalliset teorit, koska muuttujia voi aina olla muitakin.

²⁰⁶ Mikä on myös tässä työssä merkittävä riski.

²⁰⁷ Renshon, 2015, s. 664.

tutkimuksen sisällä. Lakatosin kysymyksenasettelun hengessä²⁰⁸, mikäli Venäjän tulkintojen ja käytöksen välillä löytyisi ristiriitoja, kuten kilpailuasetelman aikana selkeitä myönnytyksiä lännelle, on se olosuhde missä statuslevottomuuden malli muuttuu käyttökelvottomaksi kuvaamaan Venäjän käytöstä.

Statuksen merkitystä voidaan arvioida myös osana empiirisiä havaintoja ja vertailemalla saatua kuvausta muihin teoreettisiin malleihin ja niiden ongelmakohtiin. Mikäli traditionaalinen turvallisuus olisi aiheuttanut muutoksen ulkopoliitiikan linjassa ja sen päätöksissä, olisi tärkeää joko arvioida sotilaallisen voimatasapainon muutoksia tai löytää puheista ja asiakirjoista viittauksia merkittävään fyysiseen uhkaan ja sen kasvuun. Toisaalta mikäli kyse olisi resurssien selitysmallista, tulisi kyetä löytämään viittauksia resurssien hyödyntämisestä, kaupankäynnin lisääntymisestä, taloussektoreiden kehittämistä sekä geoeconomisten alueiden turvaamista.²⁰⁹ Tällaista tarkastelua ei kuitenkaan voida tämän tutkimuksen osalta tehdä kuin kursorisesti.

Tulkinnanvaraista ja historiallista metodia on kritisoitu kansainvälisen politiikan metodina.²¹⁰ Tulkinnallisissa ja yhden tapauksen tapaustutkimuksissa, on vaikea esittää teoreettisesti yleistettäviä asioita. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole aina tarpeenkaan. Lebow esittääkin, että kausaliteettia ei tulisi käsittää vain Humelaiseksi tieteenihanteeksi, jossa tiede tarkoittaa vain säännönmukaisuuksien löytämistä. Lebow toteaa, että kausalisuuden malli tulisi pikemminkin valita tutkimuskysymyksen mukaan, ei universaalien lainalaisuuksien. Oleellista on myös luoda malleja, joiden avulla voidaan esittää, miksi tapahtumia tapahtui ja mitä niistä mahdollisesti seurasi.²¹¹

Lebowin käsityksellä tieteellisesti pätevästä päättelystä, ei ole kyse tärkeimmän selittävän syyn löytämisestä, vaan pikemminkin todellisen elämän havaintoihin vastaamista.²¹² Lebow esittää, että jokainen ilmiö ja tapahtuma, jota yritetään selittää, on kuitenkin uniikki yhdistelmä erilaisia syitä ja niiden seurauksia.²¹³ Myös Jack Levy vetoaa samaan havaintoon käyttäen esimerkkinä Kuuban ohjuskriisiä, joka on yhden tapauksen mallina tapauksena kuitenkin tarjonnut havaintoja, joiden perusteella on pystytty luomaan eri teorioita poliittisesta painostuksesta, deterrensistä tai poliittisesta riskinotosta. Oleellista on tällöin ollut tapaukseen liittyvien oleellisten aspektien havainnointi.²¹⁴ Teoriaohjautuvaisuuden ja sen pohjalta tehtyjen aineistosta saatujen

²⁰⁸ Missä olosuhteissa tutkimuksen väite ei pitäisi paikkaansa ja tulisi hylätä.

²⁰⁹ Onea, 2014, s. 138.

²¹⁰ Yin, 1981, s. 64.

²¹¹ Lebow, viitattu Schouten, 2013.

²¹² Joka esimerkiksi Keohanen mukaan tulisi olla kaikkien tieteilijöiden pyrkimyksenä

²¹³ Lebow 2014, s. 65–69.

²¹⁴ Levy 2008, s. 3; Lebow 2014, s. 65–69.

löytöjen avulla päästään sekä teoreettista mallia tarkentavaan kumulatiiviseen tietoon että Venäjän analyyseja hyödyttäviin uusiin näkökulmiin.²¹⁵

Lähdekritiikin ja tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta, Venäjältä tekee ongelmallisen tutkimuskohteen propagandan suuri määrä, sekä päätöksenteon avoimuuden puute. Ilman laajempaa diskurssianalyysia, tapahtumia selittävät puheet ja uutisoinnit joudutaan ottamaan osin annettuina kuvauksina tilanteesta. Venäjällä voi olla merkittäviä ja julkisuudessa sanomattomia instrumentaalisia pyrkimyksiä, joita ei työssä ole mahdollista avata.²¹⁶ Venäjän onkin väitetty käyvän hybridisotaa länttä vastaan, Venäjä on toistuvasti jäänyt kiinni ristiriitaisista lausunnoista²¹⁷ ja on ainakin läntisten näkökulmien perusteella rikkonut myös toistuvasti omia kansainvälisiä sopimuksiaan.²¹⁸ Ainoastaan vertailemalla eri tapahtumia ja niistä lausuttuja kommentteja voidaan arvioida, ovatko esitetyt perustelut uskottavia ja mitä mahdollisia vaikutuksia tapahtumilla on ollut, mikä myös tässä tutkimuksessa tehdään.²¹⁹ Tutkimuksen näkökulmasta ei ole kuitenkaan tarpeellista tehdä rajanvetoa mikä puhe oli tavoitteellista tai aitoa: vaikka status perusteluja käytettäisiinkin instrumentaalisesti osana piilotettuja, tarkoitusperiä²²⁰ status tulee silti ilmi ulkopoliittisessa käytöksessä ja puheissa joita niistä esitetään.²²¹

Aineiston lähdekritiikin osalta on huomioitava, että aikarajoitteiden vuoksi tutkimus keskittyy merkittävilta osin sellaisten tapahtumien analyysiin, jotka ovat sotilaallisesti tai poliittisesti merkittäviä. Erityisesti talouden rooli tapahtumien valinnassa on vähäinen, ja talouskysymyksiä ei nosteta erikseen esiin, elleivät ne muodostu poliittisesti ja sotilaallisesti tärkeiksi kysymyksiksi. Toisekseen, ajallisten rajoitteiden takia ei täysin kattavaa kuvaa eri asiakirjojen argumenteista kyetä muodostamaan. Erityisesti yksityiskohtainen vertailu puheiden ja turvallisuusasiakirjojen välillä olisi ollut mielekästä erityisesti tilanteissa joissa ulkopoliittinen ja sotilaallinen linja ovat keskenään ristiriitaisia.²²²

²¹⁵ George & Bennet, 2005, s. 68.

²¹⁶ Työ ei ole toisaalta diskurssianalyttinen, mutta mahdollisuuksia ei ole myöskään tekstejä laajempaan lähteistön keräämiseen. Esimerkiksi haastattelututkimuksella tämän kaltaisia ongelmia voitaisiin vähentää, mutta se ei ole työn historiallisuuden ja tutkimuksen käytännön rajoitteiden kannalta mahdollista.

²¹⁷ Esimerkiksi Venäläisten joukkojen rooli Krimillä ja Itä-Ukrainassa

²¹⁸ Kansainvälisen oikeuden rikkomukset, ks. esim. Allison, 2014.

²¹⁹ Bleiker & Hutchinson, 2007, s. 32.

²²⁰ Kuten esimerkiksi Novorossijan diskurssissa kävi. Historiallinen viittauskohde luotiin, joka kuitenkin kuoli nopeasti pois.

²²¹ Kuten todettua, puheiden ja niistä esitettyjen merkitysrakenteiden tulee vähintään jossain määrin resonoida yleisönsä kanssa ollakseen uskottavia.

²²² Pääsääntöisesti kansalliset turvallisuuskonseptiot ovat esittäneet vallitsevan maailmankuvan jyrkempänä; sotilasdoktriineista sinällään on tehty kuitenkin paljonkin tutkimusta, ks. esim. Forsström, 2016.

Tärkeimpänä huomiona kuitenkin on, että statuskysymyksiin keskittyminen ei välttämättä anna täydellistä kuvausta Venäjän käytöksestä tai päätöksistä lähteä sotaan, mutta sen analysointi, miten Venäjä näkee maailman tapahtumat ja kuinka psykologiset ja sosiaalipsykologiset ilmiöt niihin näyttäisivät vaikuttavan, tekevät Venäjän käytöksen monella tapaa ymmärrettävämmäksi.²²³

²²³ Forsberg, 2014b.

6. VENÄJÄN HISTORIA JA STATUKSEN PERUSTEET

Tässä luvussa analysoidaan Venäjän ulkopoliitiikan subjektiiviset perusteet ja arvioidaan, mitkä asiat ovat Venäjän statuksen perusteina. Esitetyt havainnot keskittyvät erityisesti 90-luvulle ja 2000-luvun alkuun, koska näiden jälkeen ei juuri merkittäviä muutoksia statuksen perusteissa ole ilmennyt.

6.1 Venäjän suurvalta-asema muotoutuu

Venäjälle tärkein statusta määrittelevä motiivi on sen käsitys itsestään historiallisena ja oikeutettuna suurvaltana. Venäjän kylmän sodan jälkeisistä virallisista asiakirjoista, ulkopoliittisista konseptioista ja niiden teemoja toistavista puheista, on kaikista havaittavissa Venäjän tahtotila identifioitua aktiiviseksi suurvallaksi. Siinä missä kuvaus kansainvälisen järjestelmän tilasta ja keinoista suurvalta-asemansa säilyttämiseen ovat vaihdelleet hieman ajanjaksoista riippuen, suurvaltaisuuden tekijät ovat pysyneet kuitenkin kohtuullisen muuttumattomana kylmästä sodasta nykyyhetkeen asti.²²⁴ Konseptiot toistavatkin ainoastaan pienillä muutoksilla sen, että Venäjä haluaa muuttuneessa tilassaan varmistaa turvallisuutensa, suvereniteettinsa, mutta erityisesti suurvalta-asemansa ja arvovaltansa.²²⁵

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä joutui etsimään paikkaansa osana muuttunutta maailmanjärjestystä ja sen toimintatapoja. Venäjän ulkopoliittinen maailmankuva olikin hyvin erilainen siihen, mitä se Neuvostoliiton aikana oli ollut. Tämä näkyy myös julkilausutussa politiikassa. Vuonna 1993 julkaistu Venäjän Federaation ulkopoliittinen konseptio esittää kylmän sodan aikakauden olevan ohi ja vastakkainasettelun vähentämisen olevan Venäjän intresseissä. Venäjän ulkopoliittikan prioriteetit tähtäävät vakauden säilyttämiseen, ja ne perustuvat taloudelliseen ja läntiseen integraatioon. Konseptiossa todetaan, että mahdollisten konfliktien ratkaisussa tulee käyttää sotilaallisten voimakeinojen sijaan poliittisia, taloudellisia tai diplomaattisia keinoja. Kylmän sodan jakolinjat huomioiden, on yllättävää että konseptio ei myöskään esitä selkeää ulkoista uhkakuvaa, vaan uhkana ovat määrittelemättömät Venäjä sisäistä yhtenäisyyttä ja lähiulkomaiden integraatiota hajottavat voimat. Kaikkiaan konseptio luo Venäjästä kuvaa taloudellisesti aktiivisena, rauhanomaisena ja integraatiota edistävänä suurvaltana.²²⁶

²²⁴ 2008 Ulkopoliittinen konseptio, 2013 Ulkopoliittinen konseptio

²²⁵ 1993 Ulkopoliittinen konseptio, 1997 Kansallisen turvallisuuden konseptio, 2000 Ulkopoliittinen konseptio,

²²⁶ 1993 Ulkopoliittinen konseptio, osa I

Suurvalta-asemalla on kuitenkin implikaationsa, jotka myös esitetään vuoden 1993 ulkopoliittisessa konseptiossa. Huolimatta integraatiota korostavasta sävystä 1993 ulkopoliittinen konseptio esittää, että Venäjän tulee tasapainottaa lännen valtaa syventämällä yhteistyötä Itä-Aasian valtioiden kanssa. Konseption mukaan Venäjän on edelleen yksi suurvalloista, jonka intresseissä on vastata kansainvälisen turvallisuuden kysymyksiin. Venäjän tavoitteeksi näin ollen on määritelty sen geopoliittisen merkityksen mukaisen aseman ylläpitäminen huolimatta suoraan todetusta, käynnissä olevasta sisäpoliittisesta kriisistä.²²⁷ Konseption esittämä retoriikka heijastaa hyvin ajan kuvaa. Vuonna 1991 presidentti Jeltsin aloitti integroimaan Neuvostoliittoa osaksi läntisiä instituutioita, pitäen kuitenkin samanaikaisesti kiinni representaatiosta Venäjästä suurvaltana sekä Neuvostoliiton oikeutetun aseman jatkajana.²²⁸ Heikkouden ja suurvalta-ambitioiden ristiriitaisuutta osoittaakin hyvin 1992–1993 Venäjän suurlähettiläänä Yhdysvalloissa toimineen Alexander Lukinin toteamus: ”Kutsu Venäjää suurvallaksi, sen jälkeen tee mitä haluat!”²²⁹

Kylmän sodan alusta asti Venäjä on nähnyt oman vaikutusvaltansa rajojaan suurempana. Erityisesti IVY-maiden rooli Venäjän suurvalta-aseman on kiistaton myös sen saaman konkreettisen huomion takia. Joulukuussa 1991 Venäjä, Ukraina ja Valko-Venäjä tekivät sopimuksen uuden alueellisen organisaation muodostamisesta Neuvostoliiton valtioiden pohjalle.²³⁰ Kaksi viikkoa myöhemmin yksitoista muuta Neuvostoliiton entistä jäsenvaltiota liittyivät uuteen Itsenäisten valtioiden yhteisöön. Itse instituutiona IVY:n matka on ollut myrskyisä. Sen sisällä on ollut pahojakin ongelmia Venäjän ja muiden jäsenvaltioiden kiistellessä erimielisyyksistä,²³¹ mutta Venäjälle IVY-maat ovat olleet erityisen tärkeitä ”lähiulkomaiden” kontekstissa. Kuten 1993 ulkopoliittinen konseptiokin toteaa, Venäjä on katsonut olevansa myös velvoitettu toimimaan lähiulkomaillaan. Niin konseptioissa kuin muuallakin Venäjä on jatkuvasti korostanut IVY-maiden yhteistyön olevan koko alueen turvallisuuden, kehityksen ja yhtenäisyyden taakaja.²³² IVY-maiden rooli on saanut myös pragmaattisempia perusteluja: Neuvostoliiton hajo-

²²⁷ 1993 Ulkopoliittinen konseptio, osa II

²²⁸ Jeltsin: ”Olen vakuuttunut että Venäjän tarvitsee palata osaksi Eurooppaa” viitattu Morrison, 1991, s. 29.

²²⁹ Urnov, 2014, s. 309.

²³⁰ Sopimus Itsenäisten Valtioiden Yhteisön perustamisesta 1991.

²³¹ Ongelmia ja erityisesti arvovaltatappioita ovat aiheuttaneet Turkmenistanin jättäytyä pois organisaatiosta ja Georgian erotessa järjestöstä 2008 sodan jälkeen. Lisäksi Georgia, Ukraina, Azerbaidzhan ja Moldova muodostivat oman, länsimäisen GUAM-organisaation IVY:n sisälle, jonka tarkoitus oli siirtää niitä lähemmäksi Euroopan unionia ja Natoa. Tämä on ollut merkittävällä tavoin ristiriidassa Venäjän pyrkimyksien kanssa. Ks. esim Oldberg, 2010.

²³² 1993 Ulkopoliittinen konseptio osa II.

tessa 25 miljoonaa eri valtioissa asuvaa etnistä venäläistä muodostivat entisissä neuvostovalti-ossa yllättäen uuden vähemmistön, jonka intressit Venäjällä on nähty kaikissa tilanteissa tarpeelliseksi turvata.²³³

IVY-maiden merkitys muodostui Venäjälle entistä tärkeämmäksi ulkopoliittiseksi kysymykseksi vuonna 1992 alkaneen läntisen integraatioprosessin yskiessä. Venäjän silloinen ulko-ministeri Andrei Kozyrev totesi 1994 YK:n yleiskokouksessa pitämässään puheessa alueen merkityksen: ”Vaikka Venäjä on rauhantahtoinen, ihmisoikeuksia korostava, sen ulkopoliittikan prioriteetti on entisen Neuvostoliiton maissa.”²³⁴

Myöhemmin Kozyrev jatkoi siitä, mihin yleiskokouksessa jäi Foreign Affairs -lehdessä julkais- tussa artikkelissaan: ”IVY-maiden osalta Venäjällä on sekä vastuu että jakamaton velvollisuus – maat ovat niin heikkoja, että ne tarvitsevat sekä haluavat integraatiokehitystä.” Venäjä otti tällöin selkeän isällisen asenteen. Huolimatta omista sisäisistä ongelmistaan Venäjä määritteli intressinsä alueella, joita Venäjä tulisi myös puolustamaan. Samalla Kozyrev myös nosti esiin Venäjän kansalaisten aseman IVY-maissa, koska Venäjän kansalaisten oikeuksia ja asemaa nähtiin olevan loukattu.²³⁵

Kozyrevin kannanotto on osoitus sekä IVY-maiden ulko- ja sisäpoliittisesta merkityksestä. Eri- tyisesti venäläisvähemmistöjen loukkauksien korostaminen ja pyrkimys heidän intressien tur- vaamiseen, oli yhteinen nimittäjä siitä puolitiestä, minkä sekä 90-luvun alun liberaalit sekä kon- servatiivit hyväksyivät. IVY-maiden merkityksestä oli aiempina vuosina käyty merkittäväkin kiistaa, missä konservatiivit katsoivat Venäjän tehtäväksi liittää IVY-maat Venäjään vaikka vä- kisin. Liberaalit kuten Kozyrev eivät tätä puolestaan tahtoneet vedoten prosessin henkisiin ja materiaalsiin kustannuksiin taloudellisesti heikossa tilassa. Kumpikin osapuoli kuitenkin näki ehdottomana tarpeena suojella alueella olevia Venäjän kansalaisia.²³⁶

Huolimatta että IVY-maat jäivät Venäjältä valtaamatta, niiden merkitys ei ole missään vai- heessa myöskään vähentynyt, vaan ollut myös myöhemmin selkeä osa Venäjän itselleen oi- keuttamia intressejä. Vuonna 2000 julkaistussa ulkopoliittisessa konseptiossa IVY-maiden merkitys sai entisestään tilaa, niiden integraation muodostaessa jopa tärkeimmän prioriteetin

²³³ 1993 Ulkopoliittinen konseptio kohta ”IVY-maat - Страны Содружества”; Oldberg, 2010, s. 12–13.

²³⁴ Kozyrev, 1993.

²³⁵ Kozyrev, 1994.

²³⁶ Hopf, 2005, s. 235.

Venäjän ulkopoliitikalle.²³⁷ Maantieteellisen ja historiallisen läheisyyden takia on kenties itses-
täänselvyys todeta IVY-maiden ja Venäjän keskinäinen yhteys, mutta vuoden 2000 ulkopoliiti-
tisesta konseptioista voi päätellä, kuinka tärkeänä Venäjän ne itselleen näki.²³⁸ IVY-maiden
merkitys ei jäänyt vain asiakirjojen asteelle, vaan esimerkiksi Putinin huhtikuussa 2002 pitä-
mässään puheessa yhdeksästä ulkopoliitikkaan viitanneesta kappaleesta kaikkiaan seitsemässä
viitattiin Venäjän lähimpien valtioiden merkitykselliseen ja korostuneeseen asemaan Venäjälle.
Venäjälle IVY-maiden integrointi osaksi itseään muodostui entistä tärkeämmäksi alueellisen
vaikutusvallan muodoksi.²³⁹

Kylmän sodan jälkeen Venäjä on myös puolustanut vaikutusvaltaansa sotilaallisesti IVY-mai-
den alueella. Kuten vuoden 1993 ulkopoliittinen konseptiokin toteaa, Venäjä on rauhanomai-
suudestaan huolimatta valmis käyttämään sotilaallista voimaa lähialueensa geopoliittisen va-
kauden säilyttämisessä.²⁴⁰ Tadžikistanissa Venäjä oli vuonna 1992 alkaneen sisällissodan ak-
tiivinen osapuoli, vaikka ei virallisesti tätä tunnustanutkaan, ja jatkoi sotilaallista läsnäoloaan
alueella vielä sodan päättymisen jälkeenkin. Samalla tavoin Venäjä säilytti sotilaallisen läsnä-
olonsa myös Moldovan Transnistriassa vuonna 1992 käydyn sodan jälkeen sekä lähetti sotilaita
Abhasiaan ja rauhanturvaajiaan Etelä-Ossetiaan 1992. Lopulta myös Venäjä joutui itsekin käy-
mään kaksi sisällissodaksi laskettavissa olevaa sotaa, jotka kumpikin käytiin tšetšeenjä vastaan
90-luvun puolivälistä 2000-luvun²⁴¹ alkuun. Sodat kuitenkin saivat sisällissotaa laajempia mer-
kityksiä Venäjän uhatessa Georgiaa pommituksilla epäillen sitä terroristien suojelusta
Tšetšenian toisen sodan sissisotavaiheen aikana 2002.²⁴²

Pääsääntöisesti Venäjä on perustellut sotilaallisten joukkojen käyttöä sen itselleen myöntämänä
oikeutena puuttua lähialueensa ja IVY-maiden sisäpoliittisiin asioihin. Venäjä onkin vedonnut
siihen, että se on lähettänyt rauhanturvaajia vain alueellisen järjestyksen takaamiseksi. Venäjä
on myös aina esittänyt toimineensa vain asianosaisen valtion hallinnon kutsumana tilanteissa,
joissa maan omat voimat eivät ole riittäneet rauhoittamaan levottomuuksia. Kaikissa konflik-
teissa merkittävänä perusteluna on kuitenkin ollut pyrkimys lähialueensa levottomuuksien rau-
hoittamiseen ja Venäjän rajojen ulkopuolella olevien kansalaistensa suojeleminen.²⁴³

²³⁷ Putin, 1999.

²³⁸ 2000 Ulkopoliittinen konseptio.

²³⁹ Putin, 2002.

²⁴⁰ 1993 Ulkopoliittinen konseptio

²⁴¹ Vaikka sota itsessään kesti 2009 asti, tärkeimmät taisteluvaiheet ajoittuivat toisen sodan aikana vuosiin 1999–
2000.

²⁴² Oldberg, 2010, s. 9–12 ja Simao, 2016 s. 495.

²⁴³ Käsite on Venäjällä hieman laveampi mitä YK:n määritelmä. Venäjän rauhanturvajoukot ovat täysin taistelu-
kykyisiä ja myös raskaalla kalustolla varustettuja ; Oldberg, 2010, s. 9–12

Venäjä on myös nähnyt oikeudekseen sotilaallisen voiman käyttöön kansalaisten turvaamiseksi, missä Venäjän rajojen ulkopuolella asuvat venäläisvähemmistöt ovat olleet Venäjälle perustavanlaatuisen poliittinen kysymys. Venäjän ulkopuolella asuvat Venäjän kansalaiset ovatkin muodostuneet niin erityislaatuiseksi osaksi Venäjän ulkopolitiikkaa, että niiden ympärille on muodostunut venäläisen maailman käsite. Zevelev esittää, että käsitteenä venäläinen maailma olisi syntynyt vuonna 1992 Jeltsinin ja Kozyrevin muodostamana. 90-luvun alussa sillä viitattiinkin suoraan niihin Venäjän federaation kansalaisiin, jotka asuvat muualla kuin Venäjällä.²⁴⁴ Myöhemmin kuitenkin Venäläinen maailma on saanut enemmän poliittisia muotoja, sanamuodonkin muuttuessa etniseen venäläisyyteen viittaavaksi ja poliittiseksi latautuneeksi.²⁴⁵

Yhdessä Venäjän intressien kanssa IVY-maiden alueella venäläisen maailman käsitteen on nähty myös edustavan pyrkimyksiä käyttää kansalaisiaan pehmeän vallan välineinä.²⁴⁶ 90-luvulla venäläinen maailma sai kuitenkin myös kovan vallan elementtejä varapresidentti Alexander Rutskoy'n vaatiessa Venäjää tunnustamaan Krim ja Transnistrian itsenäisiksi niiden suuren venäläisvähemmistön takia. Presidentti Jeltsin tästä vaatimuksesta kuitenkin kieltäytyi.²⁴⁷ Vuodesta 1994 eteenpäin venäläisen maailman käsitteen ympärille on muotoutunut konkreettisempaa politiikkaa ja erilaisia lakeja.²⁴⁸ Samalla käsite on kuitenkin muuttunut epämääräisemmäksi viitaten entistä enemmän yhteiseen venäläiseen identiteettiin, joka on ollut tarpeen mukaan laajennettavissa koskemaan laajempiakin väestöryhmiä.²⁴⁹ Esimerkiksi Van Herpen on arvioinut venäläiseen maailman olevan Neuvostoliiton ideologian korvaava yritys, jossa jälki-neuvostoliittolainen maailma, venäjää puhuvat ihmiset, IVY-maat, Venäjän historia sekä maantiede yhdistyvät tarpeen mukaan diskursiiviseksi viittauskohteeksi.²⁵⁰ 2000-luvun alussa venäläistä maailmaa alettiin myös tietoisesti rakentaa poliittisen instrumentin suuntaan saavuttaakseen huippunsa 2007, jolloin suhteet lännen ja Venäjän välillä alkoivat merkittävästi heikentyä.²⁵¹

Suurvalta-asemansa perusteena Venäjällä on ollut sen itseymmärrys omasta vahvuudestaan, ja sen suvereniteetin takaavasta sotilaallisesta voimasta. Toisaalta sotilaallisen voiman rooli on

²⁴⁴ Zevelev, 2014.

²⁴⁵ *Russkii mir* (ven. *Русский мир*) viittaa enemmän etniseen venäläisyyteen kuin neutraalimpi *Rossiiskii mir* (ven. *Росси́йский мир*).

²⁴⁶ Fekluynina 2016, s. 774.

²⁴⁷ Zevelev, 2016.

²⁴⁸ 1999 Venäjän Federaation asetus koskien ulkomailla asuvia kompatriootteja

²⁴⁹ O'Loughlin et al., 2017 s. 4.

²⁵⁰ Van Herpen 2016, s. 149.

²⁵¹ Popescu, 2006.

ollut myös kylmän sodan jälkeen kaksijakoista: vuoden 1993 ulkopoliittisessa konseptiossa sen merkitystä jopa vähätellään.²⁵² Kuitenkin sekä vuoden 1993 ulkopoliittinen konseptio että myöhemmin samana vuonna julkaistu sotilasdoktriini totesivat lyhyesti Venäjän tärkeänä intressinä olevan välttämättömän puolustuskyvyn ylläpitämisen.²⁵³ Venäjä on kylmän sodan jälkeen ajautunutkin toistuvasti tilanteisiin, jossa se on sotilaallisen voiman käyttöön turvautunut. Ehkä tätä kehystä heijastaen, vuonna 1994 Jeltsinin YK:n yleiskokouksessaan pitämästä puheesta onkin havaittavissa selkeä ymmärryksen muutos, jossa hän joutui korjaamaan aiempaa linjaansa sotilaallisen voiman merkityksestä. Jeltsin tunnusti, että Venäjän intressien takaamiseksi ja ulkopäin tulevan painostuksen ehkäisemiseksi, sotilaallisen voiman ylläpito oli merkittävässä asemassa. Erityisesti käsitys kuitenkin konkretisoitui Primakovin pääministerikaudella, jolle Venäjän sotilaallinen heikkous 90-luvulla oli ollut ongelmallista.²⁵⁴

Vuoden 2000 jälkeen Venäjällä valtion vahvuus on liitetty entistä enemmän taloudellisen vahvuuden lisäksi sen sotilaalliseen voimaan. Vuonna 2000 Putin esimerkiksi esitti, että heikko Venäjä on jopa uhka kansainväliselle turvallisuudelle: ”[kansainvälisen yhteisön] ei tulisi pelätä vahvaa Venäjää. Niin Saksa kuin länsi kokonaisuutena tulisivat kärsimään päänsäryistä, mikäli Venäjä olisi heikko, epävakaa ja kykenemätön täyttämään rooliaan tehokkaana, taloudellisena, poliittisena ja turvallisuuden kumppanina.”²⁵⁵ Venäjän liittokokouksen puheessaan, Putin myös totesi, että ”Venäjälle ainoa todellinen valinta on olla vahva. Maa joka on vahva ja luottavainen itseensä.”²⁵⁶ Vaikka 2000-luvun alussa Putinin käsitys Venäjän vahvuudesta sisälsi vielä talouden korostuneen roolin²⁵⁷, aloitettiin Putinin ensimmäisellä presidenttikaudella merkittävä Venäjän asemavoimien vahvistaminen ja reformi.²⁵⁸ Erityisesti 2000-luvun puolivälin jälkeen, Venäjän asevoimat ovat taas nousseet esiin Venäjän politiikan keinovalikoimaan sekä myös entistä tärkeämpään asemaan Venäjän aseman takaamiseksi. Vahvempaa sotilaallista voimaa ja sillä uhkailua Venäjän onkin käyttänyt merkittävässä määrin hyödykseen. Yhdessä talous ja energiansektorin avulla toteuttavalla painostuksella Venäjä on pyrkinyt säilyttämään oman asemansa IVY-maissa.²⁵⁹

²⁵² 1993 Ulkopoliittinen konseptio viittaa jopa asevoimiin liian suurina ja resursseja vievänä. 1993 Sotilasdoktriini.

²⁵³ 1993 Ulkopoliittinen konseptio.

²⁵⁴ Jeltsin, 1994.

²⁵⁵ Putin, 2000b.

²⁵⁶ Putin, 2000a

²⁵⁷ Putin, 2000

²⁵⁸ Kaukas, 2015, s. 89.

²⁵⁹ Nitoiu, 2016, s. 6.

Venäjän joutuessa turvautumaan sotilaallisen voiman käyttöön lähialueillaan, myös Venäjän asevoimista on muodostunut merkittävä kansallinen statussymboli. Kuten Arpinen muotoilee, ”Venäjän asevoimat ovat todennäköisesti Venäjän tärkein kansallinen, valtiota ylläpitävä ja yhdistävä instituutio.”²⁶⁰ Venäjän riippumattoman Levada-tutkimuskeskuksen tekemän kyselyn mukaan, vuonna 1999 sotilaallista voimaa piti Venäjän suurvalta-aseman takaajana 30 % vastaajista. Vastaavasti luku oli jo vuonna 2016 50 %.²⁶¹ Vaikka korrelaatio on kaikkea muuta kuin selkeä, asevoimien korostaminen ja käyttö näyttäisivät vahvistavan käsitystä Venäjän suurvalta-asemasta ja sotilasvoimasta sen perustana.

Tutkijat Eduard Ponarin ja Boris Sokolov ovat tutkineet myös Venäjän eliitin näkemyksiä²⁶² sotilaallisen voiman käytöstä kansainvälisessä politiikassa. Sotilaallisen voiman käytön politiikan perustana ja kaikista merkittävämmäksi politiikan muuttujaksi²⁶³ sen nimesi vuonna 2012 35,4 % vastaajista, kun vastaava luku oli 12,3 % vuonna 1993.²⁶⁴

Sotilaallisen voiman käyttö onkin Venäjällä ollut merkittävä ja Venäjän kansainvälistä asemaa muovaava ilmiö. Tšetšenian sotaa tutkinut Hanna Smith on esittänyt, että ensimmäisessä Tšetšenian sodassa kärsityt merkittävät tappiot olivat suuri ja merkittävä arvovaltakysymys Venäjälle. Heikosti mennyt sota teki Venäjän hallinnosta sen oman kansan keskuudessa merkittävässä määrin epäsuositun. Kuitenkin puolestaan lähes samoilla perusteilla toteutettu toinen Tšetšenian sota ei samanlaista reaktiota aiheuttanut, vaan siinä saavutetun menestyksen pikemminkin nähtiin yhdistävän Venäjää ja sen kansaa. Smith epäileekin, että kyse ei ollut niinkään sodasta ja sen tavoitteista, vaan pikemminkin Venäjän arvovallasta: nähdä Venäjä voimakkaana ja vahvana.²⁶⁵ Käsitystä varmentaa myös Vladimir Putinin lausunnot, joissa hän on myöhemmin todennut, että mikäli tilanne olisi eskaloitunut Tšetšeniassa yhtään pidemmälle, olisi koko Venäjä voinut romahtaa sisäisesti ja lakannut olemasta.²⁶⁶ Vaikka retorisesti taidokkaalle Putinille kyse lienee liioittelusta, sisältää lausunto kuitenkin enemmän kuin antaisi olettaa. Venäjä oli kyennyt sotilaallisella voimalla estämään sisällissodan eskaloitumisen. Mikäli Venäjä olisi

²⁶⁰ Arpinen, 2016, s. 81.

²⁶¹ Levada-keskus, 2017 ”Venäjä suurvaltana.” Todettakoon, että talouskriisien aikana talouskysymykset on nähty Venäjällä kuitenkin suurvalta-aseman muodostamisessa sotilaallista voimaa tärkeimpänä. Esimerkiksi 1992 Venäjän suurvalta-aseman tärkeyden sotilaallisella voimalla näki oleellisena vain 6 % vastaajista. Onkin mielenkiintoinen kysymys, missä määrin sodat ja taloudelliset ongelmat korreloivat keskenään. Siinä missä 90-luvulla talouden ongelmat vähensivät sotilaallisen voiman kannatusta, 2000-luvulla logiikka on toiminut päinvastoin. Ks. esim. Diligenskii 1995, s. 18.

²⁶² Ks. tarkemmin eliitin määrittelystä Ponarin & Sokolov, 2014.

²⁶³ Ponarin & Sokolov, 2014, ”Military power decides everything in international relations”

²⁶⁴ Ponarin & Sokolov 2014, taulukko 4.

²⁶⁵ Smith, 2014b s. 101, 126–128.

²⁶⁶ Putin et al., 2000. s. 133–134.

menettänyt Tšetšenian, ei sitä olisi enää nähty vaikutuspiirinsä oikeutettuna johtovaltiona, suurvaltana, saati oman kansansa suojelijana.

Venäjällä asevoimien merkitys liittyy myös Venäjän ylpeyteen itsestään ja historialliseen oma-kuvaan. Venäläisille suurvaltastatus sekä sotilaallinen mahti sen takaajana ovat itsessään arvo ja osa kansan historiakertomusta.²⁶⁷ Sotilaallinen voima on ollut vahvan valtion tae niin Tsaarin aikana kuin Neuvostoliitossakin.²⁶⁸ Esimerkiksi Tsygankov sitoo historian laajemminkin osaksi venäläistä kunniakäsitystä: sotilaallinen voima on ollut Venäläisille historiassa keino palauttaa kunniansa, mikäli sitä on loukattu.²⁶⁹ Käytännössä nämä syvemmät kulttuurilliset arvot voi nähdä Moskovon voitonpäivän paraatissa, joka järjestettiin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ensimmäistä kertaa vuonna 1995. Voitonpäivän paraattia on luonnehdittu jokavuotiseksi muistutukseksi Venäjän kunniasta ja sen perusteista. Voiton päivän puheissa päivää on luonnehdittu ”kansalliseksi ylpeydeksi”, ”kunnian huipuiksi” ja ”kansallisen yhtenäisyyden huipuiksi.”²⁷⁰

Kaikki tekijät huomioiden, Venäjä on esittänyt oman vastuunsa globaalina ja alueellisena suurvaltana itsestään selvänä ja luonnollisena. Kuten Putin totesi ensimmäisen presidenttikautensa alussa, Venäjä on luonnollinen suurvalta²⁷¹ ja ”Venäjä pyrkii olemaan johtaja”.²⁷² Johtoasemansa se on pyrkinyt säilyttämään sekä IVY:n integraatiolla, mutta myös korostamalla kansainvälisiä instituutioita, joissa se on itse ollut merkityksellisessä asemassa. Venäjälle kansainvälinen oikeus ja sen kunnioittaminen ovat olleet toisaalta kaksijakoinen kysymys. Instituutiot ovat olleet Venäjälle osoitus sen kyvyttömyydestä seisoa täysin omilla jaloillaan, etenkin monien organisaatioiden toimiessa lännen ehdoilla. Toisaalta kuitenkin merkittävät instituutiot kuten ETYJ ja YK ovat antaneet Venäjälle merkittävää vaikutusvaltaa kansainvälisissä kysymyksissä.

Käytännössä kaikki ulkopoliittiset konseptiot vuodesta 1993 eteenpäin toteavat myös kansainvälisten instituutioiden tärkeyden Venäjän asemalle globaalisti. Samalla myös niiden kautta Venäjälle on muodostunut uusia uhkakuvia. Kuten esimerkiksi vuosien 1993 ja 2000 ulkopoliittiset konseptiot esittävätkin, Venäjän vaikutusvallan väheneminen instituutioiden legitimi-teettiä murentamalla, on esitetty Venäjällä uhkana sen kansainväliselle asemalle ja moninapaiselle maailmalle.

²⁶⁷ Tsygankov, 2012, 2014.

²⁶⁸ Hopf, 2016 s. 238.

²⁶⁹ Tsygankov 2016, s. 13.

²⁷⁰ Mijnsen, 2010.

²⁷¹ Venäjä ei ole pyrkimässä suurvallaksi. Se on suurvalta jo lähtökohtaisesti sen valtavan potentiaalain, historian ja kulttuurin takia. Putin, 2000a.

²⁷² Putin 1999 ja Smith 2014b, s. 69

Moninapainen maailma onkin erityisesti Primakovin kauden jälkeen Venäjän retoriikkaan ilmaantunut käsite. Kuten vuoden 2000 ulkopoliittinen konseptio korostaakin, Venäjä pyrkii suurvaltana luomaan moninapaista ja globaalia, valtioiden suvereniteetille perustuvaa maailmanjärjestystä.²⁷³ Tämän käsityksen kautta Venäjä näki itsensä globaalina ja oman alueensa ulkopuolelle vaikuttavana suurvaltana.²⁷⁴

Monet tutkijat ovat kuitenkin huomauttaneet, käsitys Venäjästä moninapaisen maailman suurvaltana on ollut pikemminkin romantisoitu kuin varsinaiseen valta-asemaan ja materiaaliseen paremmuuteen perustuva. Ted Hopf on esittänyt, että kyseessä on toisaalta ristiriita Neuvostoliiton perinnöstä ja Venäjän uudesta paikasta.²⁷⁵

Neuvostoliiton perintö ei ole kuitenkaan täysin yksiselitteinen, sillä niin Jeltsin, Putin kuin Medvedev ovat kritisoineet voimallisesti Neuvostoliittoa ja pyrkineet pääsemään Neuvostoliiton historiallisesta painolastista eroon. 2000-luvun alusta saakka Putin ei ole säästellyt kritiikkiä Neuvostoliittoa kohtaan, ja vuosien 2005–2014 välillä Ted Hopf on löytänyt yli 1200 julkista viittausta²⁷⁶, jossa Neuvostoliittoa kritisoidaan. Neuvostoliitto on historiallinen vertailukohta, jonka toistumista täytyy välttää.

Kritiikistä huolimatta osia Neuvostoliiton historiasta on nähty tavoiteltaviksi pyrkimyksiksi myös nykyiselle Venäjälle. Kuten Putin sekä Medvedev ovat monissa yhteyksissä toistaneet, Neuvostoliiton hallinto- ja talousmuoto olivat huonoja, mutta kansoja yhdistävänä valtiona, kulttuurin ja tekniikan alalla sekä vähemmistöjen oikeuksissa Neuvostoliitto oli ylivertainen. Neuvostoliitto oli samalla merkityksellinen – ei sen talouden tai poliittisen aatteen takia, vaan koska se oli kunnioitettu, vahva ja sillä oli voimakkaat asevoimat.²⁷⁷

Venäjä nykyistä suurvalta-asemaa onkin kuvattu niin, että Venäjä käyttäytyy ikään kuin se olisi Neuvostoliitto erottautumalla kuitenkin Neuvostoliitosta ja esittämällä sen negatiivisessa valossa. Huomattavaa kuitenkin on, että Venäjä on erityisesti 2000-luvulla rakentanut käsitystään itsestään samoilla elementeillä kun Neuvostoliitto ennen Venäjää. Neuvostoliitto oli kunnioitettu vain sen sotilaallisen vahvuuden, ja sen tuoman aseman takia.²⁷⁸ Huolimatta tunnustetuista

²⁷³ 2000 Ulkopoliittinen konseptio.

²⁷⁴ Jonson, 2004, s. 134.

²⁷⁵ Hopf, 2016.

²⁷⁶ Hopf 2016, s. 237

²⁷⁷ Hopf 2016, s. 238

²⁷⁸ Hopf 2016, s. 238

heikkouksistaan Venäjä rakentaa käsitystä itsestään suurvaltana, joka ei ole Neuvostoliitto, mutta kunnioittaa niitä tekijöitä, jotka tekivät siitä vahvan ja tunnustetun.²⁷⁹

6.2. Yhteenveto: suurvalta-asema Venäjän statuksen perustana

Kylmän sodan jälkeen luoduista ulkopoliittisista asiakirjoista ja puheista voidaan arvioida, että Venäjälle sen asema tunnustettuna suurvaltana on itsessään tärkeä ja merkityksellinen arvo. Toiseksi, Venäjän suurvaltastatus perustuu myös käsitykselle Venäjästä sekä alueellisen että globaalina suurvaltana. Tärkeitä intressejä, jotka Venäjä näkee olevan asemansa perustana, ovat valtion vahvuus, joka on liitetty yhtenäisyyteen, sotilaalliseen voimaan ja suvereniteettiin, venäläisen maailman ja Venäjän ulkopuolella asuvien kansalaisten suojeleminen, IVY-maiden integraation merkitys, sekä sotilaallisen voiman kehittäminen. Kaikki edellä mainitut intressit rakentavat Venäjän käsitystä itsestään suurvaltana ja moninapaisen maailman johtajana.

Kylmän sodan jälkeisistä ulkopoliittisista asiakirjoista ja niiden puheista voidaan havaita, että Venäjä on pitänyt sodan uhkaa pienenä. Venäjä ei koe että sodan riski olisi merkittävä, vaan turvallisuusuhkat ovat sellaisia, jotka vaikuttavat Venäjän asemaan pääosin Venäjän rajojen ulkopuolella. Nämä käsitykset ovat olleet suhteellisen muuttumattomia kylmän sodan jälkeen.²⁸⁰

Neuvostoliitto on edelleen Venäjän politiikassa tärkeä viittauskohde, jonka historiallista asemaa ja vahvuutta on kunnioitettu, kuitenkin huomioiden kokemukset joita ei haluta toistaa. Neuvostoliiton esiintyminen jatkuvana vertailukohteena, sekä Venäjän suhtautuminen erityisesti IVY-maihin omana lähiulkomaanaan, antaa kuitenkin osviittaa siitä, että Venäjä näkee itsensä vähintään jossain määrin Neuvostoliiton perinnön jatkajana. Neuvostoliitto oli kunnioitettu ja niin tulee myös Venäjän olla.

Tajfel esittää, että yksilöt arvioivat omaa nykyistä tilaansa ja vertailevat sitä menneisyydestä nousseisiin odotuksiin.²⁸¹ Larson et al. on esittänyt ilmiön pätevän myös suurvaltojen käytökseen niin, että suurvallat (tai sellaiseksi itsensä kokevien) ja niiden päätöksentekijät pyrkivät todistamaan asemansa positiivista itsearvostusta rakentavien ulkopoliittisten perusteiden kautta. Situksen perusteet eivät voi olla sellaisia, mitkä eivät resonoisi sisäpoliittisesti.²⁸²

²⁷⁹ Putin, 1999.

²⁸⁰ 1993, 2000, 2008 Ulkopoliittinen konseptio.

²⁸¹ Tajfel, 1978, s. 70.

²⁸² Larson et al. 2014, s. 11-12.

Historian luomasta subjektiivisesta kuvasta on myös seurannut Venäjän itselleen katsoma luonnollinen oikeus puuttua omien rajojensa ulkopuolisiin tapahtumiin. Saman havainnon on esittänyt myös Bobo Lo, joka tiivistää että Venäjän ulkopolitiikka perustuu viime kädessä ajatukseen, että Venäjällä on sen historiallisen statuksen antama oikeutus vaikuttaa sellaisiin poliittisiin päätöksiin, jotka se näkee olevan omissa intresseissään.²⁸³ Erityisesti mikäli kysymykset koskettavat Venäjän tärkeimpiä subjektiivisia intressejä: IVY-maita tai venäläisen maailman suojelemista, Venäjä näkee suurvalta-aseman antavan sille jopa velvollisuuden alueensa asioihin puuttua.

²⁸³ Lo, 2002, s. 53.

7. STATUS JA VENÄJÄN ULKOPOLITIIKKA SUHTEESSA LÄNTEEN

Tässä kappaleessa esitetään, kuinka länsi on ollut Venäjän tärkein vertailuryhmä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kylmästä sodasta tähän päivään Venäjän tulkinnan mukaan. Samalla kappaleessa arvioidaan, kuinka subjektiiviset statuskysymykset ovat suhteeseen vaikuttaneet.

7.1. Venäjä ja länsi kylmän sodan jälkeen – status ja tasavertainen asema

Kylmän sodan loppumisen jälkeen, Venäjän omaa suurvalta-asemaa on määritelty selkeimmin suhde länteen.

Lännen ja Venäjän välisiä suhteita on kuvattu välittömästi kylmän sodan päättymisen jälkeen epätasapainosiksi, alistuviksi²⁸⁴, tai jopa optimistisiksi.²⁸⁵ Smithin ja Tsygankovin mukaan 1990-luvun alkua voi kutsua jopa länsisuuntautuneisuudeksi, jossa Venäjä yritti estää asemansa heikkenemisen integroitumalla länteen, toivoen parantavansa taloudellista asemaansa ja yhtenäisyyttään.

Alunalkaen Gorbatschovin muotoilemasta reformista ja uudesta ajattelusta – liennytyksestä länteen samalla tasaveroisen aseman säilyttäen – ei ollut lopulta paljoa jäljellä Neuvostoliiton romahdettua. Neuvostoliiton romahduksesta seurasi, että Venäjä joutui hyväksymään lännen määrittelemät normatiiviset säännöt ja talouden instituutiot: laajemmin koko länsimaisen talous- ja maailmanjärjestyksen.²⁸⁶ Venäjä joutui ottamaan 1990-luvun alussa vastaan lännen antamaa taloudellista tukea sekä myös hyväksymään lännen ja erityisesti Yhdysvaltojen voitokkaan retoriikan.²⁸⁷ Venäjä kuitenkin samalla odotti, että oikeutettuna suurvaltana se tulisi hyväksymään lännen johtamiin instituutioihin tasaveroisena kumppanina ja heidän tavoite olikin liittyä Kansainväliseen valuuttarahastoon (IMF), sekä G-7:ään.²⁸⁸

Länsi ei kuitenkaan toiminut Venäjän odotuksien mukaisesti, vaan Yhdysvaltojen tuolloinen hallinto katsoi parhaaksi odottaa Venäjän kehityksen muuttavan sitä graduuaalisesti enemmän kaltaiseksi, markkinatalousvetoiseksi ja läntisen demokratiakäsityksen omaavaksi maaksi.²⁸⁹ Erityisesti vuonna 1992 tähän olikin vielä aihetta suunnan ollessa, Venäjän ongelmista huolimatta, yhteistyötä korostava ja positiivinen. Käsitystä tukevat lännen ja Venäjän välillä tehdyt

²⁸⁴ Karaganov, 2014.

²⁸⁵ Lo, 2015, s. 166.

²⁸⁶ Mankoff, 2009, s. 201.

²⁸⁷ Bush, 1992.

²⁸⁸ Larson & Schevchenko 2014, s. 272.

²⁸⁹ Stent, 2005, s. 265.

strategisia ydinaseita rajoittanut START I -sopimus (engl. *Strategic Arms Reduction Treaty*), Naton ja Yhdysvaltojen katoaminen Venäjän uhkakuvastosta²⁹⁰, Jeltsinin esittämä ydinaseiden proliferaatio, Yhdysvaltojen tuki ydinaseiden vetämiselle pois entisistä Neuvostoliiton valtiosta sekä START II, jota ei kuitenkaan myöhemmistä syistä johtuen ikinä ratifioitu.

Onnistumisistaan huolimatta Venäjän ja lännen suhteet eivät muodostuneet hyvän alun jälkeen helpoiksi. Jo vuonna 1993 alkoivat tulla näkyviin säröt ja suhteen epätasapainoisuus, mitkä aiheuttivat Venäjän retoriikan koventumista. Vuoden 1994 YK:n yleiskokouksessa Jeltsinin äänensävy oli jo länttä vastaan hieman jyrkempi,²⁹¹ mutta erityisesti suhteet viilenivät Bosnian sodan aikana, milloin Venäjä koki Yhdysvaltojen toteuttavan omia intressejään alueella heitä kuuntelematta. Suurempaa turhautumista aiheutti lännen kritiikki Tšetšenian ensimmäistä sotaa kohtaan, jonka Venäjä katsoi olevan täysin Venäjän sisäpoliittinen asia²⁹², ja kiista Kaspianmeren alueen öljyvarannoista. Venäjän tuolloinen pääministeri Viktor Chernomyrdin totesikin lännen pienentävän tarkoituksella Venäjän energiaturvallisuutta IVY-maiden alueella ja esitti energiakysymyksen olevan ongelma, joka vaarantaisi koko Venäjän vaikutusvallan alueella. Venäjälle asia oli niin konkreettinen, että osa tutkijoista pelkäsi Venäjän käyttävän jopa sotilaallista voimaa intressiensä takaamiseksi.²⁹³

Kiista Kaspianmeren resursseista onkin energian merkityksen lisäksi oleellinen kahdella tapaa. Ensiksikin se alleviivaa IVY-maiden merkitystä Venäjän ulkopoliitikalle ja pelkoa niiden liukumisesta pois omasta vaikutuspiiristä. Pelko joka on toistunut laajasti myöhemminkin. Toiseksi Venäjä käytti vaikutusvaltansa osoittamiseksi merkittäviä sotilaallisia, poliittisia ja taloudellisia painostuskeinoja alueella. Esimerkiksi venäläinen ”the Russian Council on Defence and Foreign Policy” varoittikin jo vuonna 1995 Venäjää sallimasta sen lähiulkomaiden liukumista pois sen vaikutuspiiristä tai alueesta tultais käymään vielä katkeraa strategista kamppailua.²⁹⁴

1990-luvun puolivälissä tapahtunut EU:n laajeneminen ja Naton aloittama selvitys mahdollisuudesta laajentaa jäsenvaltioitaan entisiin Neuvostoliiton maihin huononsi suhteita lännen ja

²⁹⁰ 1993 Ulkopoliittinen konseptio.

²⁹¹ Jeltsin, 1994.

²⁹² Nuechterlein, 2015, s. 252.

²⁹³ Griffith, 1998, s. 437.

²⁹⁴ the Russian Council on Defence and Foreign Policy, 1995, viitattu Sakwa, 2000, s. 347.

Venäjän välillä. Etenkin Jeltsinin joutui huomaamaan, ettei vastustuksesta huolimatta pysty tilannetta estämään.²⁹⁵ Casier väittää, että myös laajentuvan EU:n rooli normien, talouden, instituutioiden sekä yhteiskuntajärjestyksen määrittelijänä oli Venäjälle ongelmallista.²⁹⁶ EU:n ja Naton konkreettinen laajeneminen ilman Venäjän hyväksyntää, aiheuttikin Venäjällä merkittäviä ristiriitoja. Erityisesti lännen laajentuminen demokratiakehityksen avulla haastoikin merkittävillä tavoilla Venäjän vaikutusvallan ja johtajuuden sen omassa etupiirissään.²⁹⁷ Kuitenkin EU:n tai Naton kehityksen taustalla vielä tärkeämpää on huomata, että Venäjä oli itse aluksi valmis yhteistyöhön osallistumaan. Sama oikeus ei kuitenkaan selkeästi kuulunut sen omaan etupiiriin tulkituille valtioille. Venäjä olisi itse länsimaiden kanssa tasavertainen, kun taas IVY-maiden pitäisi tehdä niin kuin Venäjä näki intresseilleen sopivana.

1990-luvun puoliväliä alleviivaakin Venäjän politiikan graduaalinen siirtyminen pois länsiorientaatiosta ja lännen vaihtuminen sisäryhmästä osittaiseen ulkoryhmään. Integraatio ei olisi enää luonnollinen kehityssuunta, ja sitä vastustavat äänenpainot kasvoivat myös sisäpoliittisesti. Lännen ja Venäjän suhteiden viileneminen ei tosin siirtynyt sotilaalliseksi uhkaksi ja vihollisuuksiksi, vaan pikemminkin alustavaksi *kilpailuasetelmaksi*. Vaikka esimerkiksi vuoden 1997 kansallisen turvallisuuden konseptio esitti Naton laajentumisen uhkaksi Venäjän kansallisille intresseille,²⁹⁸ Venäjä oli allekirjoittanut PCA-sopimuksen (engl. *Partnership and Cooperation agreement*) EU:n kanssa vuonna 1994 ja puitesopimuksen Naton ja Venäjän suhteiden parantamiselle 1997. Primakovin ulkoministerikauden aikainen voimakas vastustus lännen sanelupolitiikkaa kohti antoi kuitenkin alkutahdit läntisen maailmanjärjestyksen haastamiselle. Käännös Euraasian suuntaan oli alkanut ja länsimielisten aikakausi jollain muotoa päättynyt.²⁹⁹

Ensimmäinen vakava kriisi Venäjän ja lännen välillä tapahtui Kosovon sodan ja Jugoslavian pommitusten myötä. Kosovon sota kehystettiin Venäjällä erityisesti pelkona lännen vaikutusvallan leviämisestä Venäjän etupiirin alueelle. Venäjän tulkinnan mukaan erityisesti uhkana oli, että länsi voisi oikeuttaa itsensä turvautumaan jatkossakin yksipuoliseen sotilaallisen voimankäyttöön. Myös Venäjän kulttuurillinen identifikaatio ortodoksiseen Serbiaan oli todennäköisesti voimakkaan vastustuksen taustalla. Käytännön politiikan tasolla Venäjä asettuikin Serbien puolelle tilanteessa, missä länsi kannatti Kosovon itsenäistymistä.³⁰⁰

²⁹⁵ Sakwa, 2000 s. 347.

²⁹⁶ Casier 2016, s. 381.

²⁹⁷ Nato esitettiin esimerkiksi 2000 konseptiossa negatiivisessa valossa, mutta ei suoranaisena vihollisena tai edes turvallisuusuhkana. 2000 Ulkopoliittinen konseptio.

²⁹⁸ 1997 Kansallinen turvallisuuskonseptio.

²⁹⁹ Govella & Aggarwal, 2011, s. 7 ja Casier 2016, s. 381.

³⁰⁰ Heller, 2014.

Heikkenevät suhteet myös jäädyttivät START II -sopimuksen ratifioinnin Venäjän liittokokouksessa, vaikka kyse oli pikemminkin symbolisesta eleestä Yhdysvaltojen kongressin jättäessä sopimuksen jo aiemmin allekirjoittamatta. Symboliikkaa ei myöskään puuttunut Primakovin tullessa valtiovierailulle Washingtoniin. Lentokoneessa ollessaan Primakov sai kuulla alkanneista pommituksista, ja hän päätti kääntää koneensa takaisin Venäjälle juuri ennen laskua. Primakovin ”käännös”³⁰¹ on nähty olleen toisaalta protesti sekä lännen ylimieliselle asenteelle kuin konkreettisesti Naton pommituksille.³⁰² Naton aloittamat pommitukset Venäjää tai kansainvälistä yhteisöä konsultoimatta koettiin shokkina ja nöyryytyksenä Venäjälle, joka näki itsensä lännen kanssa tasavertaisena toimijana alueella.³⁰³ Jeltsin jopa pelkäsi Naton tekevän Jugoslaviasta sen oman hallintoalueensa.³⁰⁴

Kosovon pommitusten aikana pääministerinä toimineelle Primakoville syy Naton toimintaan oli selkeä: Venäjän aikaisempi poliittinen myöntöväisyys. Venäjä oli 90-luvun aikana hylännyt intressinsä ja alistunut lännelle. Primakovin mukaan Venäjän täytyisi löytää itsensä ja vahvuutensa. Vain silloin Venäjä voisi taas ottaa itselleen kuuluvan roolin kansainvälisessä järjestelmässä ja estää Kosovon pommitusten kaltainen yksisuuntainen voimankäyttö. Tämän vastuun Primakov myös näki Venäjälle lankeavan ainoana kykenevänä ja tasaveroisena valtiona suhteissa Yhdysvaltoihin. Samaa käsitystä Venäjän kokemasta asemasta lännen rinnalla kuvasikin hyvin myös Vladimir Lukinin lausunto: ”Meitä ei voida kohdella kuin lakeijoita, olemme kumppaneita”.³⁰⁵

Merkittävästä kritiikistään huolimatta Venäjän ja lännen väliset kiistat eivät eskaloituneet kuin retoriikan tasolla. Pristinän lentokentän tapaus ja Venäjän sotaharjoitus Länsi-99 (ven. *Zanad-99*) ajoivat toisaalta Venäjää ja Natoa kauemmaksi toisistaan, mutta lopulta Venäjä asettui tukemaan Naton rauhanturvajoukkojen toimintaa Kosovossa. Venäjä myös jatkoi Naton kanssa yhteistyötä erityisesti terrorismin vastaisen toiminnan harjoittelussa.³⁰⁶

Kosovon ohella merkittävä kysymys oli myös Naton ensimmäinen itälaajeneminen vuonna 1999 ja toinen itälaajeneminen vuonna 2004. Jeltsin oli 1994 liittänyt Naton PfP-sopimuksen

³⁰¹ Trenin, 2011, s. 105.

³⁰² Talbott, 2002, s. 342–347.

³⁰³ Baranovsky, 2000, s. 454–455.

³⁰⁴ Washington Post, 1999. ”Jeltsin varoittaa Naton joukkoja.”

³⁰⁵ Blank, 1999, s. 696; Kurowska 2014, s. 494 ja Heller, 2014.

³⁰⁶ Oldberg, 2010, s. 15.

(engl. *Partnership for Peace*) piiriin, mutta Venäjä näki selkeästi sopimuksen olevan tasaveroiselle yhteistyölle perustuvaa ja kahdenvälistä. Nato kysymys koskisi vain Venäjää ja globaalia turvallisuutta, ei esimerkiksi IVY-maita.³⁰⁷ Mielenkiintoisella tavalla Naton kanssa allekirjoitettu sopimus kehystääkin Venäjän pyrkimystä saada länsi tunnustamaan sopimuksenvaraisesti Venäjän suurvalta-asema. Samaa keinoa Venäjän on myös myöhemmin yrittänyt toteuttaa.³⁰⁸

Osallistumalla yhteistyöhön lännen kanssa Venäjä katsoi saavansa tunnustusta omasta asemastaan. Kyse on pohjimmiltaan samankaltaisesta tilanteesta, mihin 90-luvun alun integraatiolla pyrittiin. Naton kumppanuustoimintaan osallistuminen oli Jeltsinille keino saada Venäjän asema kansainvälisissä ja kriittisissä turvallisuuskysymyksissä tunnustettua.³⁰⁹ Naton laajentuminen onkin nähty Venäjälle erityisen ongelmallisena, koska se on rikkonut tätä pyrkimystä vastaan: sen tasaveroiselle kumppanuudelle perustunutta toimintaa ei kunnioitettu ja länsi pyrki määrittelemään laajenemaan Venäjän intressien ydinalueille vastustuksesta huolimatta.³¹⁰ Siksi Naton alkaessa valmistautumaan 1999 tapahtuneeseen itälaajenemiseen, Jeltsin totesi, että Naton itälaajeneminen riskeeraa ”Euroopan siirtymisen uuteen kylmään rauhaan.”³¹¹ Retoriikka toisaalta osoittaa sen, että Venäjälle Naton laajeneminen ei ollut mahdollisesti suoranaisten uhka, vaan osoitus Venäjän arvovalan ja alueellisen toimijuuden kieltämisestä.

Huomion todistusarvoa arvovaltakysymyksenä lisää se, että Naton ensimmäisen itälaajenemisen jälkeen Venäjä ei muuttanut arvioita Naton asemasta geopoliittisena turvallisuusuhkana: vuonna 2000 julkaistussa ulkopoliittisessa konseptiossa tärkeimmäksi uhkaksi muotoiltiin vain epämääräisesti eri tahojen pyrkimykset estää Venäjää olemaan vaikutusvaltainen keskus moninapaisessa maailmassa. Natoa tai länttä ei tässä yhteydessä mainittu suoraan. Nato-kanta tuotiin esiin vain niin, että Venäjällä on tarpeen jatkossakin arvioida Naton kehitystä ja mahdollisesti Venäjän kanssa risteäviä intressejä.³¹²

Miksi sitten yhteistyö jatkui, mikäli, Venäjälle Naton laajenemisella ja Kosovon sodalla oli niin suuri tulkintoihin ja käsityksiin vaikuttava merkitys? Esimerkiksi Casier tulkitsee tilanteen niin, että Naton laajeneminen oli Venäjälle vain pakko hyväksyä, koska se ei voinut mitään asialle

³⁰⁷ Kozyrev, 1994.

³⁰⁸ vrt. Medvedev, 2008b.

³⁰⁹ Pushkov, 1994. Venäjä on pyrkinyt esittämään Naton ja Yhdysvallat Venäjän turvallisuutta uhkaamattomina, mutta multipolaarista maailmanjärjestystä rapauttavana toimijana. Käsite-ero saattaa kuulostaa merkityksettömältä, mutta on oleellinen arvioidessa lännen muodostaman uhkan astetta.

³¹⁰ Samaan aikaan myös EU laajeni, ja pyrki luomaan institutionaalisia hallintamekanismeja IVY-maille, jotka integroisivat ne paremmin länteen ks. esim. Casier, 2016, s. 381.

³¹¹ Jeltsin, viitattu Dannreuther, 1999–2000, s. 162.

³¹² 2000Ulkopoliittinen konseptio.

tehdä.³¹³ Onkin mahdollista että paremmassa asemassa Venäjä olisi myös vastannut muutenkin kuin retoriikan tasolla, mutta Naton puuttuminen uhkakuvastosta osoittaa pikemminkin, että tilanteen hyväksyminen osoitti tasavertaisuutta hakevan strategian epäonnistumista. Naton uhka ei ollut turvallisuuteen liittyvä, jonka esimerkiksi Chernomyrdin myös haastattelussaan on jälkikäteen myöntänyt. Uhka oli pikemminkin poliittinen ja tällöin myös poliittisesti hallittavissa oleva.³¹⁴

2000-luvulle tultaessa Venäjän asema tasavertaisena kumppanina oli kuitenkin toistuvasti kiistetty, ja tunnustamattomuudella oli vaikutukset siihen omakuvaan, millainen suurvalta Venäjä koki tai halusi olla.³¹⁵ Samalla Venäjä joutui arvioimaan Natoa aikaisempaa kriittisemmin: Venäjän näkökulmasta Nato oli muuttunut kylmän sodan aikaisesta puolustusliitosta hyökkäykseksi organisaatioksi³¹⁶, jonka tehtävä oli ajaa lännen intressejä eikä suostunut huomiomaan Venäjän intressejä.³¹⁷

Venäjä kuitenkin jatkoi globaalin asemansa tunnustamista länneltä. Syyskuun 11. päivän terrori-iskut ja siitä seurannut Afganistanin sota sattuivat Venäjän vallanvaihdoksen ja Putinin valtaantulon jälkeen. Venäjän tukiessa lännen pyrkimyksiä terrorismin vastaisessa sodassa Venäjän ja lännen välillä itseasiassa tapahtui hetkellistä lähentymistä. Esimerkiksi Tsygankov esittää lähestymisen taustalla olleen emotionaalisen ”toivon” suhteiden parantumisesta. Tsygankovin mukaan Putin näki olevan mahdollista tehdä yhteistyötä lännen kanssa.³¹⁸

Venäjän tunnustusta hakevaa käytöstä vasten onkin oletettavaa, että Putinin pyrkimykset tukea Yhdysvaltoja sen terrorismin vastaisessa sodassa oli Putinille vain keino suurvalta-aseman tunnustuksen saamiseksi. Ensiksikin terrorisminvastaisen retoriikan instrumentaalilla käytöllä Venäjä kykeni oikeuttamaan omat terrorismin vastaiset toimensa,³¹⁹ määrittelemään globaalia turvallisuusagendaa sekä hakemaan paikkaa Yhdysvaltojen rinnalla. Logiikka olisi tällöin sama kuin Venäjän ajatuksessa liittyä Naton PfP-sopimuksen piriin 90-luvulla,³²⁰ ja mikä oli pienemässä mittakaavassa toistunut esimerkiksi Venäjän yrittäessä itsepintaisesti tehdä yhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa Israelin ja Palestiinan tiekartta-neuvotteluissa.³²¹

³¹³ Casier 2016, s. 381.

³¹⁴ Washington Post, 1997. ”Identity Crisis in Moscow.”

³¹⁵ Casier 2016, s. 381.

³¹⁶ 2000 Ulkopoliittinen konseptio.

³¹⁷ Lukyanov 2016, s. 33.

³¹⁸ Mankoff 2009, s. 18.

³¹⁹ Venäjän terrorismin vastainen sota on herättänyt lännessä merkittävää kritiikkiä.

³²⁰ Ks. esim. Secieru 2006.

³²¹ Blank, 2003.

Venäjän statuksen etsintää terrorismin vastaisen sodan avulla tukee Putinin avustajien antama lausunto ennen Putinin ja Bushin kahdenvälistä tapaamista Teksasissa 2001. Avustajat ilmaisivat ennen tapaamista arvionsa, että seuraavaksi Bush tulisi tekemään Putinista toisen ”hyvän sheriffin” maailmaan. Venäjä odotuksissa Venäjä tulisikin saamaan aseman Yhdysvaltojen kanssa tasavertaisena kumppanina ja kansainvälisen turvallisuuden ylläpitäjänä. Kun näin ei käynyt, oli se Venäjälle jälleen osoitus lännen haluttomuudesta tunnustaa Venäjän itselleen katsoma asema ja jopa esimerkki lännen pyrkimyksestä sanella yksipuolisesti haluamansa maailmanjärjestys.³²²

Lyhyen liennytyksen jälkeen Venäjän ja lännen välit heikkenivät Yhdysvaltojen hyökättyä Irakiin. Venäjä näki hyökkäyksen olevan räikeää valtiosuvereniteetin rikkomista, jossa Venäjälle suuri ongelma oli Yhdysvaltojen yksipuolinen voimankäyttö ja YK:n turvallisuusneuvoston päätöksen huomiotta jättäminen. YK:n turvallisuusneuvosto on ollut Venäjälle yksi sen arvovaltaa rakentaneista keinoista, jossa se on voinut olla tasaveroinen muiden suurvaltojen rinnalla. Tämän arvovallan sekä Venäjän kannattaman moninapaisen maailmanjärjestyksen rikkomisen seurauksena, Putin kuvailikin sotaa ”suureksi poliittiseksi virheeksi”.³²³ Yksipuolisen sotilaallisen voimankäytön on myös väitetty aloittaneen Venäjän ja Iranin välisen yhteistyön, ja myöhemmin onkin paljastunut Venäjä myyneen salaa aseita Irakille sodan aikana.³²⁴

Tie lännen ja Venäjän välillä muuttui vielä entistä kivisemmäksi väri vallankumouksien myötä. Vuosina 2003 Georgiassa, 2004 Ukrainassa ja 2005 Kirgisiassa onnistuneet vallankumoukset³²⁵ vaikuttivat selkeästi Venäjän tulkintaan siitä, mitä länsi oikeastaan halusi tai aikoi. Venäjällä väri vallankumoukset nähtiin lännen tukemina sekä haasteena Venäjän vaikutuspiirille ja itselleen muotoilemalleen suvereenin demokratian käsitteelle.³²⁶ Hallitsevaksi käsitykseksi Venäjällä myös muodostui, että vallankumoukset johtuivat lännen demokratiakäsityksen levittämisestä, jota myöhemmin väitettiin jopa uudeksi lännen sodankäynnin muodoksi.³²⁷

Venäjälle väri vallankumoukset osoittivat myös konkreettisesti entisten IVY-maiden pyrkimykset hakeutua pois Venäjän vaikutuspiiristä. Putin oli korostanut IVY-maiden tiiviimpää integraatiota entistä merkityksellisempänä intressinä vuoden 2000 ulkopoliittisessa konseptiossa

³²² Hopf 2016, s. 231–233.

³²³ WSWS, 2003. ”Russia: Putin condemns Iraq war as an ‘error’”

³²⁴ Washington Post, 2003. ”Three Russian Firms’ Deals Angers U.S.”

³²⁵ Uzbekistanissa ja Moldovassa tapahtuneet mellakat ja mielenosoitukset eivät kuitenkaan johtaneet vallankumoukseen.

³²⁶ Fisher, 2014.

³²⁷ Karaganov, 2014; Gerasimov, 2013, s. 1–3.

sekä vuonna 2000 pitämässään uudenvuoden puheessaan, jonka voidaan nähdä edustavan erityisesti Putinin ensimmäisen presidenttikauden linjaa. Integraatiokehityksen menettäminen olisi ollut merkittävä arvovaltatappio Venäjälle. Oletettavaa on, että tappio olisi ollut vielä erityisen karvas, koska Venäjä oli omaksunut johtovaltioon roolin 2002 perustetussa Kollektiivisessä Turvallisuusjärjestössä (ven. *Организация Договора о коллективной безопасности*). Värivallankumoukset kiristivät Putinin tulkintaa lännen aikeista, ja 23. joulukuuta 2004 järjestetyssä toimittajille tarkoitetussa kyselytilaisuudessa Putin ilmaisikin turhautumistaan viittamalla Kosovon kokemuksiin, suvereniteetin merkitykseen sekä tuplastandardeihin erityisesti Kosovon itsenäisyyden tunnustaneissa valtioissa.³²⁸ Todennäköisesti Putinin turhautumiseen vaikutti myös samalle ajankohdalle sattunut Ukrainan presidentinvaalien viimeisen kierroksen uudelleenäänestys. Ukrainassa järjestettyjen mielenosoitusten myötä vaalien edeltävä tulos oli jouduttu vaalivilppiepäilyjen takia mitätöimään. Kolme päivää Putinin haastattelun jälkeen venäjämielinen ehdokas Janukovyč hävisikin täpärästi länsimieliselle Viktor Juštšenkolle. Tappio oli Venäjälle kirvelevä, koska Venäjä oli tukenut Janukovyčsia merkittävästi vaalikampanjan aikana ja vaaleissa oli äänestetty Ukrainan poliittisesta suunnasta.³²⁹

Venäjälle värivallankumouksissa ongelmana oli lännen positiivinen ja kannustava suhtautuminen niihin. Venäjälle lännen tuki oli tulkittavissa esimerkkinä vaikuttaa Venäjän etupiiriin ja intresseihin poliittisella ideologialla, taloudella ja demokraattisilla instituutioilla. Venäjä jatkoikin läntisten kumppaneidensa syyttämistä niiden tuplastandardeista ja esimerkiksi ETYJ:n 12. ministerikokouksessa Venäjä esitti mahdottomaksi hyväksyä ETYJ:n ajamien vaalikäytäntöjen kehittämistä muiden maiden ehdoilla.³³⁰ Venäjän politiikan pääideologiksikin kutsuttu Vladislav Surkov esitti vuonna 2006, että Venäjän suvereniteetille tärkeimmät uhkat näyttäisivät olevan kansainvälinen terrorismi, talouden kyvyttömyys uudistua ja värivallankumoukset, joita hän piti ulkomaalaisten pehmeillä keinoilla aiheuttamina toimina.³³¹ Toisaalta Venäjä itsekään ei jäänyt toimeettomaksi, vaan käytti taloudellista ja energiapoliittista asemaansa pyrkiessään vaikuttamaan länsimieliseksi muuttuneen Ukrainan päätöksentekoon.³³²

Paradoksaalisesti alkuvuodesta 2004 tapahtunut Naton toinen itälaajeneminen ei aiheuttanut merkittäviä kannanottoja tai vastustusta Venäjällä, kuten ei myöskään samaan aikaan tapahtunut EU:n uusien itäisten jäsenmaiden hyväksyminen. Venäjä tyytyi vain vähäiseen vastustukseen ja tyytymättömyyden ilmaisuihin. Syynä on mahdollisesti myös se, että tässä vaiheessa

³²⁸ 1. Kanava, 2004. ”Venäjän Federaation Presidentti Vladimir Putinin lehdistötilaisuus.”

³²⁹ Vanderhill, 2013, s. 145.

³³⁰ 2004 ETYJ:n 12. Ministerineuvoston kokous.

³³¹ Fisher, 2014 s. 13.

³³² Horvath, 2013, s. 206 ja Fisher, 2014, s. 13

Venäjä oli joutunut hyväksymään tilanteen ja arvioimaan lännen aiheet entistä kriittisemmin. Venäjä joutui taas nielemään tappionsa kehitykselle, jossa se esitti itsensä lännen kanssa tasa-veroisenä kumppanina. Joitain merkittävästi kriittisiä äänenpainoja kuitenkin Naton laajenemisesta esiintyi: maaliskuussa 2014 Venäjän liittokokous julkaisikin päätöksen, jossa julistettiin, että huolimatta Venäjän ja Naton yhteistyöstä, Naton luonne on hyökkäyksellinen, jolla se pyrkii saavuttamaan jopa väkivalloin globaalia läsnäoloa.³³³

Putin alkoi esittää Yhdysvallat entistä negatiivisemmassa valossa vuoden 2004 jälkeen. Putin valitti Yhdysvaltojen kunnioituksen puutetta Venäjää kohtaan, ja joulukuussa 2004 Putin vertasi Yhdysvaltoja ”ankaraksi sedäksi hellekypärässä, joka neuvoo kuinka muiden valtioiden tulee elää elämäänsä”.³³⁴ Puolestaan 2005 pitämässään kuuluisassa puheessaan Putin esitti Neuvostoliiton hajoamisen ”merkittävimpana geopolittisena katastrofina”.³³⁵ Pohjautuen aikaisemmin esittämäänsä kritiikkiin Neuvostoliiton roolista Putin tarkoitus ei todennäköisesti kuitenkaan ollut haikailla Neuvostoliiton olemassaolon perään. Lausunto geopolittisestä katastrofista resonoi kuitenkin hyvin niiden tuntojen kanssa, joita Putin oli aiemmin esittänyt Venäjän arvovallan ja aseman perusteista maailmassa. Lausahduksen vähemmän tunnettu jatko nimittäin onkin Putinin esittämä retorinen pohdinta, lännen ehkä luulleen Venäjän hyväksyvän heille asetetun pienentyneen roolinsa maailmanpolitiikassa, ”mutta länsi tulisi huomaamaan olevansa väärässä”.³³⁶ Tämä asetelma myös summasi sen, mistä kansainvälisessä politiikassa Venäjän näkökulmasta oli lopulta kyse. Venäjää ei tästä eteenpäin voisi kohdella kuin tasaveroisenä ja tunnustettuna toimijana.³³⁷ Samalla lausunto myös osoitti että Venäjä tuota tunnustusta tarvitsi.

Putinin retoriikka jyrkkeni, ja ennen lakonisesti esitetty kritiikki länttä kohtaan voimistui. Toukokuussa 2006 Putin viittasi Yhdysvaltoihin ”Toveri sutena, joka tietää kenet syödä, eikä kuuntele ketään”.³³⁸ Samaa kaavaa toisti myös muut Venäjän poliittiset johtajat. Sergei Lavrovin Moskovan valtionyliopistossa 2006 pitämässä puheessaan ulkoministeri esitti selkeästi, että vaikka lännen aiheuttamaa uhkaa ei sinällään ole, ”kamppailu” on kuitenkin olemassa. Venäjä koki lännen pyrkivän hyväksikäyttämään Venäjän energiamarkkinoita antamatta mitään takaisin, ja Naton transformaatiot, laajentumisen suunnittelu, ohjuspuolustusjärjestelmä sekä kieltäytyminen TAE-sopimuksen (suom. *Tavanomaiset aseet Euroopassa*) ratifioinnista, aiheuttivat Venäjällä entistä polarisoituneempaa kuvaa lännen toimista.³³⁹

³³³ Venäjän liittopäivien päätös nro. 1299. 31 maaliskuuta 2014 viitattu Alexeev, 2004, s. 2.

³³⁴ Putin, 2004.

³³⁵ Putin, 2005.

³³⁶ Putin, 2005.

³³⁷ Putin, 2005.

³³⁸ Tsygankov, 2014 s. 6.

³³⁹ Lavrov, 2006.

7.2. Vahva Venäjä – sosiaalisesta liikkuvuudesta sosiaaliseen kilpailuun

Vuosia 2004–2005 voi pitää suunnanmuutoksena lännen ja Venäjän välisissä suhteissa, jotka vähitellen kärjistyivät Putinin vuonna 2007 Münchenin turvallisuuskonferenssissa pitämään puheeseen ja vuotta myöhemmin alkaneeseen Georgian sotaan. Ajanjakso ei ole yksittäinen käännteentekijä, jolloin suhteet olisivat dramaattisesti romahtaneet, mutta pikemminkin prosessinomaisen tulkinnan aiheuttama muutos. Naton ensimmäisen itälaajenemisen ja Kosovon pommitusten jälkeen heikentyneet suhteet sekä 2004 tapahtuneet värvällankumoukset loivat perustan tulevalle.

Selkeimmin näkemykset tulivat artikuloituksi Putinin 2007 pitämässä Münchenin puheessa, joka toimi vedenjakajana Venäjän ja lännen välillä. Puheessaan Putin ilmaisi voimakkaasti pettymyksensä lännen tekopyhää ja saarnaavaa politiikkaa kohti: pääosa kritiikistä meni Yhdysvalloille, joka Putinin mielestä oli interventioillaan astunut yli kaikista kansainvälisen oikeuden ja valtioiden suvereniteetin rajoista. Samalla Putin myös avasi hänen omaa todellisuuttaan siitä, mikä lännen ja Venäjän välisissä suhteissa oli hänen mukaansa ongelmien aiheuttaja: epätasapaino osapuolten pyrkimysten välillä. Putinin tulkinnan mukaan eräs esimerkki tästä oli tavanomaisten aseiden määrää rajoittava TAE-sopimus, jonka Putin ilmoitti jättävänsä ratifioimatta. Puheessaan Putin korosti, että Venäjä ei voisi ratifioida sopimusta, jota länsi toistuvasti rikkoo Venäjän joutuessa katsomaan sivusta, kun Nato vahvistaa asevoimiaan Venäjän rajoilla ja suorastaan uhkaa Venäjän itsemääräämisoikeutta. Vaikka pääosa kritiikistä menikin Yhdysvaltojen yksisuuntaisen voimankäytön suuntaan, samalla kritiikki osui myös Euroopan valtioihin, joita Putin syytti ETYJ:n aseman käyttämisestä intressipolitiikan välineenä.³⁴⁰

Vuoden 2007 puhe ei lähemmässä tarkastelussa sisältänyt juurikaan uusia avauksia, elementit ovat jo aiemmin olleet nähtävillä. Tämän tutkimuksen näkökulmasta puhe kuitenkin merkitsi ennen kaikkea turhautumista Venäjälle annettuun asemaan ja asteittaiseen kilpailutilanteeseen siirtymistä. Tie, missä Venäjä myöntyvällisellä politiikalla olisi saanut asemansa tunnustettua, oli kuljettu loppuun. Strategia, jolla historiallinen ja oikeutettu valta-asema kyettäisiin takamaan, tulisi tehdä muilla keinoilla. Muutamaa kuukautta myöhemmin Moskovan Voiton päivän paraatissa Putin vertasi kiertoilmaisulla Yhdysvaltojen harjoittamaa politiikkaa jopa kolmanteen valtakuntaan.³⁴¹ Vielä myöhemmin vuonna 2007 Putin myös esitti pitämässään lehdistötilaisuudessa, että nykyistä tilannetta ei tulisi nähdä niin, että toinen osapuoli muka olisi ”kiiltävä

³⁴⁰ Putin, 2007.

³⁴¹ New York Times, 2007. “Putin likens U.S. foreign policy to that of Third Reich”.

ja valkoinen, ja toinen osapuoli jonkinlainen monsteri, joka on juuri ryöminyt esiin metsästä.”³⁴² Venäjälle oli käynyt yhä selvemmin ilmi, että yhteinen toiminta ei välttämättä perustuisi tasaveroiselle kumppanuudelle, ja Venäjä jatkoikin 2007 Neuvostoliiton aikaista käytäntöään harjoitella strategisilla pommikoneilla Atlantilla, Tyynellä valtamerellä ja Jäämerellä.³⁴³

Kilpailuasetelmien syveneminen jatkui myös vuonna 2008. Vuosi alkoi helmikuussa lännen tunnustettua Kosovon itsenäisyyden, mikä oli tapahtuma, jota Venäjä oli viimeiseen asti pyrkinyt välttämään.³⁴⁴ Vuosi myös jatkui Nato-kysymyksen käsittelyllä. Naton Bukarestin kokouksessa Nato ei tosin myöntänyt Ukrainalle ja Georgialle pääsyä jäsenyyttä valmistelevalle MAP-protokollan (engl. *Membership Action Plan*) piiriin. Ukrainan ja Georgian liittyminen asetettiin kuitenkin toistaiseksi määrittelemättömäksi, mutta silti pidemmän aikavälin tavoitteeksi. Ukrainan ja Georgian lähentyminen Natoa kohtaan olikin Putinille merkityksellinen kysymys. Kommersantin lähteiden mukaan Putinin onkin väitetty tuolloin todenneen, että mikäli Ukraina liittyisi Natoon, valtio lakkaisi olemasta Venäjän tullessa leikkaamaan irti Krimin ja Itä-Ukrainan.³⁴⁵

Venäjä kuitenkin yritti hakea tunnustusta asemastaan eurooppalaisella turvallisuussopimuksella. Presidentti Medvedev antoi 2008 heinäkuussa ehdotuksen uudeksi eurooppalaiseksi turvallisuusarkkitehtuuriksi, joka noudatteli Helsingin päätösasiakirjan mukaisia ehtoja. Ehdotuksessaan Medvedev totesi nykyisen eurooppalaisen turvallisuusajattelun tulleen tiensä päähän sekä Naton olemassaolon syyn jo loppuneen: Medvedev pyrki kutsumaan koolle yleiskokouksen, jossa ilman blokki- tai puolustusliittoajattelua sovittaisiin eurooppalaisen turvallisuuden säännöt jopa ilman transatlanttista ulottuvuutta.³⁴⁶

Medvedevin ehdotusta on tulkittu pyrkimyksenä hajottaa Naton liittouma, sisäpoliittista ulottuvuutta korostavana voimien pullisteluna, julkisuustempuna tai Venäjän pyrkimyksenä luoda oikeasti vaihtoehtoinen turvallisuusjärjestys. Selkeää kuitenkin oli, että Medvedevin ehdotuksessa määriteltäisi Euroopan turvallisuus uudestaan paremmin Venäjän intresseille sopiviksi – intresseille jotka Venäjä tähän asti katsoi olleen asemaansa nähden vähäteltyjä. Oli syy lopulta

³⁴² Hopf, 2016, s. 242.

³⁴³ Oldberg, 2016, s. 6.

³⁴⁴ Larson & Shevchenko 2014, s. 273–274.

³⁴⁵ Kommersant, 2008. “Nato-blokki repeili liittoutumisen tähden.”

³⁴⁶ Medvedev, 2008b.

mikä tahansa, kuitenkin ehdotetussa ratkaisussa oli selkeitä kaikuja pyrkimyksestä moninapaiseen maailmanjärjestykseen, Venäjän legitiimien intressien tunnustamiseen ja tasaveroisuuteen. Tähän länsi ei kuitenkaan tarttunut.³⁴⁷

Muutama kuukausi Medvedevin ehdotuksen jälkeen Venäjä osoitti konkreettisesti, kuinka pitkälle se on valmis menemään asemansa osoittamiseksi. Georgian Nato-jäsenyyden tullessa asialistalle Venäjä lisäsi sotilasvoimaansa Abhasiassa ja Etelä-Ossetiassa sekä järjesti sotaharjoituksia alueella. Georgian pyrkiessä valtamaan takaisin autonomisiksi julistautuneet Etelä-Ossetian ja Abhasian alueet Venäjä kävi viiden päivän sodan Georgian kanssa. Huolimatta myöhemmin tunnustetuista sotilaallista ongelmistaan Venäjällä tilanne nähtiin selkeänä voittona.³⁴⁸ Georgian Nato-ambitiot ja Naton tuki oli osoitettu tyhjiksi. Venäjä pystyi jäädyttämään konfliktin ja ylläpitämään vaikutusvaltansa sen itselleen tärkeäksi katsomallaan alueella. Tappiot olivat myös jääneet vähäiseksi, sotilaallista voimaa oli käytetty juuri tarpeellinen määrä tehtävän suorittamiseksi ja poliittisesti Venäjä oli pystynyt antamaan Georgiasta esimerkin muille alueen valtioille.³⁴⁹

Muilla politiikan rintamilla kuitenkin tilanne kiristyi. Venäjällä vuonna 2008 loppuvuodesta alkanut talouskriisi aiheutti massiivisia ongelmia, eikä Venäjän pyrkimykset kehittää vaihtoehtoisia institutionaalisia rakenteita tuottanut nopealla aikavälillä tulosta. BRICS-yhteistyön kehittäminen viralliseksi yhteistyöksi kärsi globaalista finanssikriisistä. Shanghain yhteistyöjärjestö kuin Kollektiivinen Turvallisuusjärjestö eivät toimineet riittävän yhtenäisesti pystyäkseen olemaan uskottava vaihtoehto läntisille instituutioille. Venäjä pyrki instituutioiden avulla kuitenkin kehittämään selkeästi kilpailevaa liittoumaa.

Vuonna 2008 Putin ilmaisikin selkeästi kilpailuasetelman olemassaolon: ”maailma on siirtynyt uuteen sotilasvarustelukilpailuun, koska Nato vaatii Venäjältä yksisuuntaista taipumista tahtoonsa.”³⁵⁰ Venäjä syytti myös Yhdysvaltojen olleen osallinen Georgian hyökkäyksen tukemisessa³⁵¹ ja välien tulehtuminen entisestään herätti myös keskustelun Yhdysvaltojen ohjuspuolustusjärjestelmän sijoittamisesta Puolaan.³⁵²

³⁴⁷ Lo, 2009.

³⁴⁸ Karaganov, 2012.

³⁴⁹ Karaganov, 2012 ja Karagiannis 2014, s. 402–407.

³⁵⁰ Pravda, 2008. ”Putin: Maailmassa on alkanut uusi kilpavarustelu.”

³⁵¹ Medvedev, 2008.

³⁵² Foreign Policy, 2016. ”The Russian Reset That Never Was.”

Kiista ohjuspuolustusjärjestelmän sijoittamisesta Eurooppaan oli hiertänyt Venäjän ja lännen välejä jo vuonna 2001 tehdystä periaatepäätöksestä asti.³⁵³ Vaikka vuonna 2009 Yhdysvallat suunnitelmasta luopuikin, myöhempi Obaman reset-politiikan pettäminen käytännössä palautti ohjuspuolustuskiistan valtioiden välille.³⁵⁴ Venäjä katsoi Eurooppaan sijoitettavan ohjuspuolustusjärjestelmän olevan vastaväitteistä huolimatta yksipuolisesti sitä vastaan suunnattu.³⁵⁵ Uhkakuvan julkilausunnoissa tapahtui myös muutoksia. Jos 2000-luvun konseptiossa uhkana oli kansainvälisten instituutioiden tarkoituksellinen heikentäminen, niin vuonna 2009 julkaistu Kansallinen turvallisuusstrategia nosti tärkeimmäksi turvallisuusuhkaksi ”johtavien maiden politiikan, jotka pyrkivät hankkimaan absoluuttisen valta-aseman sotilaallisella sektorilla”.³⁵⁶ Sotilasdoktriini 2010 puolestaan nosti Naton roolin julkilausuttuna esiin: Naton potentiaali on suunnattu globaalisti, sillä rikotaan kansainvälisiä normeja sekä lakeja ja siirretään joukkoja lähemmäksi Venäjän rajaa.³⁵⁷

Selkeimmin Venäjän ja lännen välisen muuttuneen asetelman osoittaa Putinin 2011–2012 käymä presidentinvaalikampanja ja duuman vaalien aikaiset mellakat. Vaalikampanjan aikana Putin toteaa useaan eri otteeseen Venäjän nousseen maailmassa johtavaan suurvalta-asemaan ja lunastaneen oikeutetun paikkansa muiden suurvaltojen rinnalla. Venäjä on Putinin mukaan kyennyt rakentamaan instituutioita, jotka ovat vertailtavissa läntisten vastineiden kanssa, eikä Venäjä enää salli muiden yksipuolista suhtautumista Venäjän oikeutettuun asemaan.³⁵⁸ Ainoastaan vahvaa Venäjää kunnioitetaan ja Venäjän suurvalta-aseman tekijät, historia, maantiede, ydinaseet YK:n turvallisuusneuvostossa ja euraasialainen, erillinen identiteetti, ovat tämän aseman oikeuttajia.³⁵⁹

Samalla Putin näki asevoimat merkittävässä osassa Venäjän aseman takaajana, joka esitetään historiallisten esimerkkien kautta. Putin vertaakin heikkojen asevoimien merkitystä vuoden 1941 tilanteeseen, jossa kyvyttömyys sotilaalliseen valmiuden ylläpitoon oli ollut uhka koko Venäjän olemassaololle Saksan hyökätessä.³⁶⁰ Lisäksi vuoden 2012 maaliskuun vaalien jälkeen Putin alkoi esittämään entistä selkeämmin visioita Venäjästä kulttuurillisesti erilaisena valtana, joka on myös valmis puolustamaan arvojaa länttä sekä muita kansakuntia vastaan.³⁶¹

³⁵³ Lappalainen, 2011.

³⁵⁴ Foreign Policy, 2016. "The Russian Reset That Never Was."

³⁵⁵ Guardian, 2010. "Russia threatens arms race and new nuclear warheads on Europe's borders."

³⁵⁶ 2009 Kansallinen turvallisuusstrategia vuoteen 2020 asti, osa II.

³⁵⁷ 2010 Sotilasdoktriini, osa II.

³⁵⁸ Putin, 2012a.

³⁵⁹ Putin, 2012b.

³⁶⁰ Putin, 2012c.

³⁶¹ Putin, 2012d.

Venäjän tulkintaa lännen aiheuttamasta painostuksesta lisäsivät myös Venäjän duuman vaalien aikaiset mellakat, jotka Venäjä näki lännen suunnittelemana ja tukemana. Putin totesi yksioikoisesti Yhdysvaltojen hallinnon aloittaneen aktiivisen toimintansa Venäjän vaikutusvallan murentamiseksi, jota myös korosti läntisen johtajien tuki mielenosoittajille: Venäjän tulkinnan mukaan mielenosoitukset olivat suora seuraus lännen pelkäämästä Venäjä vaikutusvallan kasvusta.³⁶²

Venäjän polarisoituneesta tulkinnasta länttä kohtaan kertoo myös se, että vuonna 2011 Tunisiasta alkunsa saanut arabikevät nähtiin Venäjällä suorana jatkumona lännen aikaansaamalle demokratiakehitykselle ja väri vallankumouksille. Vaikka presidenttinä toimineen Medvedevin kanta arabikevääseen oli hillitty ja enemmän länsimyrönteinen,³⁶³ Putinin kanta oli puolestaan hyvinkin jyrkkä. Putin totesikin 2011 antamassaan haastattelussa, että ”röyhkeät maailman valtat, jotka tukivat Pohjois-Afrikan vanhoja regiimejä, yllättäen tukivatkin niitä kansannousuja, jotka syrjäyttivät nuo regimit”.³⁶⁴ Myös Venäjän tuolloinen varapääministeri, Igor Setšin, syytti erityisesti Googlen ja Internetin merkitystä levottomuuksien aloittajana: kansalaiset Lähi-idässä olivat niiden avulla ulkopuolisille vaikutuksille alttiita.³⁶⁵ Myöhemmin arabikevään kansannousut esitettiin Venäjällä lähinnä lännen aiheuttamina vallankaappauksina, joiden avulla länsi pyrki saamaan kansalaisyhteisöjen tukemana ja niitä rahoittamalla jalansijaa Lähi-idässä.³⁶⁶

Naton johtama interventio Libyan sisällissodan osapuoleksi nähtiin Venäjällä yhtäläillä laittomana, vaikka Venäjä olikin myöntynyt lännen sotilaalliseen voimankäyttöön alueella jättäen käyttämättä YK:n turvallisuusneuvoston veto-oikeuttaan. Erityisesti Putin koki lopputuloksen olleen kansainvälisen oikeuden vastainen, sillä Putinin mukaan länsi oli osoittanut jälleen pyrkimyksensä vain vaikutusvaltansa kasvattamiseksi – päätöslauselman tarkoituksena ei pitänyt olla Muammar Gaddafin hallinnon syrjäyttäminen.

³⁶² BBC, 2011. ”Russia PM Vladimir Putin accuses US over poll protests” ja Guardian, 2011. “Vladimir Putin accuses Hillary Clinton of encouraging Russian protests”

³⁶³ Guardian, 2011, “Assad should reform or quit over Syria uprising, says Dmitry Medvedev.”

³⁶⁴ Putin, 2011, viitattu Erenler, 2012, s. 182.

³⁶⁵ Kaczmarek, 2011, s. 59.

³⁶⁶ RT.com, 2012. ”Putin blames West for global chaos.”

Venäjän näkökulmasta länsi oli jälleen sortunut yksipuoliseen voimapolitiikkaan, jota erityisesti korosti se, että länsi hylkäsi Venäjän ehdotukset yhteistyön aloittamiseksi, väkivaltaisuuksien lopettamiseksi ja rauhanprosessin aloittamiseksi.³⁶⁷ Putin kutsuikin interventiota ”ristiretkeksi”, mikä myös aiheutti yllättäen sanaharkan Medvedevin ja Putinin välillä.³⁶⁸ Kuitenkin länsi oli Venäjän tulkinnan mukaan pyrkinyt puuttumaan valtioiden itsemääräämisoikeuteen.³⁶⁹ Länsi oli näin ollen lopulta siirtynyt ulkoryhmään ja syvempi keskinäinen kilpailu oli alkanut.

Mielenkiintoisella tavalla Venäjälle lännen interventio Libyassa sekä lännen arabikevään kannanousujen tukeminen muodostuivat myöhemmin merkiksi läntisen sodankäynnin kuvan muutoksesta. Tämä tulee hyvin ilmi 2013 ”Sotateollisen kompleksin viestinviejä” -lehdessä julkaistusta Gerasimovin doktriinista, jota pidetään asiantuntijoiden näkökulmasta merkityksellisenä esityksenä Venäläisestä sodankäynnin uudesta ajattelutavasta.³⁷⁰ Artikkelin mukaan lännen toimet edustavat Lähi-idässä uutta sodankäynnin muotoa, jossa sekoittuu sekä sotilaallista että pehmeää voimaa. Artikkelissa esitetään, että ei-sotilaallisten keinojen rooli poliittisten ja strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi on myös merkittävästi kasvanut.³⁷¹ Tätä taustaa vasten Venäjän ehkä tulkitsikin uudelleen myös mennyttä historiaa, aina vuodesta vuosien 2000 Kosovon ja 2004 värvällankumouksista asti. Näin myös ulkopuolisten valtioiden sekaantuminen Venäjän etupiiriin asioihin sai entistä konkreettisemmän ja turvallisemman uhkakuvan.³⁷²

Kilpailullisesti selkeimmät elementit tulevat esiin Putinin kolmannella presidenttikaudella, jonka alleviivaava teemana on ollut Venäjän rooli erityislaatuisena valtiona ja kansakuntana. Presidentinvaalikampanjan jatkona Putin sekä Medvedev alkoivat vertailemaan Venäjää länttä parempana vaihtoehtona, mikä oli käytännössä katsoen puuttunut Venäläisestä diskurssista ennen vuotta 2012. Putin ja Medvedev esittivät³⁷³ Venäjän kaikilla mittareilla parempana ja voitavana valtiona. Venäläisen kansakunnan roolia korostettiin myös vuonna 2013 julkaistussa Ulkopoliittisessa konseptiossa, jossa esitettiin maailma globaalina, kansakuntien välisenä kilpailuna, jossa eri arvot alkavat kamppailemaan keskenään.³⁷⁴ Vuoden 2013 ulkopoliittinen konseptio toteaa kuitenkin suorasti, että Venäjä elää maailmassa, jossa globaali kilpailu on kansakuntien välistä.³⁷⁵ Samana vuonna julkaistu sotilasdoktriini puolestaan toistaa, että maailma on

³⁶⁷ Suslov, 2012.

³⁶⁸ Medvedevin ja Putinin sanaharkkaa Naton intervention oikeutuksesta on pidetty myös näyteltynä ja kotiyleisöön päin suunnatulta, kuin oikealta näkökulmien eroilta. Ks. esim. Allison, 2013, s. 194

³⁶⁹ Kuchins & Zevelev, 2012, s. 156.

³⁷⁰ Bartles, 2016 s.1–10.

³⁷¹ Gerasimov, 2013.

³⁷² 2013 Ulkopoliittinen konseptio, osa II.

³⁷³ Hopf 2016, s. 242.

³⁷⁴ 2013 Ulkopoliittinen konseptio, osa I

³⁷⁵ Ibid.

keskinäisessä ideologisessa kamppailussa.³⁷⁶ Vaikka talous ja Venäjän kaavailemat instituutiot ehkä yskivätkin, tämä ei ollut Venäjälle merkittävä kysymys, koska Venäjälle työ oli ”work in progress”.³⁷⁷

7.3. Yhteenveto: Sosiaalinen kilpailuasetelma ja suurvaltastatus

Venäjän länsisuhdetta kylmän sodan jälkeen on leimannut Venäjän historiallisen aspiraation toistuva kieltäminen. Venäjälle lännen vähättely sen asemasta ja sen intressien huomiotta jättäminen ovat olleet selkeästi Venäjän poliittisen johdon vastauksista luettavissa oleva kipukohta. Subjektiivisesti itselleen katsomansa oikeuden ja odotuksien takia Venäjä piti itseään suurvaltana, jonka intressejä ei voisi jättää huomiotta.

Sosiaalisen vertailun olemassaolo on havaittavissa Venäjän jatkuvasta tunnustuksen hakemisesta niissä tilanteissa, joissa se on siihen kyennyt. Välittömästi kylmän sodan jälkeen Venäjä oli pyrkinyt saamaan tunnustusta integroitumalla länteen ja lännen hallitsemiin talousrakenteisiin. Venäjän käytöstä voi pitää tuona ajanjaksona osoituksena läntisen valta-aseman tekijöiden emuloimisesta ja sosiaalisesta liikkuvuudesta. Huolimatta suurvaltastatuksen retoriikan ylläpitämisestä Venäjä myönsi talouden sektorilla lännen johtajuuden, mutta ei nähnyt sitä välittömänä uhkana sen suurvalta-asemalleen.³⁷⁸

Ajanjakson sosiaalisen liikkuvuuden sekä suurvalta-aseman luonnollisuudesta syntyvän ristiriidan voidaankin nähdä liittyvän siihen, että Venäjä ei nähnyt tai halunnut nähdä Yhdysvaltoja johtavana ja dominanttina valtiona, vaan kaikkein kehittyneimpänä taloudellisena valtana. Tämä käsitys on myös ulkopoliittisista konseptioista luettavissa. Talouden avulla Venäjä pääsisi irti Neuvostoliiton historiasta Yhdysvaltojen rinnalle, mikä pikemminkin vahvistaisi sen asemaa suurvaltana.

Tulkinta lännellä oli kuitenkin erilainen mitä Venäjällä, ja sosiaalinen liikkuvuus osoittautui Venäjälle vaikeaksi strategiaksi niin sisä- että ulkopoliittisesti. Liikkuvuuden yrityksistä huolimatta Venäjä näki selkeänä, että sillä on legitiimejä intressejä ja puolustettavia venäläisiä arvoja joita tulisi myös kaikkien muiden kunnioittaa. Tšetšenian sota on selkeimpiä esimerkkejä, missä tulkintojen ristiriita on havaittavissa Jeltsinin hämmästellessä lännen Venäjää kohtaan esittä-

³⁷⁶ 2013 Sotilasdoktriini, osa II.

³⁷⁷ Hopf, 2016, s. 238.

³⁷⁸ Nikonov 2011, viitattu Zakaurtseva, 2007, s. 103.

mään kritiikkiä. Ristiriidat johtuivat mahdollisesti yhtäläillä Venäjän kuin lännenkin virheellisistä odotuksista ja tulkinnoista. Jeltsin korosti läntisten instituutioiden merkitystä, samalla kenties ymmärtämättä, että Tšetšenian sodat, ihmisoikeusrikkomukset ja sotilaallisen voiman käyttö lähialueillaan olivat lännelle äärimmäisen negatiivinen signaali. Venäjälle siihen itseensä kohdistettu kritiikki näyttäytyi kuitenkin valtion suvereniteettiin puuttumisena.³⁷⁹

Venäjän käsitys tilanteesta muuttuikin vähitellen kansainvälisten tapahtumien seurauksena, missä Venäjä tulkitsi entistä enemmän lännen muodostavan pyrkimystä yksinapaiseen maailmanjärjestykseen, omien ehtojen saneluun Venäjän tärkeimpien intressien alueella ja Venäjän suurvalta-aseman kieltämiseen. Erityisesti Primakoville kehitys oli selvä. Venäjän ulkomaantiedustelun johtajana, Primakov esitti moninapaisuuden olevan konkreettisesti Yhdysvaltojen hegemonisen hallinnan vastustamista. Yhdysvaltojen suhtautuminen Venäjän ulkopoliittikkaan näyttikin Primakoville siltä, että Venäjää ei hyväksyttäisi tasaveroiseksi kumppaniksi maailmassa ja länsi tarkoituksenmukaisesti pyrki vähättelemään Venäjälle annettavaa roolia.³⁸⁰ Ongelma olikin Primakoville juuri roolin hyväksymisessä. Venäjä etsi tuolloin omaa tilaansa, ja monissa kysymyksissä se oli joutunut sopeutumaan maailmaan, missä se ei voinut sopia säännöistä, joilla kansainvälistä politiikkaa pelattiin. Epätasaisuus odotuksien ja kohtelun välillä oli suuri.

Tutkimuksessa on esitetty, että sosiaalisen identiteettiteorian mukaan, mikäli valtion asemaa ei tunnusteta, valtio siirtyy sosiaalisen liikkuvuuden strategiasta sosiaaliseen kilpailuun. Sosiaalisen liikkuvuuden osoittautuessa suurvalta-aseman kieltämisen takia mahdottomaksi, Venäjällä oli ainoastaan yksi looginen kehityssuunta oman subjektiivisten suurvaltaodotuksiensa lunastamiseksi – siirtyminen sosiaaliseen kilpailuun.

Ajallisesti ei liene yhtä suurta tapahtumaa, joka olisi aiheuttanut siirtymisen liikkuvuudesta kilpailuun ja selkeän rajanvedon sille, mikä oli liikkuvuutta ja mikä kilpailua. Osittain liikkuvuuden elementtejä on nähtävissä myöhemminkin erityisesti talouskysymyksissä. Kuitenkin vuoden 2007 jälkeistä kehitystä voidaan pitää selkeänä osoituksena vähittäiseen kilpailuasetelmaan siirtymisenä, mikä syventyi vuosien 2011–2012 aikana.

Syventyvistä kilpailusta huolimatta, länttä ei kuitenkaan esitetty missään vaiheessa ontologisenä uhkana Venäjälle, ja niin ulko- kuin kansalliset turvallisuuskonseptiot ovat painottaneet

³⁷⁹ Bennett, 1999, s. 333.

³⁸⁰ Primakov, 1994.

edelleen merkittävästi pienentynyttä suursodan uhkaa. Uhka joka Venäjää vastaan on esitetty, on koskettanut pikemminkin Venäjän rajoja suurempia suurvalta-aseman perusteita.

Kilpailuasetelman olemassaoloa tukevat myös havainnot siitä, että kun Venäjä näki mahdollisuuden saada tunnustusta ja tilaisuutta määritellä kansainvälisen järjestelmän sääntöjä, se pyrki niin myös tekemään koko kylmän sodan jälkeisen ajan. Kuitenkin tasaveroisuutta korostaen ja asettamalla omat kehitysprojektinsa vastakkain lännen kanssa, integraatio ajoi IVY-maita kauemmaksi Venäjästä. Venäjän ja lännen välisessä kilpailussa Venäjä oli auttamatta heikompi ja vain taloudellinen kumppani, kuten monien valtioiden haluttomuus liittyä Euraasian unioniin ehkä osoittaa.³⁸¹

³⁸¹ 2015 aloittaneesta Euraasian unionista ei ole tullut Putinin povaamaa EU:n kaltaista toimijaa. Toki prosessi on vielä kesken.

8. UKRAINAN TILANNE JA VENÄJÄN STATUSLEVOTTOMUUS

Tässä osiossa esitetään, millä tavoin Venäjä tulkitsee Ukrainan tapahtumat osana aikaisempaa ulkopoliittikan kehitystä. Luvussa esitellään ensiksi tärkeimmät ajanjaksolle 2013–2014 sijoittuvat tapahtumat ja perustelut, ja sen jälkeen arvioidaan miten sosiaalinen kilpailu muuttui Venäjän näkökulmasta tappiolliseksi kehitykseksi omasta asemastaan.

8.1. Ukrainan sodan taustatekijät

Venäjän ja Ukrainan välisen sodan ajallisesti tärkeimmät tapahtumat voidaan ainakin yhdellä tapaa laskea alkaneeksi vuoden 2004 Ukrainan oranssista vallankumouksesta sekä vuonna 2008 EU:n ja Ukrainan välillä aloitettujen kauppaneuvotteluiden (engl. *Association Agreement/Deep and Comprehensive Free Trade Area*) kehityksestä. Venäjän ja Ukrainan, mutta myös ennen kaikkea EU:n, suhteet kulminoituivat Ukrainan sisäpoliittiseksi kriisiksi 2013, jossa lopullisen sysäyksen Venäjän toiminnalle aloitti helmikuussa 2014 tapahtunut Ukrainan vallanvaihdoksen aiheuttama muutos.

Vuoden 2004 väri vallankumouksen jälkeen Ukraina oli poliittisesti suuntautunut länteen ja pyrki integroitumaan taloudellisesti Länsi-Eurooppaan. Venäjä puolestaan vastasi Ukrainan etäännyntymiseen painostamalla Ukrainaa talouden ja energian sektoreilla. Ukrainan aloittaessa neuvottelut kaupan avaamisesta Eurooppaan 2005, Venäjä kiristi Ukrainaa nostamalla maakaasun markkinahintaa lähes viisinkertaiseksi.³⁸² Lopulta kaasun hinnoittelusta käytiin kaksi ”kauppasotaa”, jossa niistä ensimmäisessä Venäjän valtion omistama energiayhtiö Gazprom pyysi Ukrainaa maksamaan velkansa kaasuostoista ennen kaasun myynnin jatkamista. Ukraina ei vaatimuksiin suostunut, jolloin Venäjä katkaisi kaasunviennin Ukrainaan. Ukraina joutui kuitenkin taipumaan kiistassa: Venäjä sai nostettua hintojaan ja osoitettua Ukrainan riippuvaisuuden Venäjältä tuodusta kaasusta. Toinen maakaasukiista ajoittui puolestaan vuoteen 2009, jolloin uusissa maakaasun hintaneuvotteluissa ei päästy osapuolien välillä sopuun. Venäjä voitti myös tämänkin erän ja sai tahtonsa läpi.³⁸³ Lopulta kuitenkin 2010-presidentinvaaleissa valtaan palasi venäjämielinen Janukovyč, ja tilanne Venäjän näkökulmasta vakiintui.

Ukrainan 2004 presidentinvaaleista alkanut länsikehitys näytti olevan aluksi vallanvaihdon jälkeen vaakalaudalla. Valtaan palannut Janukovyč esiintyi Euroopan unionia kohtaan aggressiivisempänä esittäen vaatimuksia, kuten viisumivapautta, taloudellisen yhteistyön jatkamisen eh-

³⁸² Pirani 2012, s. 169–186.

³⁸³ Wolczuk, 2016, s. 9–13.

tona. Samaan aikaan Janukovyts pyrki palauttamaan 2004 värihallankumouksessa kolhiutunut Venäjä-suhdetta. Pian valtaantulonsa jälkeen Janukovyts sopikin Sevastopolin laivastotukikohdan vuokrasopimuksen jatkamisesta kaikkiaan 25 vuodella. Venäjän tarjosi vastakauppana 30 % alennusta maakaasun markkinahinnasta, resurssista joka Ukrainalle oli sähköntuotannon kannalta merkittävä. Janukovytsin hallinto myös päätti luopua Naton jäsenyyden hakemisesta.³⁸⁴

Toisin kuin Venäjällä oletettiin, suhteet Ukrainan ja Venäjän välillä kuitenkin kääntyivät nopeasti Venäjän kannalta merkittävästi huonompaan suuntaan. Janukovyts jatkoi yllättäen taloudellisen yhteistyön kehittämistä EU:n kanssa ja sopiminen etenikin ripeästi niin pitkälle, että EU:n assosiaatiosopimuksesta sovittiin heinäkuussa 2012. Sopimuksen piti tulla allekirjoitettavaksi syksyllä 2013. Ukrainan siirtyessä yllättäen lännen vaikutuspiiriin, Venäjä aloittikin Ukrainan painostamisen uudelleen, tällä kertaa sekä kepillä että porkkanalla. Venäjän esittämien myönnytyksien ja uhkailujen onkin arvioitu johtaneen tilanteeseen, missä Janukovyts alkoi käymään huutokauppaa Ukrainan poliittisesta suunnasta Venäjän ja EU:n välillä.³⁸⁵ Esimerkiksi Ambrosio on pitänyt tuolloin käynnissä ollutta vaihetta selkeänä yrityksenä hyötyä sekä EU:n että Venäjän keskinäisestä kilpailuasetelmasta. Valko-Venäjä oli toteuttanut strategiaa menestyksellisesti 2006, jolloin Valko-Venäjä oli kyennyt saamaan taloudellisia myönnytyksiä Venäjän pelätessä sen liittolaisen luisumista EU:n syliin.³⁸⁶ Kuitenkin 2013 loppuvuodesta Ukrainan valinta kahden osapuolen välillä oli tehtävä, ja Venäjän painostaessa Janukovytsia ensiksi kauppasodalla, sitten myötäillessä 15 miljardin dollarin lainalla ja kaasun hinnan alennuksilla, Ukraina päätti olla allekirjoittamatta sopimusta EU:n kanssa.³⁸⁷

Ukrainan valitessa EU:n sijasta Venäjän ehdot se laukaisi tapahtumasarjan, jossa Ukrainan pääkaupungissa Kiovassa kansa siirtyi kaduille osoittamaan mieltä Janukovytsin hallintoa vastaan. Tuhannet ukrainalaiset protestoijat jatkoivat Maidanin aukiolla mielenosoituksia läpi talven 2013, vaatien Janukovytsin eroa ja kauppasopimuksen vahvistamista EU:n kanssa. Mielenosoitusten jatkuminen, yhteenotot poliisin kanssa sekä myös niiden tarkoituksenmukainen kärjistäminen aiheuttivat väkivaltaisuuksia poliisin sekä mielenosoittajien välillä, kulminoituen lopulta 80 ihmisen kuolemaan Maidanin aukiolla.³⁸⁸

³⁸⁴ Wolczuk, 2016, s. 9–13; BBC, 2010. "Ukraine's parliament votes to abandon Nato ambitions."

³⁸⁵ Dagneva & Wolczuk, 2016, s. 690.

³⁸⁶ Ibid.

³⁸⁷ Dagneva & Wolczuk, 2016, s. 692.

³⁸⁸ Karagiannis, 2014, s. 407.

Venäjän näkökulmasta mielenosoitukset eivät olleet kuin lännen kyvyttömyyttä hyväksyä tappio osapuolten käymässä kilpailussa, ja yritys saada jalansijaa Ukrainassa Venäjän aiemmasta voitosta huolimatta. EU:n rooli opposition tukena, ja erityisesti Saksan, Ranskan ja Puolan esittäessä suoran tukensa mielenosoittajille, vahvistivat Venäjän käsitykset lännestä mielenosoitusten taustalla. Ulkoministeri Lavrovin väitetään todenneen Maidanin mielenosoitusten aikana, että mellakat olisivat olleet lännen aiheuttamia heidän pakottaessaan Ukraina valitsemaan oma puolensa.³⁸⁹ Puolestaan Putinin neuvonantaja Sergei Glazjev totesikin tuolloin Lavrovia mukaillen, että koko Ukrainan kriisi on ”lännen, Yhdysvaltojen ja eurooppalaisten ystävien aiheuttama ja rahoittama”.³⁹⁰ Diskurssi oli sama, mitä vuonna 2011 arabikevään ja Bolotnajan aukion³⁹¹ protesteissa.³⁹²

Vuoden 2014 alussa kriisi kärjistyi ja paine Janukovytsia kohtaan kasvoi. Vuoden 2014 helmikuussa Janukovyts lupautuikin muodostamaan hallituksen opposition edustajien kanssa ja järjestämään ennenaikaiset vaalit, mutta tämä ei enää oppositiolle riittänyt – Janukovyts joutui vielä samana päivänä pakenemaan Kiovasta Venäjälle.³⁹³ Valtaan tullut uusi Ukrainan väliaikaishallitus lisäsi myös painetta Venäjän suuntaan yrittäen poistaa vuonna 2012 voimaan tullutta lakia venäjän kielen virallisesta asemasta Ukrainassa. Tapaus aiheutti Venäjällä ja venäjän kansalaisissa voimakkaan vastareaktion, jossa Venäjän johdon suulla Ukrainalaiset mielenosoittajat sekä Ukrainan uusi johto leimattiin oikeistolaisiksi fasisteiksi.³⁹⁴

Näissä olosuhteissa Venäjä päätti lopulta toimia sotilaallisesti ja valtasi helmikuussa 2014 Krimin niemimaan. Myöhemmin Venäjä tuki myös Itä-Ukrainassa käynnistynyttä sisällissotaa tukemalla Itä-Ukrainan kapinallisia raskaalla aseistuksella, sotilashenkilöstöllä sekä suorilla sotilasoperaatioilla.³⁹⁵ Huolimatta merkittävästä kansainvälisestä vastustuksesta 16. maaliskuuta Krimin uuden parlamentin toimeenpanemana järjestettiin vaalit, joissa lopulta 96 % krimiläisistä äänesti eroa Ukrainasta ja Venäjään yhdistymisen puolesta.³⁹⁶ Vuoden 2014 puoliväliin mennessä Krim olikin liittynyt Venäjään, Itä-Ukrainassa alkoi sota, minkä johdosta EU sekä Yhdysvallat olivat asettaneet voimaan Venäjän vastaiset pakotteet.³⁹⁷

³⁸⁹ Casier, 2016. s. 388,

³⁹⁰ Glazjev, 2013, viitattu Simes, 2014.

³⁹¹ Venäjän duuman vaalien ja Venäjän presidentinvaalien aikaiset mielenosoitukset.

³⁹² Komsomolskaja Pravda, 2014. ”Ukrainassa sovellettiin variaatiota arabikeväästä”

³⁹³ Karagiannis, 2014, s. 407.

³⁹⁴ Lenta.ru, 2014. ”Ukrainassa mitätöitiin laki Venäjän kielen alueellisesta asemasta”

³⁹⁵ Kargiannis 2014 s, 407–408 ja Freedman 2014, s. 7.

³⁹⁶ Allison, 2014, s. 1292.

³⁹⁷ Sanktioiden asettamisesta ja sisällöstä ks. esim. Robertshaw, 2015.

8.2. Ukraina Venäjän statuskilpailussa

Mitä Venäjällä sitten oli hävittävää tai voitettavaa Ukrainassa?

Traditionaalisissa selitysmalleissa Ukrainaa on pidetty Venäjälle geopolittisesti sekä taloudellisesti merkityksellisenä intressinä, jossa EU:n ja Naton laajentumisen uhka oli tärkein konfliktin aiheuttaja.³⁹⁸ Ukraina on kuitenkin merkityksellinen Venäjälle muistakin kuin geopolittisista tai edes taloudellisista syistä. Venäjälle Ukraina oli sen historiallisen sekä nykyisen suurvaltastatuksen peruspilareita, mistä johtuen Venäläiset pitivät EU:n laajenemista Ukrainan alueelle äärimmäisen merkittävänä kysymyksenä.³⁹⁹

Talouden selityksen osalta todettakoon, että ennen vuosien 2013–2014 tapahtumia, Ukraina oli Venäjälle neljänneksi suurin vientimaa, joskin prosentuaalisesti Ukrainan vienti oli melko vähäistä ollen vaatimattomat 5 % Venäjän kokonaisviennistä. Spesifisesti Krimin kohdalla resursien merkitys ei liene ollut myöskään järin merkittävä, vaikka Krimin valtaus takasi Venäjälle laajemman pääsyn Mustanmeren resursseihin sekä Itä-Ukrainan kaasukentille. Taloudellisesti myöskään Krim ei ollut Venäjälle merkittävä alue – ennen sotaa 70 % Krimin niemimaan budjetista tuli Ukrainalta ja Krimin alueen talous keskittyi lähinnä turismiin ja maatalouteen. Päätös interventiosta ja sodan käynnistämisestä Itä-Ukrainassa kuitenkin vaaransi suhteet EU:n ja Venäjän välillä, joiden välinen kauppa muodosti ennen sotaa Venäjän kaikesta viennistä jopa 50 %. Vaikka talouspakotteiden roolia tai edes mahdollisuutta ei välttämättä Venäjän puolelta osattu ennen sotaa arvioida,⁴⁰⁰ on kuitenkin oleellista huomata, että valtaamalla Krimin ja käynnistämällä sodan Itä-Ukrainassa, Venäjä vaaransi pääsynsä Euroopan energiamarkkinoille. Taloudellisesti Krim ja Itä-Ukraina eivät olleet järin merkittäviä, mutta kauppasuhteet länteen energiavetoiselle Venäjälle sitäkin tärkeämmät.⁴⁰¹

Venäjän päätöksentekoon vaikuttivat sotilaalliset myös intressit Ukrainassa ja Krimillä. Mikäli Ukraina olisi saanut vapaasti liittyä Euroopan unionin rakenteisiin, olisi vuonna 2010 uudelleensolmittu Venäjän Mustanmeren laivastotukikohdan vuokrasopimus voinut vaarantua. Sopimus tehtiin kestäväksi vuoteen 2042 asti, mutta jo sopimuksen solmimisvuonna Ukrainan oppositio vastusti sitä raivoisesti ehdottaen sen tarkastelua uudelleen tulevaisuudessa.⁴⁰² Vastustus sopimukselle oli voimakasta siitäkin huolimatta, että se takasi merkittävät alennukset

³⁹⁸ Foreign Affairs, 2017.

³⁹⁹ Tsygankov, 2015, s. 288.

⁴⁰⁰ Georgia ei ollut aiheuttanut samanlaista vastustusta.

⁴⁰¹ Ks. esim. EU, 2015. ”Economic impact on the EU of sanctions over Ukraine conflict.”

⁴⁰² Allison, 2014, s. 1278.

maakaasun hintaan.⁴⁰³ Tämä todennäköisesti sai Venäjän arvioimaan, että laivastotukikohdan kohtalo oli pitkälle riippuvainen Janukovytsin asemasta, mikä uhkasi vaarantua uuden länsimielisen hallituksen tullessa valtaan.⁴⁰⁴

Oliko sitten Krim niin tärkeä sotilasstrategisesti, että intressien takaamiseksi aloitettiin sota Ukrainaa vastaan? Sevastopolin laivastotukikohta oli selkeästi oleellinen satama Venäjän Mustanmeren laivastolle.⁴⁰⁵ Valtauksen myötä Venäjä pääsi eroon sekä alueella toimineesta Ukrainan laivastosta ja Krimille asetetuista venäläisten laivamäärien rajoituksista. Kuitenkin valinta sotilaallisen voiman käytöstä ei ole kuitenkaan sotilaallisesta näkökulmasta täysin rationaalista. Krimin miehityksellä luotiin konkreettinen riski niin Naton, kuin Krimillä jo valmiiksi olevien ukrainalaisten sotilasosastojen vastatoimista.⁴⁰⁶ Lisäksi mikäli tapahtumia verrataan vuoden 2004 väri vallankumouksen, on huomattava, että vallanvaihdoksen jälkeen ei tuolloin käytetty sotilaallista voimaa, vaan Venäjä turvautui silloin energia- ja talussektorilla painostamiseen.

Sotilaallisesti toinen kysymys puolestaan on Ukrainan mahdollinen siirtyminen tavoittelemaan Naton jäsenyyttä. Krimin asemalle ja Venäjän Mustanmeren laivastolle olisikin ollut tilanteesta riippuen selkeä uhka, mikäli uusi länsimyönteinen hallitus olisi lähtenyt tavoittelemaan Naton jäsenyyttä. Vaikka uhka Nato-jäsenyydestä oli hypoteettinen, oli se kuitenkin mahdollinen. Suurempi kysymys onkin, että miksi Venäjä sitten omalla toiminnallaan aiheutti itsestään uhan, joka käytännössä pakotti Ukrainan hakemaan liittolaista muualta kuin Venäjältä? Huolimatta siitä tiedosta, että Nato oli vuonna 2008 Bukarestissa siirtänyt Ukrainan jäsenyyden hauman tulevaisuuteen, Venäjän olisi tullut suorittaa laajempi operaatio Ukrainassa estääkseen länsi-integraation syveneminen.⁴⁰⁷

Venäjällä oli suhteellisesti kaikista eniten hävittävää Ukrainassa kuitenkin sen suurvaltastatukseen osalta, joka on luettavissa Putinin 18. maaliskuuta Venäjän Federaation liittokokoukselle pitämästään puheesta: ”Jos puristat jousen aina sen rajaan asti, se iskee kovaa takaisin.”⁴⁰⁸ Ukrainassa oli kyse ennemminkin Venäjän asemasta ja odotuksista: siitä että Venäjä ajautui tilanteeseen josta se ei kyennyt enää peräytymään.

⁴⁰³ Tsygankov, 2015, s. 6.

⁴⁰⁴ Allison, 2014, s. 1278.

⁴⁰⁵ Ks. esim. Freedman, 2014.

⁴⁰⁶ Allison, 2014, s. 1278, Entinen varapuolustusministeri Juri Balujevski totesi, että Venäjän tulisi vahvistaa läntistä operaatiosuuntaa, koska Ukrainan tapahtumat olivat luoneet uusia uhkia Venäjän turvallisuudelle.

⁴⁰⁷ Päätöstä sotia Itä-Ukrainassa onkin esitetty siitä näkökulmasta, että Nato ei hyväksyisi sääntöjensä mukaan jäsenmaaksi valtiota, jolla on selvittämättömiä kiistoja. Kuitenkin Venäjän valinta oli äärimmäisen riskialtis, koska mikäli Ukrainan olisi koettu olevan Natolle tärkeä, Nato todennäköisesti olisi tehnyt sen, mitä turvallisuudelleen parhaaksi näkee.

⁴⁰⁸ Putin, 2014b.

Janukovytšin huutokauppa Ukrainan poliittisesta suunnasta oli ollut Venäjälle isku jo vuonna 2011, kun Ukraina yllättäen kieltäytyi Venäjän tarjoamasta kutsusta Euraasian tulliliittoon kaasujen hintojen alentamisen ehdoillakin. Vuonna 2011 Putin esitti Izvestija-lehdessä, että ”Euraasian unioni olisi ylikansallinen liittouma, joka yhdessä pystyisi olemaan modernin maailman yksi tärkeimmistä navoista”.⁴⁰⁹ Putinille Euraasian unioni oli Euraasian tulliliiton rakenteiden varaan muodostettu integraatioprosessi, jolla käynnissä ollut lännen välinen kilpailuasetelma voitaisiin kääntää enemmän tasapainoiseksi asemaksi niin taloudellisesti kuin turvallisuuden osalta. Euraasian unioni perustelut heijastavatkin sitä Venäjän käsitystä kuinka moninapainen maailma voidaan saavuttaa.

Ukrainan käsitys Euraasian unionista oli kuitenkin pragmaattisempi, ja se olisi tuolloin halunnut hyötyä Euraasian tulliliitosta säilyttäen liikkumavapautensa EU:n kanssa. Zygar onkin esimerkiksi sanonut, että Putin ymmärsi tilanteen ja vuoden 2012 aikana Putinin mantraksi olikin muotoutunut käsitys: ”Venäjän pitää olla aktiivinen Ukrainassa, ellei Venäjä halua menettää koko maata.”⁴¹⁰ Putin alkoikin entistä enemmän painostamaan Janukovytsiä esittäen, kuinka kaikilla tavoilla Ukraina hyötyisi tulliliitosta ja vetoamalla arvioihin integraation tuottamasta talouskasvusta. Samalla Putin myös uhkaili Janukovytsiä esittämällä, että mikäli Ukraina ei liity tulliliittoon, ukrainalaiset työntekijät eivät saa enää vapaata liikkuvuutta Venäjälle. Putin esitti myös kaasun tuonnin rajoituksia sekä ukrainalaisille tuotteille asetettavia korkeita tariffeja.⁴¹¹ Tilanne oli ongelmallinen Venäjälle, joka oli esittänyt itsensä euraasialaisena suurvaltana ja alueensa johtajana, moninapaisen maailman euraasialaisena toimijana. Ukraina oli kuitenkin esimerkki, jossa Venäjän asema alueen johtovaltiona entistä enemmän kiistettiin.

Ukrainan kehitys uhkasi Venäjän suurvaltaintressien perustaa, IVY-maiden integraatiota, sekä niiden muodostamaa etupiiriä että länttä vastaan muodostunutta kilpailua. Vuonna 2013 julkaistu ulkopoliittinen konseptio määritteli selkeästi IVY-maiden integraation merkityksen Venäjän vaikutusvallan säilyttämiselle ja lännen sanelupolitiikan patoamiselle, jota Ukrainan kehitys heikensi.⁴¹² Putin esitti kritiikkiä Ukrainaa kohtaan unionin ulkopuolelle jäämisestä⁴¹³, mikä osoittaa että pelkona Putinille olikin myös muiden IVY-maiden siirtyminen hintakilpailuun Venäjän kanssa. Ukrainan sisäpoliittisten levottomuuksien alkaessa 2013 Venäjä kävi neu-

⁴⁰⁹ Izvestija, 2011. ”Uusi integraatioprojekti Euraasialle – tulevaisuus joka syntyy tänään.”

⁴¹⁰ Zygar, 2015, viitattu Bukvoll, 2015, s.3.

⁴¹¹ Hopf 2016, s. 245.

⁴¹² Ulkopoliittinen konseptio 2013, ks .esim sisällönalayyttistä vertailua IVY-maiden roolin merkityksestä Urnov, 2014, s. 313.

⁴¹³ Izvestija, 2011. ”Uusi integraatioprojekti Euraasialle – tulevaisuus joka syntyy tänään”

votteluja Valko-Venäjän ja Moldovan kanssa Euraasian unionin muodostamisesta. Mikäli Venäjä olisi menettänyt lopullisesti Ukrainan, olisi se ollut merkittävä takaisku Venäjän aseman uskottavuudelle ja käynnissä oleville neuvotteluille. Kyseessä ei näin ollen ollut niinkään kysymys taloudesta kuin sen poliittisista kerrannaisvaikutuksista.

Venäjä näki saaneen itselleen selkeän voiton Janukovytsin kieltäytyessä sopimuksesta EU:n kanssa. Putinin toive jatkaa Ukrainan integraatiota Euraasian tulliliittoneuvotteluissa oli muuttunut jälleen mahdolliseksi. Kuitenkin mielenosoitusten syttymisen jälkeen ja erityisesti vuoden 2014 helmikuussa Janukovytsin menetettyä valta-asemansa, oli Venäjälle voitto muuttumassa tappioksi. Huomioiden vielä läntisten valtioiden tuen mielenosoituksille, onkin selkää, miksi Janukovytsin syrjäyttäminen tulkittiin Venäjällä niinkin kohtalokkaasti. Venäjän tulkinnan mukaan Ukraina oli Venäjän suurvalta-aseman kehitykselle kohtalonkysymys, mutta EU:lle vain yksi keino päästä levittäytymään itään ja vähentämään Venäjän alueellista valta-asemaa.⁴¹⁴

Venäjän näkökulmasta Ukrainassa oli kyse myös syvemmästä subjektiivisista statuskysymyksistä. Huolimatta itsenäisyydestään, Ukrainan on nähty Venäjällä selkeästi erottamattomana osana Venäjän omakuvaa. Neuvostoliiton menneisyys, kieli ja venäläinen kansanosa ovat muodostaneet Ukrainasta Venäjälle monissa eri yhteyksissä viitatuun veljeskansan.⁴¹⁵ Naton vuoden 2008 konferenssissa Putinin esittämä lausahdus, että ”Ukraina ei ole edes valtio”, on ehkä tilanteen luoma kärjistys, mutta Ted Hopf on löytänyt omassa tutkimuksessaan Ukrainaa käsitteleviä narratiiveja, joiden avulla Putin sekä Medvedev ovat esittäneet samanlaisia käsityksiä Ukrainan asemasta. Viittaukset isälliseen veljeskansaan toistuvat useasti: Medvedev on viitannut Ukrainaan Venäjän lähimpänä kansana ja Putinille viittaukset jaetusta ortodoksisesta perinnöstä ja kohtalonyhteydestä ovat olleet sekä hengellisiä että etnisiä. Putin totesikin vuoden 2013 ”Suora linja” -televisioesityksessään, että Ukraina ja Venäjä eivät tule ikinä irtautumaan toisistaan.⁴¹⁶ Valdai-klubilla pidetyssä puheessaan Putin myös ohjeisti Ukrainaa muistamaan Venäjän ja Ukrainan yhteistä historiaa: Neuvostoliitto oli ollut Ukrainalle eduksi pyrkien esittämään Venäjän ja Ukrainan yhteistyön olevan historiallisista syistä kannattavaa.⁴¹⁷

Venäjälle Krimin asema oli puolestaan ylihistoriallisia ulottuvuuksia saava ja syvempiin kansallisiin arvoihin palautuva kysymys. Sergei Lavrov totesi Krimin valtauksen jälkeen Yhdysvaltojen ja Venäjän käymissä neuvotteluissa, että ”Krimiä ei voi nähdä erillisenä historiasta”.⁴¹⁸

⁴¹⁴ Putin, 2014b.

⁴¹⁵ Kraganov, 2014.

⁴¹⁶ Hopf, 2016, s. 245.

⁴¹⁷ Putin, 2013.

⁴¹⁸ Kommersant 2014. ”Ja he erkanivat toisistaan kuin kaksi alusta Mustallamerellä”

Venäjälle Krim oli ollut jo lähtökohtaisesti pitkään kestänyt vääryys, jonka menettäminen olisi ollut myös suurempi arvovaltakysymys kuin vain taloudellisen tai sotilaallisen kilpailuasetelman häviäminen.

Krimin merkitystä on erityisesti rakennettu jälkikäteen, vaikka Krimin historian juuret ovat pidemmällä Venäjän kollektiivisissa muistoissa. Krimin rooli onkin ollut Venäjälle erityisen emotionaalinen. Putin viittasi Krimin kansanäänestyksen jälkeen 18. maaliskuuta pitämässään puheessaan Krimin ja Venäjän olevan jälleen yhtä. Puheessaan Putin korosti, että Krim oli aina ollut erottamaton osa Venäjää ja vuonna 1954 tapahtunut Krimin luovuttaminen Ukrainalle oli ollut pikemminkin ”rikos ja ryöstö”. Putinin mukaan olikin vain oikeus ja kohtuus että ”pitkän matkan jälkeen Krim ja Sevastopol palaavat taas Venäjän kotisatamaansa”. Kansanäänestyksen jälkeinen puhe oli emotionaalinen, kuten toki sopii olettaa, mutta se antaa selkeän kuvan mistä Krimin asemassa loppujen lopuksi oli kyse: historiallisen vääryyden korjaamisesta ja osittaisen Venäjän kontrafaktuaalin saavuttamisesta.⁴¹⁹

Putin viittasi myös puheessaan pidemmälle historiaan. Krimin vuonna 1783 tapahtunut valtaus korotti silloin Venäjän eurooppalaiseksi suurvallaksi.⁴²⁰ Samalla Sevastopolin kaupunki ja laivastotukikohta ovat olleet Venäjän sotilaskunnialle merkittävässä asemassa muodostaen yhden tärkeimmistä Venäjän imperiumin kunnian lähteistä.⁴²¹ Putin liitti myös Krimin puheeseensa henkisen elementin mainitsemalla Khersonoekseen, missä prinssi Vladimir kastettiin ortodoksisen uskontoon. Historian valossa prinssi Vladimir oli ollut se, joka yhdisti Venäjän, Ukrainan ja Valko-Venäjän yhdeksi kansaksi asetelmassa, joka ehkä nykyhetken verraten olisi Putinille ollut tavoiteltavaa.⁴²²

8.3. Krim on meidän! – Ukraina Venäjän häviävän kehyksen taustalla

Putinin omien sanojen mukaan Ukrainan tilanteen lopullisena käännekohtana voidaan pitää vuoden 2014 helmikuun tapahtumia ja erityisesti 21. päivää, jolloin Presidentti Janukovyč pakeni Ukrainasta Venäjälle. Uusi väliaikaishallitus oli muodostettu, jolloin Putin omien sanojensa mukaan teki päätöksen lähettää Krimille aseistettuja joukkoja.⁴²³ 27.2.2014 tunnuksettomat ”vihreät miehet” valtasivat Krimin parlamentin ja myöhemmin seuraavana päivänä Simferopolin lentokentän. Samalla myös Krimin niemimaan Ukrainaan yhdistäville Armyanskin ja

⁴¹⁹ Putin, 2014b.

⁴²⁰ Wolff, 1994.

⁴²¹ Suslov, 2015, s. 4; Sasse 2007, s. 70–74.

⁴²² Putin, 2014b.

⁴²³ Krim, Tie kotimaahan, 2015. 1:45:00.

Chonharin alueille perustettiin tiesulut sekä Krimin hallintorakennuksia vallattiin. Venäjän erikoisjoukot myös katkaisivat Krimillä olevien ukrainalaisten varuskuntien televerkko- ja johtamisyhteydet eristäen Krimin Ukrainaista ja tehden Ukrainan asevoimat ja laivaston toimintakyvyttömäksi alueella.

Krimin valtauksen jälkeen tilanne kärjistyi myös Itä-Ukrainassa. Maaliskuussa Venäjän tukemat Itä-Ukrainan kapinalliset aloittivat sotilaallisen toiminnan Donbassin alueella vallaten alueen hallintorakennuksia. Venäjän tukemana kapinalliset saivat voittoja Ukrainan asevoimien ollessa kykenemätön merkittävään vastarintaan. Lopulta Ukraina sai kuitenkin vahvistettua alueella taistelevia joukkojaan ja luotua olosuhteet, joilla Ukrainan oma terrorisminvastainen operaatio pysäytti kapinallisten etenemisen.⁴²⁴ Venäläiset joukot eivät kuitenkaan Itä-Ukrainan taisteluiden aikana pelkästään rajoittuneet tukemaan kapinallisia, vaan osallistuivat myös suoriin interventioihin esimerkiksi Ilovaiskin taisteluissa elokuussa 2014 ja Debaltsevin taisteluissa tammikuussa 2015.⁴²⁵ Sotilaallis-poliittisena painostuksena Venäjän myös sijoitti eräiden arvioiden mukaan Ukrainan rajalle 40 000 sotilastaan sekä järjesti rajan tuntumassa massiivisia sotaharjoituksia.⁴²⁶

Sotilaallisen toiminnan lisäksi Venäjä käytti myös poliittisia keinoja omien tavoitteidensa ajamiseksi, jotka se perusteli pääsääntöisesti omien kansalaisten suojelulla sekä lännen sanelupoliitiikan estämisenä.

1. Maaliskuuta 2014 Putin esitti virallisesti Venäjän liittokokoukselta pyynnön käyttää sotilaallista voimaa Ukrainassa, jonka liittokokous myös hyväksyi perusteena Venäjän kansalaisten ja sotilashenkilöstön suojeleminen Krimillä ja Itä-Ukrainassa. Kansalaistensa suojeluun Venäjä myös viittasi 4. maaliskuuta järjestetyssä YK:n istunnossa, jossa Venäjä yritti aktivoida YK:n perussopimuksen mukaisen 51. artiklan. Artiklan aktivoinnilla Venäjä pyrki oikeuttamaan toimintansa Krimillä juuri itsepuolustusellisesta näkökulmasta.⁴²⁷

Venäjä aluksi kielsi omien sotilaidensa osallistuneen Krimin palauttamiseen. Putin totesikin 4. maaliskuuta toimittajalle pitämässään kyselytilaisuudessa Krimillä olleen toiminnassa vain Kri-

⁴²⁴ Freedman, 2014, s. 15–16.

⁴²⁵ Freedman, 2014, s. 16–17.

⁴²⁶ Karagiannis, 2014, s. 410.

⁴²⁷ Allison, 2014, s. 1263.

min itsepuolustusjoukot ja Venäjän suojanneen omilla sotilaillaan vain tärkeimpiä sotilaslaitoksiaan.⁴²⁸ Venäjän yrityksissä kieltää sen sotilasvoimien käyttö Krimillä, oli kuitenkin selkeitä epäloogisuuksia. Esimerkiksi Krimin palauttamisen kunniamerkki sitä tukeville sotilaille ja siviileille esiteltiin yleisölle jo 25. maaliskuuta⁴²⁹ ja 17. huhtikuuta Putin pyörsi puheensa esittäen itsestäänselvyytenä, että Krimillä oli toiminut venäläisiä sotilaita. Putinille venäläisten sotilaiden tavoitteena oli ollut tukea Krimin itsepuolustusjoukkoja heidän pyrkiessään takamaan Krimin asukkaiden turvallisuuden Ukrainalaisia nationalisteja vastaan.⁴³⁰ Putin jatkoi argumenttia siitä, että Krimin valtaus oli pääasiallisesti Krimin asukkaiden ja venäläisvähemmistön suojelemiseksi tehty.⁴³¹

Tarkemmin Krimin valtauksen argumentteja ja siihen johtanutta päätöksentekoprosessia arvioimalla, voidaan 4. maaliskuuta ja 18. maaliskuuta Putin pitämistä puheista löytää kaksi selkeästi erottautuvaa teemaa: venäläisen maailman suojelun, sekä lännen syyllisyyden Venäjän aseman vähättelyssä.

Maaliskuun alun puheessaan Putin myös ilmoitti halukkuutensa pidättäytyä kiristämästä tilannetta, kuitenkin vain sillä ehdolla, että Ukraina saa tilanteen hallintaan ja luotua alueelleen riittävän järjestyksen. Tällä Putin viittasi Kiovan kaduilla mellastaviin militantteihin ja demokraattisesti valitun Janukovytsin syrjäyttämiseen. Putinin näkemyksen mukaan Ukrainan vallankaappaus perustui russofobialle ja oli erityisesti natsien ja anti-semiittien aikaansaannosta. Putin myös vetosi oikeuteen tarvittaessa käyttää sotilaallista voimaa Ukrainassa esitellessään kirjettä, joka väitetysti sisälsi Janukovytsin esittämän avunpyynnön venäläisten joukkojen lähettämistä Ukrainan avuksi.⁴³² Sama menettely oli ollut toimintatapana myös 1990-luvun alun kiistoissa, joihin Venäjä oli nähnyt oikeudekseen puuttua.⁴³³ Putin korosti myös kansainvälisen oikeuden ja instituutioiden asemaa, mutta toisaalta myös sanoi, että Venäjä ei laista riippumatta voi seurata sivusta, mikäli Venäjän kansalaisia ”syytetään, tuhotaan ja nöyryytetään”.⁴³⁴

⁴²⁸ Putin, 2014a.

⁴²⁹ Gazeta, 2014. “Venäjän Federaation puolustusministeriö on perustanut “Krimin palauttamisesta” -myönnettävän ansiomitalin.”

⁴³⁰ Putin, 2014c.

⁴³¹ Putin, 2014c.

⁴³² Kirjettä on pidetty kansainvälisen oikeuden näkökulmasta merkityksettömänä, koska se annettiin vasta Janukovytsin menetettyä valtaoikeutensa. Ks. esim. Allison, 2014.

⁴³³ Allison 2014, s. 1259; 1263.

⁴³⁴ Putin, 2014a.

18. Maaliskuuta Venäjän liittokokouksen alahuoneelle pitämässään puheessaan Putin nosti kansalaistensa suojelun tärkeäksi perusteluksi sille, miksi itsepuolustusjoukot olivat Krimillä toimineet. Putin viittasi Neuvostoliiton hajoamisen ja siitä seuranneeseen Ukrainassa asuvan etnisen venäläisvähemmistön muodostumiseen. Putin korosti puheessaan erityisesti venäläisen maailman merkitystä ja kokoa, mitä hän vielä sanavalinnoillaan tietoisesti laajensi kattomaan kielellistä ja etnistä venäläisyyttä. Ukrainan sen hetkinen kehityssuunta esitettiin kuitenkin suoranaisena uhkana venäläisvähemmistön asemalle.⁴³⁵

Putiin puhe onkin osoitus, kuinka Venäjä onkin aktiivisesti liittänyt Krimin koskemaan venäläisen maailman käsitettä, millä oikeutettiin perustelut puolustaa kansalaisiaan omien rajojensa ulkopuolella. Myöhemmin heinäkuussa Putin vielä laajensi entisestään käsitystä, ketkä kaikki voivat venäläisen maailman kategorian alle kuulua. Niitä olivat Putinin mukaan venäläiset ihmiset ja venäjää puhuvat kansalaiset, jotka tuntevat olevansa osa venäläistä maailmaa. Tällöin venäläiseen voivat kuulua ne, jotka tuntevat olevansa venäläinen ihminen.⁴³⁶

Toinen Krimin perusteluja hallitseva teema on ollut lännen syyllisyys Krimin ja Itä-Ukrainan tilanteeseen ja tapahtumien kulkuun. Putin mielestä tilanteessa onkin oleellista se, että mikäli kylmän sodan asetelmissa elävä sotilaallinen liittouma lähestyy Venäjän rajoja, ei kukaan voi kiistää Venäjän oikeutta toimia. Putinille Krim oli puhtaasti reaktiivinen teko, jossa sekä Naton laajeneminen ja ohjuspuolustuskykyjen uhka olivat sen merkittävimmät alullepanijat.⁴³⁷

Putinille Naton merkitys on sekä sen omaan suurvalta-asemaan että turvallisuuteen viittaava. Televisiohaastattelussa 4. maaliskuuta Putin viittasi Ukrainaan kokeena, jossa Ukrainan kansa joutuu toimimaan Yhdysvaltojen demokratian levittämisen koe-eläiminä heidän tukiessaan ja rahoittaessaan laitonta vallankumousta.⁴³⁸ Mielenkiintoisena yksityiskohtana Venäjä ilmoitti myös muutama tunti televisiolähetyksen jälkeen suorittaneensa menestyksellisen mannertenvälisen ohjuskokeen. Onkin todennäköistä, että lausunnon luonne ja ajoitus olivat selkeä muistutus Venäjän sotilaallisen voiman sekä ydinasearsenaalin olemassaolosta.⁴³⁹

Puheessaan liittokokoukselle 18. maaliskuuta Putin esittää, että Naton laajentuminen oli ollut selkeä ongelma, ja toistaakin käsityksensä, että Ukraina olisi ennen pitkää liittynyt Naton jäseneksi. Putinille Naton laajeneminen kuitenkin yhdistettiin Sevastopolin satamaan ja Venäjän

⁴³⁵ Putin, 2014b

⁴³⁶ Putin, 2014d.

⁴³⁷ Putin, 2014a.

⁴³⁸ Putin, 2014a.

⁴³⁹ Putin, 2014a.

”merivoimien kunniaan”, joiden menetystä olisi ollut mahdotonta sietää. Putin viittaaakin Naton laajenemiseen kuitenkin enemmän tunteellisena tekijänä, jossa Naton välinpitämättömyys Venäjän oikeutettuja intressejä kohtaan näyttelee merkittävää osaa.⁴⁴⁰

Putin rinnasti Krimin tapauksen olevan verrannollinen länsimaiden omiin interventioihin ja täten myös kansainvälisen oikeuden näkökulmasta Venäjän osalta laillinen. Kansainvälinen oikeus olikin Putinille tärkeässä asemassa Putin verratessa Krimiä Kosovoon, jossa länsi oli puolustanut omia intressejään vetoamalla ”Kosovon erityislaatuuteen”. Putin vertasi Krimin valtausta sekä Ranskan Komoreihin että Iso-Britannian Falklandiin ja viittasi myös Afganistanin, Irakin ja Libyan operaatioihin. Venäjän mukaan länsi oli niissä kaikissa toiminut oikeudettomasti ja valtioiden itsemääräämisoikeuden vastaisesti. Siinä missä rinnastamalla läntiset interventiot Krimin tilanteeseen, Venäjä pyrki hakemaan oikeutusta omille teoilleen.⁴⁴¹

Toisaalta Putinin esittämä argumentti Krimin valtauksen puolesta vertaamalla sitä lännen suorittamiin interventioihin sisältää ristiriidan: Putin oli korostanut ennen 2014 kriisiä Krimin olevan Ukrainan itsemääräämisoikeuden alle kuuluva kysymys. Putin viittasikin useasti ennen Krimin valtausta Ukrainan oikeuteen oman alueensa suvereniteettiin ja Ukrainan oikeuteen päättää sisäpoliittisista asioista itse.⁴⁴² Kuitenkin Ukrainan 2014 tapahtumat saivat Putinin selkeästi muuttamaan mieltään, ja Putin perustelikin että kyse oli Krimin suvereniteetista, jota krimiläiset itse halusivat.⁴⁴³

Maaliskuun 18. päivän puheessaan Putin korosti kansainvälisen järjestelmän tasavertaisuutta, jota länsi on jatkuvalla valehtelulla ja päätöksenteolla rikkonut. Venäjä ja länsi ovat kansainvälisen politiikan itsenäiset ja tasavertaiset pelaajat, joihin myös samat säännöt tulisi päteä. Jättämällä Venäjän intressit huomiotta länsi on vain osoittanut haluavansa ”lakaista Venäjän nurkkaan”.⁴⁴⁴ Taloudellisilla pakotteilla uhkaamista Putin piti epäreiluina, mutta esitti sen lähes yhdenentekevässä valossa. Länsi on yrittänyt asettaa huomattavia rajoitteita venäläisille jo aiemmin, joten varsinaisten sanktioiden rooli ei ole niin merkittävä kuin olettaisi.⁴⁴⁵ Putin myös ironisoi

⁴⁴⁰ Putin, 2014b.

⁴⁴¹ Putin, 2014b. Emmanuel Karagiannis on esittänyt, että viittauskohteet olisi pikemminkin valittu sekä niiden historiallisten rinnastettavuuden takia mutta erityisesti vähentämään pelkoja Venäjän imperialistisesta käytöksestä ks. esim. Karagiannis, 2014, s. 410.

⁴⁴² Putin, 2013; Krim, Tie kotimaahan, 2015.

⁴⁴³ Krim, Tie kotimaahan, 2015, 2:15:00.

⁴⁴⁴ Putin, 2014b.

⁴⁴⁵ Putin, 2014b.

Yhdysvaltojen edustamaa maailmanjärjestystä toteamalla, että ”mikäli et liity heihin [Yhdysvaltoihin], teitä lyödään niin kauan kunnes liitytte”.⁴⁴⁶

Maaliskuun puheet ovatkin Putinin osalta kaksijakoisia. Toisaalta uhka joka venäjän kansalaisiin kohdistuu, muodostuu Ukrainasta, mutta kyse on kuitenkin laajemmasta globaalista kamppailusta, jossa ongelmien aiheuttaja on se että Venäjän näkemyksiä ja oikeutta ei kuunnella. Naton uhka Venäjän rajoille on olemassa, mutta suurin uhka ei ole sotilaallinen, vaan Venäjän alueellisen vaikutusvallan vähentäminen. Todettakoon kuitenkin, että Putin myös myöhemmin tuo esiin selkeitä geostrategisia ulottuvuuksia Krimin operaation syistä. Tällaiseksi perusteluksi Putin mainitsee Mustanmeren tärkeyden: ilman Krimiä Venäjälle jäävä Mustanmeren rannikkoalue jäisi vain 450-600km pitkäksi.⁴⁴⁷

Putin avasi myös näkemyksiään tapahtumien kuluista ja päätöksen teon perusteluista Andrei Kondrashovin dokumentissa ”Krim, tie kotimaahan”. Dokumenttia on pidetty propagandana ja faktuaalisesti merkittävillä tavoin virheellisenä,⁴⁴⁸ mutta dokumentti avaa Putinin toistamia näkökulmia ja muutaman aiemmin esittämättömän yksityiskohdan siihen, missä valossa Putin yrittää Venäjän toimet sekä kotimaiselle että ulkomaiselle yleisölle esittää.

Dokumentissa Putin palaa vuoden 2013 tapahtumiin ja väittää Maidanin tapahtumien taustalla olleiden henkilöiden olevan koulutettu eri Naton jäsenvaltioissa kuten esimerkiksi Puolassa ja Liettuassa. Putin esittää sanarikkaasti Ukrainan korruptoituneen eliitin uhrina, jossa tavallinen ukrainalainen kansa on syytön omaan tilanteeseensa. Putin myös esittää dokumentissa Krimin jälkeen Venäjän onnistuneen tavoitteissaan, jossa Venäjän kansalaisia vastaan kohdistunut uhka on kyetty estämään. Suojelemalla kansalaisiaan Venäjä on osoittanut ne periaatteet, minkä takana se on valmiina seisomaan. Dokumentissa Putin myös esittää, että näitä oikeuksiaan Venäjä on ollut valmis puolustamaan jopa ydinaseiden käytöllä.⁴⁴⁹

Dokumentissa myös toistetaan Putinin käsitys Ukrainasta kamppailuna lännen ja Venäjän intressien välissä, jossa Venäjä pystyi kääntämään menetyksen voitoksi. Putin esittääkin, kuinka hänellä oli tapahtumien kulun hallinnassa etu puolellaan. Putin pystyi itse päättämään nopeasti asioista ja Putinilla oli myös halua toimia. Dokumentissa esitellään myös Venäjän sotilaallisen

⁴⁴⁶ Putin, 2014b.

⁴⁴⁷ Putin, 2014d.

⁴⁴⁸ Kritiikki dokumenttia kohtaan esim. StopFake, 2016. “Russian Crimea Annexation Documentary Filled with Lies and Errors.”

⁴⁴⁹ Krim, Tie kotimaahan, 2015, 1:31:08

operaation osuutta ja Yhdysvaltojen Krimillä kokemaa nöyryytystä. Dokumentissa pohjustetaan kertomusta Yhdysvaltojen taistelualuksesta USS Donald Cookista, joka osallistui Krimin valtauksen jälkeen Naton Mustanmeren harjoituksiin. Venäläiset olivat kuitenkin siirtäneet uusia rannikko-ohjuksia Krimille, jolloin alus joutui tutkalukituksen alla kääntymään takaisin ja peräytymään.⁴⁵⁰ Vaikka dokumentin kerrontatyyli ei poikkea merkittävästi venäläisistä uutislähetyksistä ja normaalista propagandasta sävyn ollen Yhdysvaltalaisille irvaileva, on sanoma kuitenkin selkeä Putinin retorisissa kysymyksissä: ”Mihin asti he olisivat olleet valmiit menemään? He [Yhdysvaltalaiset] ovat siellä kaukana, mutta tämä on meidän maamme, tämä on meidän maamme!”⁴⁵¹ Dokumentti esittää hyvin sen, mistä Venäjän sotilaallisissa toimitissa lopulta oikein oli kyse. Länsi oli ollut ylimielinen, ja sille oli näytetty. Venäjä on jälleen kilpailussa mukana ja Yhdysvaltojen yksipuolista toimintaa Venäjän omalla alueella ei enää sallita.⁴⁵²

Putinille Krim oli voitto, jossa Yhdysvalloillekin osoitettiin sen rajat. Putin yrittikin palata normaaliin päiväjärjestykseen hyvin nopeasti Krimin jälkeen esittämällä, että mikäli Itä-Ukrainaan levinnyt kriisi saataisi ratkaistua rauhanomaisesti, hyvät suhteet Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan voisivat palata.⁴⁵³ Siinä missä moni analyytikko on pitänyt tasaisin väliajoin toistuvia yrityksiä liennytykseen Venäjän informaatio-operaatioina,⁴⁵⁴ on tätä taustaa vasten kuitenkin todennäköisemmin kyse samasta kuin aiemminkin: aseman tunnustamisesta tasavertaisena toimijana.

17. huhtikuuta antamassaan televisiohaastattelussa, Putin ilmoitti mahdollisuudesta Ukrainan tilanteen sovitteluun. Putin ei haastattelussa esiintynyt länttä vastaan uhmakkaasti, vaan sovittelevasti. Samalla Putin rohkaisi Euroopan unionin jäsenvaltioita dialogiin Ukrainan tilanteen ratkaisemiseksi. Samana päivä myös julistettiin Venäjän, Ukrainan, Yhdysvaltojen ja EU:n päässeensä Genevessä sopuun suhteiden liennyttämisestä.⁴⁵⁵

Suhteet eivät kuitenkaan vielä 2014 aikana merkittävästi parantuneet lännen syyttäessä yksimielisesti Venäjää aggressiosta ja asettaen Venäjälle talouspakotteet. Itä-Ukrainan sodan kiihtyessä Venäjä tunnustikin toukokuussa 2014 Novorossijan aseman.⁴⁵⁶ Heinäkuussa 2014 Venäjä kuitenkin yritti jo uudestaan liennytystä esittämällä aloitteen maailmanlaajuisesta konferenssista, jossa tarkoituksena olisi luoda kansainvälisen oikeuden säännöt suurvaltojen välillä.

⁴⁵⁰ Krim, Tie kotimaahan, 2015, 1:32:32.

⁴⁵¹ Krim, Tie kotimaahan, 2015, 1:30:30.

⁴⁵² Karagiannis, 2014, s. 411.

⁴⁵³ BBC, 2014. “Analysis: Vladimir Putin's veiled threats over Ukraine”

⁴⁵⁴ BBC, 2014. “Ukraine crisis: Deal to 'de-escalate' agreed in Geneva”

⁴⁵⁵ Ibid.

⁴⁵⁶ Russia-Direct, 2014. “An inside look at Moscow's evolving Ukrainian strategy.”

Venäjän mukaan tarve konferenssille oli, koska ”tällä hetkellä ei ole olemassa sääntöjä, ja maailma on muuttumassa entistä kurittomammaksi paikaksi”.⁴⁵⁷ Onkin todennäköistä, että ehdotus oli osoitus Putin pyrkimyksestä saada tunnustusta Krimin tapahtumista. Uudella sopimuksella Venäjä olisi saanut muut valtiot tunnustamaan sekä Venäjän intressit että historiallinen oikeus toimilleen. Kun näin ei käynyt, sota Itä-Ukrainassa jatkui.

8.4. Yhteenveto: Ukraina Venäjän statuslevottomuuden lopputuloksena

Statuslevottomuuden vaikutuksien kuvailemiseksi, tulisi Venäjän toiminnasta löytää indikaattoreita jotka viittaavat Venäjän sosiaalisen kilpailun nollasummapelin omaiseen tulkintaan ennen konfliktia. Samalla riskinoton olemassaolon arvioimiseksi, Venäjän retoriikasta tulisi löytää perusteluja, jotka osoittavat tilanteen tappiollisen kehityksen väistämättömyyden ja sen välttämisen.

Venäläiset valtiohallinnon viralliset asiakirjat sekä puheet osoittavat Venäjän tulkinneen länsisuhteensa kilpailuasetelmana, joka myös johtaisi Venäjän johdon arvioimaan asevarustelukierteeseen. Venäjälle kilpailun aloittajana oli länsi, joka pyrki talouden ja sotilaallisen voiman käytöllä muodostamaan sille edullisen, yksinapaisen maailmanjärjestyksen ja vähentävän tietoisesti vahvistuvan Venäjän vaikutusvaltaa. Loppuvuodesta 2013 kilpailu kiristyi niin pitkälle, että Venäjä pelkäsi menettävänsä yhden sen suurvalta-asemansa perusteista, kuten Venäjän merkittävästä panostuksesta ja jopa ylikompensaatiosta 2013 aikana voidaan päätellä. Venäjälle Ukrainassa oli selkeästi kyse muusta kuin vain talouden tai sotilaallisen uhkan kysymyksestä, ja näin ollen aiemmin Yhdysvaltoja neutraalimpana nähty EU koettiin Venäjän aseman haastajana.⁴⁵⁸

Venäjä sai tilanteeseen haluamansa voiton Janukovytsin jättäessä allekirjoittamatta EU:n kauppasopimuksen. Venäjälle tilanne muuttui kuitenkin nopeasti uudestaan tappiolliseen asetelmaan mielenosoitusten jatkuessa ja lännen asettuessa mielenosoittajien puolelle. Huolimatta Putinin esittämästä lupauksesta Ukrainan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseksi, mielenosoitusten kiristymisen ja Janukovytsin valta-aseman menetys koettiin Venäjällä Ukrainan sisäpolitiikkaa suurempana kysymyksenä. Venäjän vaikutusvallan väheneminen IVY-maissa olisi ollut liian suuri menetys, jota vastaan piti toimia nopeasti ja merkittävällä riskinoton uhallakin. Tämän myös Putin itse tunnusti.⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ Lukyanov, 2014 viitattu Felgenhauer, 2014 s, 121.

⁴⁵⁸ Ks. esim. Pew Research Center, 2015. ”Views of Western Powers Plummet in Russia.”

⁴⁵⁹ Krim, tie kotimaahan, 2015. 1:30:00

Ukraina oli Venäjälle selkeä riskinotto ja häviämisen seuraukset tulevat hyvin ilmi Krim, Tie kotimaahan -dokumentissa. Putin esitti, että hän olisi ollut valmis käyttämään ydinaseita, mikäli länsi olisi tilanteeseen puuttunut. Kyseessä voi olla Putinin yksi yritys muistuttaa Venäjän sotilaallisen voiman perusteista, mutta samalla on kyseenalaista missä määrin Krim nähtiin niin tärkeäksi, että se olisi oikeuttanut eskalaation mahdolliseen ydinsotaan. Todennäköisesti kyse olikin Natoa vastaan esitetystä Venäjän valta-aseman määrittelystä.⁴⁶⁰ Venäjän poliittisella johdolla oli selkeä käsitys siitä, että Ukraina olisi viimeinen pilari Venäjän vakauden, suvereeniuuden ja suurvalta-aseman turvaamisessa.

Venäjän sotilaallisista tavoitteista sekä käytöksestä Ukrainan jälkeen, voi myös löytää prospektiteorian mukaisen referenssipisteen tavoittelun. Venäläisten joukkojen pidättäytyessä aseellisesta voimankäytöstä Krimillä ja Venäjän vedotessa kansainväliseen oikeuteen, Venäjä pystyi esittämään itsensä oikeudenmukaisena toimijana ja kansainvälisen turvallisuuden edistäjänä. Lähes välittömästi Krimin jälkeen Venäjä palasikin tunnusteluihin tilanteen legitimoimiseksi, vain huomatakseen, että myös lännen asenteet olivat koventuneet. Näin myös Itä-Ukrainan sota jatkui.

Statuskysymyksiä voi olla vaikea erottaa sotilaallisten keinojen käytön osalta turvallisuuden ja resurssikamppailujen selityksistä niiden linkittyessä monelta osin yhteen. Kuitenkin Venäjän rajoitettu sotilaallinen toiminta ainakin näyttäisi tukevan havaintoa, että kyse ei ollut niinkään geopolitiittisen vallan lisäämisestä kuin suurvalta-asemaan vaikuttavien menetyksiensä palauttamista ja tappioiden kasvun estämistä.

Venäjän sotilaallinen tuki ja tavoitteet olivat selkeästi rajatut. Maasiltaa ei luotu Itä-Ukrainasta Krimille, eikä analyytikkojen pelkäämiä Kharkivin, Dnepropetrovskin ja Zaporizhian taisteluita ikinä käyty, joiden valtaus olisi asettanut laajemmin koko Ukrainan kohtalon vaaka-
laudalle.⁴⁶¹ Voimasuhteet ja poliittinen aloite olivat selkeästi Venäjälle eduksi Itä-Ukrainassa, mutta huhtikuun haastattelussa Putin teki myös selväksi, että Ukrainan tapauksessa tulisi pyrkiä valtion federalisaatioon, ei hajottamiseen mikäli venäläisvähemmistöjen oikeudet taattaisiin.⁴⁶²

⁴⁶⁰ Krim, tie kotimaahan, 2015. 1:30:30

⁴⁶¹ Stratfor, 2015.

⁴⁶² Charap 2016, s. 87. Tähän on toki arvioitu olevan muitakin syitä, kuten se että Venäjä olisi menettänyt Ukrainassa merkittävän poliittisen voiman, mikäli Itä-Ukrainan alueet olisivat itsenäistyneet. Krimin ja Itä-Ukrainan tarkastelu onkin problemaattista, millä tavoin kaksi eri tapahtumakulkua ovat vaikuttaneet toisiinsa vai onko kyseessä pikemmin täysin samoista perusteluista noussut yksi tapahtumaketju.

Suurvalta- asemansa osoittamisesta Putin antoikin esimerkin toteamalla Ukrainan uudelle presidentti Poroshenkolle, että Venäjä voisi vallata Kiovan, Riikan kuin Tallinnan, Varsovan ja Bukarestin, milloin vain niin halutessaan.⁴⁶³ Ukrainan avulla Venäjä olikin voinut estää yhden suurvalta- asemansa perusteista, osoittaa rajansa lännelle ja sen että Venäjää tulee kohdella tasarvoisena toimijana muuttuvassa maailmassa.⁴⁶⁴

⁴⁶³ Euractiv, 2014. "Putin: 'I can take Kiev in two weeks if I want.'"

⁴⁶⁴ Hill & Gaddy, 2015 s. 378.

9. JOHTOPÄÄTÖKSET JA DISKUSSIO: STATUS, VENÄJÄ JA SOTA

Tässä osiossa tutkimuksen analyysin tuottamat tulokset ja niistä esiinnousseet huomiot liitetään tutkimuskysymyksiin, esitetään päätelmät ja pohditaan havaintojen merkitystä sekä empirialle että teorialle. Lopuksi tehdään vielä tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja esitetään tutkimuksen aikana esiin nousseet jatkotutkimushavainnot.

9.1. Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Venäjän käytöstä Ukrainassa on selitetty monista eri tulkintapositioneista käsin. Tutkijasta riippuen Venäjä on toiminut Ukrainassa hyökkäyksellisesti, puolustuksellisesti tai opportunistisesti. Venäjän käytöksen on nähty perustuvan identiteetikysymyksille, resurssien muutoksille, tai geopolitiiselle asemalle. Vaikka Venäjän motiiveihin ja toimintaan vaikuttavat todellisuudessa useat näistä tekijöistä, on tässä työssä keskitytty kuvailemaan Venäjän toimintaa statuksen avulla.

Tämän työn ensimmäinen tutkimuskysymys käsittelee sitä, miten valtioiden statuksen on nähty nykyisessä teoriakirjallisuudessa vaikuttavan valtioiden käytökseen, ja millä ehdoilla sitä voidaan soveltaa Venäjän tutkimuksessa. Työn teoreettisesta viitekehystä ja sen perusteluista voidaan esittää, että sosiaalisten teorioiden ja psykologian merkitys on kasvanut kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Statuksen tutkimus on uusien persoonallisuus- ja sosiaaliteorioiden myötä muodostunut tutkimussuunnaksi, joka yhdistää rationalismin ja konstruktivistisen käänteen tuottamia havaintoja erityisesti ulkopolitiikan ja sodan kysymyksissä.

Statuksen vaikutuksia ja tieteellisiä perusteita kehitetään jatkuvasti tarkemmiksi kansainvälisesti vertaisarvioidussa kärkijulkaisuissa.⁴⁶⁵ On kuitenkin huomioitava, että tämänhetkinen statuksen tutkimus on ollut merkittävältä osin teoreettisia reunaehtoja hahmottelevaa,⁴⁶⁶ historiallista⁴⁶⁷ ja vain vähäisiltä osin nykyistä poliittista maailmaa selittävää tai kuvaavaa.⁴⁶⁸ Statuksen tutkimuksen on kuitenkin arvioitu mahdollistavan myös uusia selityksiä kansainvälisen politiikan tutkimukselle, jolloin sen soveltaminen empiriaan on sekä tutkimussuunnan kehittämisen että poliittisen merkittävyyden kannalta tärkeää.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ Renshon, 2016.

⁴⁶⁶ Forsberg et al. 2014.

⁴⁶⁷ Lebow 2008, Onea 2014, Wood, 2013, Nitoiu 2016, Freedman, 2015.

⁴⁶⁸ Caiser 2016, Larson & Shevchenko 2014a.

⁴⁶⁹ Renshon, 2015.

Venäjä valinta tutkimuskohteeksi statusteorian näkökulmasta on hedelmällistä, koska Venäjän status- ja suurvaltakysymykset näkyvät vahvasti sen sisä- ja ulkopoliittisessa keskustelussa, sekä erityisenä viittauskohteina Ukrainassa. Lisäksi laajentamalla statuslevottomuuden teoreettista mallia kahden eri vakiintuneen yhteiskuntatieteellisen teorian avulla, voitiin tarkentaa niitä ehtoja, joiden on arvioitu vaikuttavan valtioiden päätöksiin sotilaallisen voiman käytöstä.⁴⁷⁰

Toinen tutkimuskysymys pyrkii esittämään, mitkä ovat olleet kylmän sodan jälkeen Venäjälle tärkeitä statuskysymyksiä ja kuinka Venäjän on pyrkinyt ne saavuttamaan. Tässä tutkimuksessa esitetään, että Venäjän statuskysymykset perustuvat Venäjän subjektiiviselle käsitykselle omasta suurvalta-asemastaan ja sen tuomista intresseistä omien rajojensa ulkopuolella. Venäjälle suurvalta-asema on osa pitkäaikaisesti muodostunutta historiallista omakuvaa, joka vaikuttaa sekä Venäjän intresseihin että tulkintaan muiden aikeista. Vaikka Yhdysvallat ja Eurooppa eivät kokisi astuvansa Venäjän etupiiriin, Venäjälle tilanne voi näyttäytyä haasteena erityisesti silloin kun kysymykset koskettavat Venäjän tärkeimpiä subjektiivisia intressejä: IVY-maita tai venäläisen maailman kysymyksiä. Tällöin Venäjä näkee suurvalta-asemansa tuovan sille jopa velvollisuuden vaikuttaa omien rajojensa ulkopuolelle.

Kiinnittämällä huomio Venäjän ulkopoliittikan sosiaaliseen vertailuun, saatiin kuvattua Venäjän ulkopoliittikan ajallista kehitystä ja tulkinnallisia muutoksia. Venäjän 90-luvun alun länsisuuntautuneisuus – sosiaalinen liikkuvuus – muuttuivat Venäjän intressien kritiikin ja sen suurvalta-aseman kieltämisen seurauksena vähitellen sosiaalisiksi kilpailuksi. Muutos oli Venäjälle merkittävä, eikä länttä nähty enää globaalin turvallisuuden yhteistyökumppanina vaan ylivaltaa etsivänä haastajana, joka pelkäsi Venäjän nousevaa asemaa. Nollasummapelien omaisia piirteitä kilpailu sai vuodesta 2008 eteenpäin, Venäjän todettua lännen siirtyneen tekemään mitä se haluaa, Venäjän tehdessä mitä se pystyy. Sosiaalinen kilpailu sai vuosina 2011–2012 merkittävää lisäsyvyyttä, kun Venäjä alkoi korostamaan selkeästi omaa erinomaisuuttaan suhteessa länteen.

Kolmas ja viimeinen tutkimuskysymys käsittelee sitä, ovatko aiemmin havaitut statuksen perusteet olleet läsnä Ukrainassa ja miten ne ovat vaikuttaneet Venäjän päätöksenteon tulkintaan. Tutkimuksen havainnot tukevat näkökulmaa, että Venäjän toiminnassa Ukrainassa oli kyse muustakin kuin taloudesta tai sotilaallisesta uhkasta. Tutkimuksessa esitetään, että kyse oli sosiaalisen kilpailun kiristymisestä äärimmilleen, joka kulminoitui Janukovyčšin vetäytyessä kauppasopimusneuvotteluista syksyllä 2013.

⁴⁷⁰ Myös Georgian tilannetta tulisi kyetä tutkimaan tarkemmin voidakseen sanoa mallin esittämän kuvauksen käyttökelpoisuudesta muuhunkin kuin vain Ukrainan tilanteen olosuhteiden kuvaamiseen.

Janukovytšin päätös oli aluksi Venäjälle selkeä voitto kilpailussa alueellisesta vaikutusvallasta, mutta tilanne kehittyi nopeasti Venäjälle tappiolliseksi levottomuuksien puhjetessa Kiovassa ja lännen antaessa voimakkaan tukensa Maidanin mielenosoittajille. Helmikuussa 2014 tapahtunut Janukovytšin syrjäyttäminen oli tätä taustaa vasten Venäjälle eksogeeninen shokki, jonka vanavedessä Venäjä joutui uudelleenarvioimaan riskinoton *sekä* riskien ottamattomuuden seuraukset.

Tutkimuksessa käytetyn statuslevottomuuden mallin mukaan sotilaallista voimaa käytetään silloin, kun tunnustamattomuudesta aiheutunut sosiaalinen kilpailu on nollasummapeliä ja kilpailutilanteen kehitys nähdään vääjäämättä tappiollisena. Suurvalta- asemansa perusteita puolustakseen, Venäjä turvautui sotilaiden lähettämiseen Ukrainaan.

Todettakoon että näkemys, jonka mukaan valinta sotilaallisen voiman käytöstä Ukrainassa johdetaan osaltaan suurvalta- aseman puolustamisesta, esiintyy usein viimeaikaisessa tutkimuksessa. Roy Allison esittää englantilaisen koulukunnan argumentein, että Ukrainan siirtyminen lännen etupiiriin olisi ollut Venäjälle liian suuri menetys kestettäväksi.⁴⁷¹ Samoilla perusteilla Venäjän käytöstä on selittänyt myös Sergei Karaganov, jonka mukaan Ukrainassa oli kyse pikemminkin Eurooppalaisen turvallisuusarkkitehtuurin määrittelystä. Karaganovin mukaan Venäjää on jatkuvasti nöyryytetty, eikä Venäjän ole annettu vetäytyä kylmästä sodasta lännen jatkuvan painostuksen alla.⁴⁷² Myös tässä työssä todetaan, että Venäjän toimi Ukrainan tapauksessa sen oman tulkintansa mukaan pakotettuna.⁴⁷³

Kuten Renshon on ehdottanut, statuksen malleista voidaan saada parempia keskittymällä todennettavissa oleviin havaintoihin. Näin päästään kehittämään teorian ja ulkopoliittisen käytöksen mikroperusteita,⁴⁷⁴ esimerkiksi esittämällä missä olosuhteissa status, tai statuslevottomuus, tuottaa riittävän ärsykkeen sotilaallisen voiman käytölle. Tässä tutkimuksessa Venäjän omat lausunnot ja teot muodostavat aineiston, jonka perusteella havaintoja teorian soveltuvuudesta tehdään.

⁴⁷¹ Allison 2014, s. 3.

⁴⁷² Karaganov, 2014.

⁴⁷³ Tilannetta voisi verrata tässäkin työssä esitettyyn Putinin fatalistiseen lausuntoon Tšetšenian sodasta: mikäli Ukraina olisi menetetty, koko Venäjän uskottavuus olisi romahtanut.

⁴⁷⁴ Renshon, 2016, s. 660.

Tapaustutkimuksessa kyse on mallin sopivuudesta kuvaamaan aineistoa: mikäli aineistossa havaitaan poikkeamia, jotka eivät sovellu malliin, malli tulisi hylätä.⁴⁷⁵ Tässä työssä esitetty statuslevottomuuden malli osoittautui kerätyn aineiston perusteella soveltuvaksi ja Venäjän tulkintoja kuvaavaksi, ainakin sillä laajuudella ja syvyydellä, millä aineistoa tässä työssä käsitellään.

Turvallisuuden rooliin ja resurssikamppailuun viittaavat teoriat eivät täydellisesti selitä Venäjän toimintaa Ukrainassa: jos Venäjä on pelännyt Naton laajenemista, miksi se käytännössä ajoi Länsi-Ukrainan Naton syliin? Ukrainan kriisi kuitenkin käänsi merkittävällä tavoin Naton huomion Venäjän suuntaan, jota päätös Itä-Ukrainan kapinallisten tukemisessa vain lisäsi. Loogista onkin, että päätös sotilaallisen voiman käytöstä Ukrainassa oli ainakin osin statuksen tähden tehty toimenpide. Näin statuksen teoretisointi täydentää myös kuvaa Venäjän motiiveista ja tulkintaan vaikuttaneista tekijöistä.

9.2. Päätelmät ja tutkimuksen merkitys

Mitä merkitystä statuslevottomuuden hypoteesilla sitten on tutkimuksellisesta näkökulmasta? Tärkein havainto lienee, että on oleellista arvioida miten Venäjä itse oman asemansa näkee. Läntisten toimijoiden ei ole tarkoituksenmukaista katsoa Venäjä-suhdetta vain omasta tai pelkästään Venäjän sotilaallisen voiman ja resurssikehityksen näkökulmasta. Jatkossakin tulee pyrkiä ymmärtämään miten Venäjä itse asemansa tulkitsee. Näyttää todennäköiseltä, että Venäjä tulee jatkossakin tavoittelemaan tunnustusta länneltä, ja mikäli tunnustus suurvalta-asemasta jää saamatta, voi Venäjä syyttää Yhdysvaltoja ja Eurooppaa moninapaisen maailmanjärjestyksen ja globaalin turvallisuuden romuttamisesta.

Sotilaallisen voimankäytön arvioimiseksi on kannattavaa huomioida tilanteet, joissa panokset ovat Venäjälle suuret sekä tilanteeseen johtanut kehitys tappiollinen. Kaikki statussignaalit eivät ole yhtä merkityksellisiä, mutta riskinotto korreloi mahdollisesti sotilaallisen voimankäytön osalta silloin, kun Venäjä kokee menettävänsä jotain suurvalta-asemaansa liittyvää. Mielenkiintoista onkin miten Valko-Venäjän⁴⁷⁶ ja Balkanin alueen⁴⁷⁷ kiristyvät tilanteet vaikuttavat Venäjän käsitykseen omasta asemastaan, etenkin mikäli länsi sitoutuu kannattamaan osapuolia

⁴⁷⁵ Yin, 1981.

⁴⁷⁶ Foreign Policy, 2017. ”What Exactly Is Going on Between Russia and Belarus?”

⁴⁷⁷ Foreign Policy, 2015. “Is War About to Break Out in the Balkans?”

edes välillisesti. Samalla myös Montenegron Naton jäsenyysoprosessia tulee seurata myös Venäjän näkökulmasta, vaikka toistaiseksi keväällä 2017 päättyviksi arvioidut neuvottelut eivät ole aiheuttaneet Venäjällä merkittävää vastustusta.⁴⁷⁸

Ukrainan sota alkoi vuonna 2014. Tämän työn kirjoitushetkellä Krimin niemimaa on *de facto* osa Venäjää ja sota Itä-Ukrainassa – Minskin toisesta tulitaukosopimuksesta huolimatta – aaltoilee.⁴⁷⁹ Vuonna 2015 Venäjä myös suoritti intervention Syyriaan ja on saanut jalansijaa Lähi-idässä.

Statuslevottomuuden mallia sovellettiin tilanteeseen, jossa Venäjän tulkinta tilanteestaan tapahtui sille itselleen tärkeässä kysymyksessä osana suurvalta-asemalleen tappiollista kehityssuuntaa. Itä-Ukrainan ja myös Syyrian jatkuneen tilanteen näkökulmasta onkin merkityksellistä arvioida, mitä sanottavaa statuslevottomuuden mallilla olisi myös uuteen muuttuneeseen tilanteeseen. Prospektiteorian viimeaikaisten havaintojen mukaan onkin mahdollista, että mikäli Venäjä kokee statuskilpailun jatkuvan ja kokee aiemmin saaneensa merkittäviä voittoja, voi se lisätä kohonnutta riskinottoa uusienkin voittojen saavuttamiseksi. Prospektiteoriaan ehdotettu muutos perustuu havainnolle, että mikäli statuskilpailu on äärimmäisen kiihtyneessä tilassa, voittoja tavoitellakseen valtiot voivat turvautua merkittävään riskinottoon.⁴⁸⁰

Toistaiseksi kuitenkin näyttää siltä, ettei tulkinnallista kehystä äärimmäisestä kilpailutilanteesta ole Venäjän käytöksestä nähtävissä. Ukrainan jälkeen nykypäivään tultaessa trendinä kuitenkin näyttäisi olevan, että Venäjä ei ole pyrkinyt aggressiiviseen geopolitiikkaan voittojensa kasvatamiseksi ja asemansa lisäämiseksi, vaan pikemminkin toimii edelleen tappioiden estämiseksi. Mainittakoon, että Venäjän mahdollisesti kokemat voitot voivat kuitenkin jatkossakin muuttaa kilpailuasetelmaa jopa tilanteeksi, missä Venäjä voi harkita toimivansa ilman lännen hyväksyntää myös muualla kuin lähialueillaan.

Vuonna 2015 julkaistu Venäjän kansallinen turvallisuusstrategia korostaa,⁴⁸¹ että Venäjän rooli globaalien kriisien hallinnassa tulee olemaan entistä tärkeämmässä roolissa. Statuslevottomuuden välttäminen mutta samalla kilpailuasetelman jatkuminen, voi indikoida Venäjän entistä

⁴⁷⁸ Toisin Venäjämielisten nationalistien on nähty olevan Montenegron pääministerin murhayrityksen takana. BBC, 2016. ”Russian nationalists' behind Montenegro PM assassination plot.”

⁴⁷⁹ Guardian, 2017. ”Violence flares in war-weary Ukraine as US dithers and Russia pounces.”

⁴⁸⁰ Lebow, 2008, s. 365–366.

⁴⁸¹ 2015 Kansallinen turvallisuusstrategia

rohkeampaa roolia muissa globaaleissa kriiseissä. Tästä on mahdollisesti saatu jo viitteitä Venäjän lähettäessä erikoisjoukkojaan Libyaan.⁴⁸²

Ukrainan ja Syyrian tilanteiden ollessa vielä kesken, ei voida sanoa, onko Venäjän tulkinta kilpailuasetelmasta muuttunut radikaalisti: etenkin Venäjän yrittäessä sopia Syyrian tilanteen ratkaisusta yhdessä Yhdysvaltojen ja EU:n kanssa.⁴⁸³ Moni kommentaattori on esittänyt Venäjän lopullisena tavoitteena olevan uusi Jaltan-konferenssi.⁴⁸⁴ Tämän tutkimuksen valossa pyrkimys näyttääkin hyvin loogiselta ja jopa mahdolliselta.

Tämä tutkimus pyrkii omalta osaltaan myös edistämään alan teoreettista keskustelua. Työssä tarkastellaan statuksen vaikutuksia rationalististen ja konstruktivististen teorioiden välimaastossa. Siinä missä ideologiat ovat eittämättä valtioiden toiminnan perusteina yhtä tärkeitä kuin materialistiset muutokset, statuksen teoretisoinnilla voidaan yhdistää kummankin tradition tärkeitä havaintoja keskenään, esittämällä mitkä materiaaliset kyvyt ovat tärkeitä ja miten niiden merkitykset eri ajanjaksoina ovat tulleet ilmi.⁴⁸⁵ Esimerkiksi Gerasimovin doktriini on selkeä esimerkki muutoksesta, jossa tulkinta materiaalisesta tekijästä muuttaa myös käytösmallia.

Tämän työn ollessa vain teoreettisen mallin alustavaa tarkennusta, ei sen avulla voi rakentaa käytettyä statuslevottomuuden mallia parsimoniseksi ja yleistäväksi teoriaksi. Työssä on kuitenkin esitetty yksi ehdotus, kuinka status voi vaikuttaa päätöksentekoon ja sotilaallisen voiman käyttöön. Induktion ongelman takia tätä ei kuitenkaan voida todentaa, mutta alustavana mallina statuslevottomuus auttaa osaltaan ymmärtämään konfliktien inhimillisiä perusteita. Tämän tutkimuksen havaintojen perusteella Venäjän retoriikasta ja käytöksestä voidaankin sanoa, että joka tapauksessa entistä psykologisempi ote ulkopolitiikan tutkimuksessa lienee paikallaan. Robert Frankia mukaillen: ”tunteet ovat suora syy-yhteys valtaosalle ihmisten käytöksestä.”⁴⁸⁶

Statusen tutkimuksella on myös laajempi merkitys sodankäynnin ja sotilaallisen voimankäytön tutkimukselle. Sodankäynnin tutkimus saa merkittäviä lisäulottuvuuksia, mikäli voidaan esittää edes vähäisiä todisteita siitä, että yksilöt tavoittelevat jopa sodan keinoin paremmasta statuksesta saatavaa arvostusta.⁴⁸⁷ Vaikka yksilön ja valtion toiminnan esittäminen suorana rin-

⁴⁸² Guardian, 2017b. “Russian special forces sent to back renegade Libyan general.”

⁴⁸³ Cecire, 2017.

⁴⁸⁴ Karaganov, 2014; Shtepa, 2017;

⁴⁸⁵ Lake, 2014, s. 250.

⁴⁸⁶ Frank, 1988, s. 53.

⁴⁸⁷ Keskustelu sodankäynnin luonteesta. Ks. esim. Keegan, 1993.

nastuksena onkin kiistanalaista, statuslevottomuuden hypoteesi on mielenkiintoinen avaus valtioiden välisen sodankäynnin tutkimukseen. Jos edes osa sodista alkaa muista kuin turvallisuus- syistä, ovatko suurvaltioiden väliset konfliktit entistä enemmän välillisiä sotia (engl. *proxy war*), missä valtiot turvautuvat sotaan heikompaa, kolmatta osapuolta, vastaan.⁴⁸⁸

9.3. Tutkimuksen validiteettitarkastelu ja jatkotutkimus

Työn pätevyyden kannalta – mitä oikeasti voi Venäjän toiminnan perusteista sanoa – on oleellista arvioida tutkimusasetelman tulkinnanvaraisuuden merkitys. Dmitri Medvedev sanoi juuri ennen Georgiaa 2008, että me emme salli yhtään enempää nöyryytystä!⁴⁸⁹ Lähes samoilla sanoin perusteli myös Vladimir Vladimirovitš Putin Krimin valtauksen. Korrelaatiosta huolimatta sen perusteella ei voida todistaa kuitenkaan käytöstä todeksi, vaan ainoastaan induktiivisesti arvioida todennäköisyyksiä ja uskottavuutta. Puheet ja asiakirjat joilla tapahtumiin ja tulkintoihin niistä viitataan, joudutaan ottamaan työssä suurimmilta osin annettuina, eikä Venäjän materiaalista kehitystä ole tutkimuksen laajuudessa kyetty arvioimaan.⁴⁹⁰

Analysoitujen tapahtumien, puheiden ja asiakirjojen pohjalta, kuvaileva malli statuslevottomuuden esiintymisestä ja sen vaikutuksista sotilaallisen voiman käyttöön näyttää pätevältä, vaati kuitenkin jatkossakin merkittävää lisätutkimusta.⁴⁹¹ Huolimatta että statuslevottomuuden malli kykenee kuvailemaan Venäjän ulkopoliittikan pidempiaikaista ja historiallista kehitystä, mitä tarkemmaksi raja-arvojen määrittelyksi havainnot menevät, sen vaikeampaa se on teoreettiselle mallille osoittaa. Tässä työssä raja-arvona on Putinin oma lausunto hänen tekevästään päätöksestä, mutta sen totuusarvo on kuitenkin enemmän tai vähemmän tulkinnanvarainen. Esimerkiksi Novaja Gazetan vuodettujen asiakirjojen mukaan päätös Krimistä oli tehty jo merkittävästi aiemmin kuin vasta häviävän kehysten muotoutuessa.⁴⁹² Tiedon ollessa epäluotettava on sen merkityksiä vaikea arvioida, mutta mikäli väite lähemmässä tarkastelussa osoittautuisi paikkansa pitäväksi, vähentäisi se tässä tutkimuksessa käytetyn mallin arvoa.

Teoreettisen mallin osalta tutkimusta voinee käyttää statuslevottomuuden sisäisen mekaniikan tarkennuksena ja havaintona mallin alustavasta käyttökelpoisuudesta tutkituissa olosuhteissa.

⁴⁸⁸ Erityisesti ydinaseiden aikakaudella, tämä lienee myös looginen kehityssuunta

⁴⁸⁹ Medvedev, 2008 viitattu Tsygankov, 2012, s. 236.

⁴⁹⁰ Teoreettinen malli muodostettiin alustavalla tarkastelulla siitä, miltä tilanne pääpiirteittä näytti, eikä merkittävää varianssia syntynyt.

⁴⁹¹ Mallia tukemattomia havaintoja ja ristiriitaisia todisteita ovat esimerkiksi huomiot, että Ukrainan ja EU:n välinen kauppaneuvottelu liittyi talouden kysymyksiin, kuin niinkään Yhdysvaltojen ja Naton muodostamaan uhkaan. EU:n DCFTA-neuvotteluja käytiin myös Armenian ja Georgian kanssa samaan aikaan. Samoin rajoitetun sodankäynnin luonteen Ukrainassa voi selittää Venäjän käsityksellä sodankäynnin muuttuneesta luonteesta, sekä resurssien riittämättömyydestä täysimittaiseen sotaan.

⁴⁹² Novaja Gazeta, 2015. "Näyttää sopivalta aloittaa Ukrainan itäisten osien liittäminen kohti Venäjää."

Mallin tarkentaminen on perustunut teoriakirjallisuudessa vakiintuneisiin ja politiikan tutkimuksissa käytettyihin teorioihin, jolla on pyritty tarkentamaan statuslevottomuuden ongelmaa, kuinka statuksen tunnustamattomuus muuttuu riittäväksi levottomuuden tilaksi sotilaallisen voiman käyttöön. Kuitenkin on huomioitava, että työssä joudutaan jättämään huomiotta suuri määrä muita mahdollisia vaikutuksia, joita ei työn rajallisen laajuuden takia ole joko osattu havainnoida, tai joita ei ole voitu testata.

Teorian osalta seuraavassa tutkimuksessa olisikin oleellista kyetä tutkimaan tarkemmin prospektiteorian vaikutuksien ilmenemistä, varioimaan muuttujia ja esittämään myös esimerkiksi kontrafaktuaaleja tapahtumien kulusta (mitä jos Venäjä ei olisi hyökännyt Krimille). Lisäksi tutkimalla statuslevottomuutta osana Georgian ja Syyrian interventioita, sekä havainnoimalla samankaltaisia olosuhteita joissa päätöstä sotilaallisen voiman käytöstä *ei kuitenkaan tehty*, voidaan saavuttaa mallin osalta merkittävää lisäarvoa jatkossa.

Kuvailevassa ja tulkinnallisessa tutkimuksessa tärkeänä tavoitteena on selventää mahdollisesti tutkittavaan tilanteeseen vaikuttaneita syvällisiä syy-yhteyksiä, joita tutkimusongelma asettaa. Induktion ongelman takia näitä ei voida todentaa kausaaliseksi selitykseksi, mutta käytettyä statuksen mallia voi arvioida sen loogisuuden reunaehdoilla. Tutkimuksessa on osoitettu, että suurvalta-asema on ollut Venäjälle tärkeä ja puolustettava arvo, jonka menetyksestä se on tuntenut myös levottomuutta ja jonka tappioit se on ollut valmis myös estämään.

Edellä mainittujen tutkimuksen pätevyyttä lisäävien tutkimusaiheiden lisäksi, työn aikana nousi esiin myös muita mielenkiintoisia lisätutkimuskohteita.

Ensimmäinen tutkimusaihe liittyy statuslevottomuuden hypoteesiin: ovatko sotilaalliset voima-keinot ainoa tapa joilla Venäjä pyrkii poistamaan statuslevottomuuttaan? Jatkotutkimusaihe tulee konkreettisesti esiin huomiosta, että Venäjä on myös käyttänyt merkittävässä määrin energiapoliittista painostusta tavoitteidensa saavuttamiseksi, korostaen samalla energiasektorin tärkeyttä suurvalta-asemalleen.⁴⁹³ Oleellista olisikin tästä näkökulmasta arvioida, onko statuslevottomuus vain nopeasti etenevä tapahtumien ketju, vai voiko valtio tuntea levottomuutta pidemmälläkin aikavälillä.

⁴⁹³ Aalto et al., 2014.

Toinen työssä esiinnousut tutkimusaihe on yrittää tutkia statuksen ja konfliktien merkitystä Venäjän solmimien tulitauko- ja rauhanneuvottelusopimuksien avulla. Tässä työssä lähteenä käytettiin ulkopoliittisia asiakirjoja ja puheita, mutta puheet ovat monilta osin peiteltyjä ja asiakirjat taas tarkasti muotoiltuja ja hitaasti päivittyviä. Kuitenkin tulitauko- ja rauhanneuvotteluissa tehdyt sopimukset ovat sellaisia, missä Venäjä neuvottelevana osapuolena pyrkii konkreettisesti ajamaan intressejään. Mikäli sopimukset arvioidaan lisäksi siitä näkökulmasta ovatko ne pitäneet vai ei, voidaan päätellä milloin Venäjä näkee kansainvälisen turvallisuuden kysymykset asemaansa hyödyttävinä. Minskin ensimmäinen ja toinen tulitaukosopimus sekä Syyrian tulitaukoneuvottelut, ovat kuitenkin esimerkkejä, missä Venäjä selkeästi pyrkii osoittamaan roolinsa kansainvälisen turvallisuuden ylläpitäjänä.⁴⁹⁴

Kolmas jatkotutkimuskohde liittyy puolestaan muiden konfliktien arvioimiseen statuslevottomuuden näkökulmasta. Statuslevottomuutta voi soveltaa esimerkiksi Georgian sodan tilanteeseen, ja arvioida täytyvätkö kuvatut ehdot. Vielä mielenkiintoisempi kysymys kuitenkin on, ovatko tapahtumat Ukrainan jälkeen johtaneet mahdollisesti jopa sosiaalisen identiteettiteorian ennustamaan sosiaaliseen luovuuteen? Erityisesti euraasialaisuutta korostavan kansallisuusdiskurssin tullessa selkeämmin esiin on tarkoituksenmukaista arvioida, onko kehitys vain kilpailuasetelman jatkamista vaiko pyrkimys kokonaan uusien sääntöjen luomiseen.⁴⁹⁵

9.4. Lopuksi

Vladimir Nabokovin “Conversation Piece” tarinassa valkokaartilainen eversti Melnikov ylistää Venäjää, sen johtajia ja kansaa: “Tänään jokainen sana, joka tulee Venäjältä – tunnen vallan, tunnen vanhan äiti Venäjän loistavuuden. Hän on jälleen sotilaiden, uskonnon ja todellisten slaavien maa!”⁴⁹⁶

Venäjä saattaa kansainvälisillä mittareilla olla heikko ja kuten analyytikot jaksavat muistuttaa, sen talous Italian kokoinen.⁴⁹⁷ Mittareista huolimatta Venäjän näkee itsensä suurvaltana. Tämä tulee jatkossakin tiedostaa.

⁴⁹⁴ Freedman 2014, s. 22. Minskin toisen tulitaukosopimuksen voidaan arvioida olleen lopputulosta siitä, että Venäjä ei halunnut Itä-Ukrainasta koituvaa taloudellista räsitystä itselleen. Samalla alueiden jääminen osaksi Ukrainaa, antaa jatkossa mahdollisuuden painostaa Ukrainaa, mikäli Ukraina esittäisi pyrkimyksen lähentyä kohti EU:ta tai Natoa.

⁴⁹⁵ Tässä esiteltiin kolme jatkotutkimusehdotusta, mutta tämän tutkimuksen ulkopuolelta olisi kannattavaa myös tutkia sosiaalisen kilpailun vaikutuksia Ukrainaa laajemmin, kuten alueellisesti esimerkiksi Itämerellä. Myös uusien konseptioista esiinnousseiden uusien käsitteiden kuten ”hengellisen turvallisuuden” tutkiminen olisi Venäjän ulkopoliitiikan osalta tarkoituksenmukaista.

⁴⁹⁶ Nabokov, 1945.

⁴⁹⁷ IMF:n 2016 listauksen mukaan parempi vertailuryhmä olisi Itävalta ja Espanja.

Venäjä on kuitenkin sallinut merkittäviäkin loukkauksia statukselleen, mikäli ne eivät ole tahtuneet sen tärkeimmillä ydinalueillaan. Oleellista onkin kiinnittää huomiota siihen mitä Venäjä sanoo: mistä näkökulmasta Venäjä asioista katsoo ja mitkä tekijät ovat sellaisia mistä se ei voi luopua.

Venäjän interventiota Ukrainassa ei kannata nähdä merkittävänä muutoksena Venäjän ulkopolitiikassa tai geopolitiikan paluuna. Sotilaallisen voiman käyttö on Venäjälle myös tärkeää nyt ja tulevaisuudessa, sillä sotilaallisella voimalla tai edes sillä uhkaamalla, Venäjä kokee voinansa puolustaa rajojaan laajempia oikeuksiaan. Näitä itselleen myöntämiä oikeuksia se onkin ollut valmis käyttämään Georgiassa, Ukrainassa ja myöhemmin Syyriassa.

Venäjän suurvalta-asema tulee kuitenkin jatkossa aiheuttamaan lisätutkimusta. Pelätessään suurvaltastatuksensa menetystä Venäjä on turvautunut sotilasvoimaan, mutta miltä tilanne näyttää sitten, jos Venäjä näkee itsensä voittajana? Levada-keskuksen julkaiseman tutkimuksen mukaan 64 % venäläisistä piti vuonna 2016 Venäjää suurvaltana.⁴⁹⁸ On oletettavaa, että mitä tärkeämmäksi status muodostuu, myös samalla Venäjän toleranssit muuttuvat: toistaiseksi Venäjä on pyrkinyt estämään tappioita, kun niinkään saavuttamaan uusia voittoja. Venäjän tulkintoja asemastaan ja erityisesti niiden muutoksia tulee kuitenkin seurata tarkasti, erityisesti siellä missä Venäjän panokset ovat korkeat ja lännen toiminta nähdään Venäjän suurvalta-aseman perusteita vähättelevänä.

Kuten Thukydideksen Melos-dialogikin osoittaa, huolimatta siitä että vahvat tekevät mitä haluavat, heikommat ovat myös valmiita taistelemaan vastaan.

Helsingissä 13.4.2017

Ville-Oskari Sallinen

⁴⁹⁸ Levada-keskus, 2017.

LÄHDELUETTELO

PRIMÄÄRIAINEISTO

Bush, George W., 27 tammikuuta 1992. "State of the Union; Transcript of President Bush's Address on the State of the Union" [<http://www.nytimes.com/1992/01/29/us/state-union-transcript-president-bush-s-address-state-union.html?pagewanted=all> luettu 8.4.2017]

ETYJ:n 12. Ministerineuvoston kokous 11-12 joulukuuta 2004. [<http://www.osce.org/mc/41813?download=true> luettu 8.4.2017]

Gerasimov, Valeri. (2013). ”Tieteen arvo on sen ennakoinnissa: Uudet haasteet vaativat so-dankäynnin muotojen ja metodien uudelleenarviointia.” (alkup. Герасимов: Ценность науки в предвидении Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий) Sotateollinen kuriiri 8:476, 27 Helmikuu – 5 Maaliskuu 2013, 1-3. [http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf luettu 8.4.2017]

Jeltsin, Boris. 26 syyskuuta 1994. United Nations General Assembly 49th session. [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/49/PV.5 luettu 8.4.2017]

Kozyrev, Andrei, 23 syyskuuta 1993. United Nations General Assembly 48th session. [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/48/PV.6 luettu 8.4.2017]

Krim, Tie kotimaahan - Andrei Kondrashovin dokumentti, (2015). (alkup. Крым. Путь на родину - Документальный фильм Андрея Кондрашова) [http://russia.tv/brand/show/brand_id/59195 katsottu 8.4.2017]

Lavrov, Sergei 11 Joulukuuta (2006). "Highlights of Speech by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov at a Meeting with Faculty of World Politics Students of Lomonosov Moscow State University" [virallinen käännös http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/385508 luettu 8.4.2017]

Medvedev, Dmitri 5 Marraskuuta (2008). "Address to the Federal Assembly of the Russian Federation" [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/1968> luettu 8.4.2017]

Medvedev, Dmitri, 5 Kesäkuuta (2008b). "Speech at Meeting with German Political, Parliamentary and Civic Leaders." [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/320> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 1 Heinäkuuta 2014d. "Conference of Russian ambassadors and permanent representatives" [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46131> 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 10 Helmikuuta 2007. "Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy." [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> luettu 8.4.2016]

Putin, Vladimir, 12 Joulukuuta 20120d. "Address to the Federal Assembly" [virallinen käännös <http://en.special.kremlin.ru/events/president/news/17118> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 16 Kesäkuuta 2000b. "Extracts from a Speech at a Meeting with German Businessmen" [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/21469> 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 17 Huhtikuuta 2014c. "Direct Line with Vladimir Putin" [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 18 Huhtikuuta 2002. "Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation" [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/21567> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 18 Maaliskuuta 2014b. "Address by President of the Russian Federation [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603> 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 19 Joulukuuta, 2013. "News conference of Vladimir Putin." [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/news/19859> 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 19 Syyskuuta 2013. "Meeting of the Valdai International Discussion Club." [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/news/19243> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 20 Helmikuuta 2012c. "Olla vahva: kansallisen turvallisuuden takeet Venäjälle" (ven. Быть сильными: гарантии национальной безопасности для России) [<https://rg.ru/2012/02/20/putin-armiya.html> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 25 Huhtikuuta 2005. "Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation." [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 25. Huhtikuuta 2005. "Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation" [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 27 Helmikuuta 2012b. "Venäjä muuttuvassa maailmassa" (alkup. Россия и меняющийся мир) [<http://www.mn.ru/politics/78738> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 31 Joulukuuta 1999. "New Year Address by Acting President Vladimir Putin" [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22280> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 4 Maaliskuuta 2012a. "Vahva Venäjä monimutkaisessa maailmassa" (alkup. Сильная Россия в сложном мире.) [<http://surkov.info/predvybornaya-programma-kandi-data-v-prezidenty-vladimira-putina-silnaya-rossiya-v-slozhnom-mire/> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 4 Maaliskuuta 2014a. "Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine." [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 6 Joulukuuta 2004. "Responses to Questions from Russian Journalists" [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22732> luettu 8.4.2017]

Putin, Vladimir, 8 Heinäkuuta 2000a. "Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation" [virallinen käännös <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/21480> luettu 8.4.2017]

Sopimus Itsenäisten Valtioiden Yhteisön perustamisesta 1991 (ven. Соглашение о создании Содружества Независимых Государств) [<http://www.cis.minsk.by/page.php?id=176> luettu 8.4.2017]

Venäjän Federaation asetus koskien ulkomailla asuvia kompatriootteja 1999. (alkup. Российская федерация федеральный закон о государственной политике российской федерации в отношении соотечественников за рубежом) [http://www.carim-east.eu/media/legal%20module/natfr/RU_emi2.1.pdf luettu 8.4.2017]

Venäjän Federaation Kansallinen turvallisuuskonseptio 2010. "The National Security Concept of the Russian Federation 2010." [virallinen käännös http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/589768 luettu 8.4.2017]

Venäjän Federaation Kansallinen turvallisuusstrategia 2015. (alkup. Указ Президента Российской Федерации О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации) [<http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/18iXkR8XLAtxeilX7JK3XXy6Y0AsHD5v.pdf> luettu 8.4.2017]

Venäjän Federaation Kansallinen turvallisuusstrategia vuoteen 2020 asti, 2009. (alkup. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года) [<http://kremlin.ru/supplement/424> luettu 8.4.2017]

Venäjän Federaation Kansallisen turvallisuuden konseptio 1997. (alkup. Концепция национальной безопасности Российской Федерации) [<https://www.armscontrol.ru/start/rus/docs/snconold.htm> luettu 8.4.2017]

Venäjän Federaation Sotilasdoktriini 2000. "The Military Doctrine of the Russian Federation" [epävirallinen käännös luotettavasta lähteestä http://carnegieendowment.org/files/2010rus-sia_military_doctrine.pdf luettu 8.4.2017]

Venäjän Federaation Ulkopoliittinen konseptio 1993. (alkup. Концепция внешней политики Российской Федерации утверждены Распоряжением Президента Российской Федерации) [asiakirja tutkijan hallussa]

Venäjän Federaation Ulkopoliittinen konseptio 2000. "The Foreign Policy Concept Of The Russian Federation 2000." [epävirallinen käännös luotettavasta lähteestä <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm> 8.4.2017]

Venäjän Federaation Ulkopoliittinen konseptio 2008. "The Foreign Policy Concept Of The Russian Federation 2008." [http://www.russianmission.eu/userfiles/file/foreign_policy_concept_english.pdf luettu 8.4.2017]

Venäjän Federaation Ulkopoliittinen konseptio 2013. "Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation 2013." [virallinen käännös http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186 luettu 8.4.2017]

UUTISLÄHTEET

1. Kanava, 2004. ”Venäjän Federaation Presidentti Vladimir Putinin lehdistötilaisuus.” (alkup. Первый Канал: Стенограмма пресс-конференции Президента России Владимира

Путина. Часть II) [http://www.1tv.ru/news/2004-12-23/238798-stenogramma_press_konferentsii_prezidenta_rossii_vladimira_putina_chast_ii luettu 8.4.2017]

BBC, 2010. "Ukraine's parliament votes to abandon Nato ambitions" [<http://www.bbc.co.uk/news/10229626> luettu 8.4.2017]

BBC, 2011. "Russia PM Vladimir Putin accuses US over poll protests" [<http://www.bbc.com/news/world-europe-16084743> luettu 8.4.2017]

BBC, 2014. "Analysis: Vladimir Putin's veiled threats over Ukraine" [<http://www.bbc.com/news/world-europe-27063136> luettu 8.4.2017]

BBC, 2014. "Ukraine crisis: Deal to 'de-escalate' agreed in Geneva" [<http://www.bbc.com/news/world-europe-27072351> luettu 8.4.2017]

BBC, 2016. "Russian nationalists' behind Montenegro PM assassination plot" [<http://www.bbc.com/news/world-europe-37890683> luettu 8.4.2017]

BOFIT, (2013). Russia Team, BOFIT Forecast for Russia 2013–2015. [<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/8545/173232.pdf?sequence=1&isAllowed=y> luettu 8.4.2017]

Euractiv, 2014. "Putin: 'I can take Kiev in two weeks if I want'" [<http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/putin-i-can-take-kiev-in-two-weeks-if-i-want/> luettu 8.4.2017]

Gazeta, 2014. "Venäjän Federaation puolustusministeriö on perustanut "Krimin palauttamisesta" -myönnettävän ansiomitalin. (alkup. Минобороны России учредило медаль «За возвращение Крыма») [https://www.gazeta.ru/politics/news/2014/03/25/n_6037281.shtml luettu 8.4.2017]

Guardian, 2010. "Russia threatens arms race and new nuclear warheads on Europe's borders" [<https://www.theguardian.com/world/2010/dec/01/russia-putin-missile-defence-threat> luettu 8.4.2017]

Guardian, 2011, "Assad should reform or quit over Syria uprising, says Dmitry Medvedev" [<https://www.theguardian.com/world/2011/oct/07/assad-reform-quit-syria-uprising-medvedev> luettu 8.4.2017]

Guardian, 2011. "Vladimir Putin accuses Hillary Clinton of encouraging Russian protests" [<https://www.theguardian.com/world/2011/dec/08/vladimir-putin-hillary-clinton-russia> luettu 8.4.2017]

Guardian, 2014. "Ukraine crisis: Vladimir Putin has lost the plot, says German chancellor." [<https://www.theguardian.com/world/2014/mar/03/ukraine-vladimir-putin-angela-merkel-russian> luettu 8.4.2017]

Guardian, 2017b. Russian special forces sent to back renegade Libyan general [<https://www.theguardian.com/world/2017/mar/14/russian-special-forces-deployed-in-egypt-near-libyan-border-report> luettu 8.4.2017]

Guardian, 2017. Violence flares in war-weary Ukraine as US dithers and Russia pounces

[<https://www.theguardian.com/world/2017/feb/14/avdiivka-frontline-ukraine-war-russia-backed-separatists> luettu 8.4.2017]

IMF, 2016. Countries by projected GDP. [<http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp.php> luettu 8.4.2017]

Izvestija, 2011. "Uusi integraatioprojekti Euraasialle – tulevaisuus joka syntyy tänään" (alkup. Новый интеграционный проект для Евразии — будущее, которое рождается сегодня) [<http://izvestia.ru/news/502761> luettu 8.4.2017]

Kommersant, 2008. "Nato-blokki repeili liittoutumisen tähden" (alkup. Блок НАТО разошелся на блокпакеты) [<http://www.kommersant.ru/doc/877224> luettu 8.4.2017]

Kommersant, 2014. "Ja he erkanivat kuin kaksi alusta Mustallamerellä" (alkup. И разошлись как в Черном море корабли) [<http://www.kommersant.ru/doc/2430828> luettu 8.4.2017]

Komsomolskaja Pravda, 2014. "Sergei Shoigu: Ukrainassa sovellettiin variaatiota arabikeväästä" (alkup. Сергей Шойгу: На Украине был применен вариант арабской весны) [<http://www.kompravda.eu/daily/26213/3098013/> luettu 8.4.2017]

Kontrakty. (2013). "Jatsenjuk haluaa poistaa Venäjän laivaston Krimiltä" (alkup. Яценюк хочет выгнать российский флот из Крыма) [<http://kontrakty.ua/article/65209> luettu 8.4.2017]

Lenta.ru, 2014. "Ukrainassa mitätöitiin laki, Venäjän kielen alueellisesta asemasta" (alkup. На Украине отменили закон о региональном статусе русского языка) [<https://lenta.ru/news/2014/02/23/language/> luettu 8.4.2017]

Levada-keskus, 2017 "Venäjä suurvaltana." [<http://www.levada.ru/en/2017/01/09/russia-as-a-great-power/> luettu 8.4.2017]

New York Times, 2007. "Putin likens U.S. foreign policy to that of Third Reich". [<http://www.nytimes.com/2007/05/09/world/europe/09iht-russia.4.5642323.html> luettu 8.4.2017]

Novaja Gazeta, 2015. "Näyttää sopivalta aloittaa Ukrainan itäisten osien liittäminen kohti Venäjää" (alkup. «Представляется правильным инициировать присоединение восточных областей Украины к России») [<https://www.novayagazeta.ru/articles/2015/02/24/63168-171-predstavlyaetsya-pravilnym-initsirovat-prisoedinenie-vostochnyh-oblastey-ukrainy-k-rossii-187> luettu 8.4.2017]

Pravda, 2008. "Maailmassa on alkanut uusi kilpavarustelu" (alkup. Путин: В мире началась новая гонка вооружений) [<https://www.pravda.ru/news/world/08-02-2008/255129-putin-0/> luettu 8.4.2017]

RBC, 2016. "Medvedev varoitti aloittamasta "toista sotaa maan päällä" (alkup. Медведев предостерег от начала «очередной войны на Земле») [<http://www.rbc.ru/politics/11/02/2016/56bcd8b59a7947163f11431f> luettu 8.4.2017]

RT.com, 2012. "Putin blames West for global chaos" [<https://www.rt.com/politics/putin-west-syria-russia-chaos-128/> luettu 8.4.2017]

Spiegel, 2014. "How the EU Lost Russia over Ukraine." [<http://www.spiegel.de/international/europe/war-in-ukraine-a-result-of-misunderstandings-between-europe-and-russia-a-1004706.html> luettu 8.4.2017]

Wall Street Journal, 2016. "Russia's Long Road to Middle-east" [<https://www.wsj.com/articles/russias-long-road-to-the-middle-east-1464361067> luettu 8.4.2017]

Washington Post, 1997. "Identity Crisis in Moscow" [<https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1997/02/24/identity-crisis-in-moscow/20569160-9008-493d-962e-e6650702645b/> luettu 8.4.2017]

Washington Post, 1999. "Yeltsin Warns NATO on Ground Troops" <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/april99/yeltsin040999.htm> luettu 8.4.2017]

Washington Post, 2003. "Three Russian Firms' Deals Angers U.S.: Iraq Purchased Jamming Gear, Missiles, Night Vision Goggles," [arkistoitu versio <https://www.highbeam.com/doc/1P2-252847.html> luettu 8.4.2017]

WSWS.org, 2003. "Russia: Putin condemns Iraq war as an 'error'" [<https://www.wsws.org/en/articles/2003/03/russ-m29.html> luettu 8.4.2017]

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Alexeev, D. (2004). "Nato Enlargement: a Russian Outlook." Conflict Studies Research Centre.

Allison, R., (2013). "Russia, the West, and Military Intervention." Oxford University Press, Oxford.

Arpinen, A. (2016). "Venäjän sotilasreformi" kirjassa Kesseli, P. (toim.). "Venäjän asevoimat muutoksessa – kohti 2030-lukua." Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 5.

Bearfield, D. A., ja Warren S. E. (2008). "Writing a Literature Review: The Art of Scientific Literature" kirjassa Miller, G. J., ja Yang, K. "Handbook of Research Methods in Public Administration." CRC Press, Boca Raton.

Bennett, A. (1999). "Condemned to Repetition?: The Rise, Fall, and Reprise of Soviet-Russian". MIT Press.

Blombergs, F. (2016). "Johdatus Suomen Turvallisuuspolitiikkaan kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa" kirjassa Blombergs, F., (toim.). "Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia." Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4.

Carr, E. H., (1946). "The twenty years' crisis 1919-1939: an introduction to the study of international relations." Macmillan & co. Ltd. [<http://www.spa.zju.edu.cn/eclass/attachments/2015-04/01-1427863185-17726.pdf> luettu 8.4.2017]

Clunan, A. L. (2014b). "Why Status Matters in World Politics" kirjassa Paul, T. V., Larson, D. W., ja Wohlforth, W. C., (toim.) (2014). "Status in World Politics." Cambridge University Press, New York.

- Clunan, A., (2009). "The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity, and Security Interests." Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD.
- Damasio, A. R., (1994). "Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain." Putnam, New York.
- Diligenskii, G. G. (1995). "Russia on the Threshold of an Uncertain Future." Nova Publishers.
- Fisher, S. (2014). "Sovereign democracy: Russia's response to the color revolutions." University of Louisville.
- Forsström, Pentti. (2016). "Venäjän sotilasdoktriinien kehittyminen Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen." Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 3, Sotataidon laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Frank, R. H. (1988). "Passions within Reason: the Strategic Role of the emotions." W. W. Norton, New York.
- George, A. L., ja Bennett, A. (2005). "Case Studies and Theory Development in the Social Sciences." MIT Press.
- Govella, K. & Aggarwal, V. K. (2011). "Introduction: The Fall of the Soviet Union and the Resurgence of Russia" kirjassa Aggarwal, V. ja Govella, K. (toim.). "Responding to a Resurgent Russia: Russian Policy and Responses from the European Union and the United States." Springer, New York.
- Gressel, G. (2015). "Russia 's Quiet Military Revolution, and What It Means for Europe." The European Council on Foreign Relations, London.
- Gurr T. R., (1970). "Why Men Rebel." Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Hardin, R., (1995). "One for All: The Logic of Group Conflict." Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Hill, F. ja Clifford G. G. (2015). "Mr Putin: Operative in the Kremlin" (2. painos). Brookings Institute Press, Washington.
- Hollis, M. ja Smith, S., (1990). "Explaining and Understanding International Relations." Clarendon Press.
- Honneth, A. (1996). "The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts." Polity Press, London.
- Hopf, T. (2002). "Social Construction of International Politics – Identities & Foreign Policies, Moscow, 1955 & 1999." Cornell University Press, Ithaca and London.
- Hopf, T. (2005). "Russian Identities and Intervention in Georgia" kirjassa Armstrong, D., Farrell, T. & Maignushca, B. (toim.) "Force and Legitimacy in World Politics." Cambridge University Press.
- Horvath, R. (2013). "Putin's Preventive Counter-Revolution. Post-Soviet Authoritarianism and the spectre of velvet revolution." Routledge, London.

- Jervis, R. (1976). "Perception and Misperception in International Politics." Princeton University Press, Princeton.
- Jonson, L. (2004). "Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy." I.B.Tauris.
- Keegan, J. (1993). "History of Warfare." Random House.
- Kuhrt, N., (toim.)(2013). "Russia and the World: the Internal-External Nexus." Routledge, London and New York.
- Lake D. (2014). "Status, Authority, and the End of the American Century" kirjassa Paul, T. V., Larson, D. W., ja Wohlforth, W. C., (toim.) "Status in World Politics." Cambridge University Press, New York.
- Lappalainen, T. (2011). "Kamppailu Euroopan Ohjuspuolustuksesta". Diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Larson, D.W. ja Shevchenko, A, (2014b). "Managing Rising Powers" kirjassa Paul, T. V., Larson, D. W., ja Wohlforth, W. C., (toim.) "Status in World Politics." Cambridge University Press, New York.
- Larson, D.W., Paul, T. V. ja Wohlforth W. C. (2014). "Status and World Order" kirjassa Paul, T. V., Larson, D. W., ja Wohlforth, W. C., (toim.) (2014). "Status in World Politics." Cambridge University Press, New York.
- Lebow, R. N., (2008). "A Cultural Theory of International Relations." Cambridge University Press, Cambridge.
- Lebow, R. N., (2010). "Why Nations Fight: Past and Future Motives for War." Cambridge University Press, New York.
- Light, M., (2010). "Russian Foreign Policy." kirjassa White, S., Sakwa R., ja Hale, H. E., (toim.). "Developments in Russian Politics." Palgrave MacMillan. Basingstoke.
- Lo, B. (2002). "Russian Foreign policy Making in the Post-Soviet Era – Reality, Illusion and Mythmaking." Palgrave, Basingstoke and New York.
- Lo, B. (2009). "Medvedev and the new European security architecture." CFER Policy Brief.
- Lo, B. (2015). "Russia and the New World Disorder." Brookings Institution Press.
- Mankoff, J., (2009). "Russian Foreign Policy The Return of Great Power Politics." Rowman & Littlefield, A CFR Book.
- McDermott, R. (1998). "Risk-Taking in International Politics Prospect theory in American Foreign Policy." University of Michigan Press.
- Mearsheimer, J.J. (2001). "The tragedy of great power politics." W.W. Norton & Company, New York.
- Morgenthau, H. J., (1948). "Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace." Alfred A. Knopf, New York.

- Morrison, J. (1991). "Boris Yeltsin: From Bolshevik to Democrat." Dutton, New York.
- Nabokov, V. (1945). "Conversation piece." [<http://www.tallinn.cold-time.com/texts/BOOKS/NABOKOW/convers.txt.htm> luettu 8.4.2017]
- Neumann, I. B., (1998). "Uses Of The Other - "The East" in European Identity Formation." University of Minnesota Press.
- Niiniluoto, I. (1999). "Critical scientific realism. Clarendon library of logic and philosophy." Oxford University Press, Oxford.
- Nuechterlein, D. E., (2015). "America Recommitted: A Superpower Assesses Its Role in a Turbulent World." University Press of Kentucky.
- Paul, T. V., Larson, D. W., ja Wohlforth, W. C., (toim.) (2014). "Status in World Politics." Cambridge University Press, New York.
- Pirani, S. (2012). "Russo-Ukrainian Gas Wars and the Call on Transit Governance" kirjassa Kuzemko, C., Belyi, A., Goldthau, A. ja Keating, M. (toim.). "Dynamics of Energy Governance in Europe and Russia" Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Putin, V, Gevorkyan, N., Timakova, N., Kolesnikov, A. (2000). "First Person: An Astonishingly Frank Self-Portrait by Russia's President." Public Affairs.
- Sakwa, R. (2000). "Russian Nationalism and Democratic Development" kirjassa Bowker M. ja Ross C. (toim.). "Russia After The Cold War." Pearson Education Limited, Essex.
- Sakwa, R., (2008). "Putin: Russia's Choice." Routledge, London and New York.
- Sakwa, R., (2014). "Putin Redux: Power and Contradiction in Contemporary Russia." Routledge.
- Sasse, G. (2007). "The Crimea Question. Identity, Transition and Conflict." Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Schelling, T. C., (1980). "The Strategy of Conflict." Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Schmitt, C. (1996). "The Concept of the Political." University of Chicago Press, Chicago.
- Smith, H., (2014b). "Russian Greatpowerness: Foreign policy, the Two Chechen Wars and International Organisations." University of Helsinki, Helsinki.
- Stent, A. (2005). "America and Russia: Paradoxes of Partnership" kirjassa Motyl, A., Ruble, B ja Shevtsova, L. (toim.). "Russia's Engagement With the West." M.E. Sharpe, Armonk, NY.
- Suhr, M ja Keohane, R. O., (2005). "Contemporary Classic" kirjassa Neumann, I. B. ja Waever, O. (toim.). "The Future of International Relations: Masters in the Making?" Routledge.

- Tajfel, H. & Turner, J. C. (1979). "An integrative theory of intergroup conflict." kirjassa Austin W. G., ja Worchel, S. (toim.). "The social psychology of intergroup relations." Brooks/Cole, Belmont, CA.
- Talbott, S. (2002). "The Russia Hand. A Memoir of presidential Diplomacy." Random House, New York.
- Thucydides, (431 eaa.), käännökse Crawley, R. "The History of the Peloponnesian War." [<http://classics.mit.edu/Thucydides/pelopwar.html> luettu 8.4.2017]
- Tiago, C. L. (2015). "Discourse and myth in contemporary Russia: the Great Patriotic War and the Victory Day narrative." Pro Gradu. Tampereen Yliopisto.
- Trenin, D. (2011). "Post-imperium : a Eurasian story." Carnegie Endowment for International Peace.
- Trenin, D. (2014). "Russia's Breakout From The Post-Cold War System The Drivers of Putin's Course." Carnegie Endowment for International Peace.
- Tsygankov, A. P., (2012). "Russia and the West from Alexander to Putin: Honor in International Relations." Cambridge University Press, Cambridge.
- Tsygankov, A. P., (2016). "Russia 's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity" (4. painos). Rowman and Littlefield, New York.
- Turner, J. C. , ja Brown, R. J. (1978). "Social status, cognitive alternatives, and intergroup relations." kirjassa Tajfel, H. (toim.). "Differentiation between social groups." Academic Press. London. Google Scholar.
- Waever, O. (1996). "The Rise and Fall of the Inter-paradigm Debate." kirjassa Smith, S. et al. (toim.). "International Theory: positivism and beyond." Cambridge University Press, Cambridge.
- Walt, S. M., (1987). "Origins of Alliances." Cornell University Press, Ithaca.
- Van Herpen, M. (2016). "Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy." Rowman and Littlefield, Lanham, MD.
- Vanderhill, R. (2013). "Ukraine: A democratic post-Soviet state?" kirjassa Vanderhill R., ja Aleprete M. E., (toim.). "International dimensions of authoritarian persistence: Lessons from post-Soviet states." Lexington Books, Lanham, MD.
- Weber, M., (1919). "The Profession and Vocation of Politics" kirjassa Lassman P. & Speirs R. (toim.), 1994. Weber: Political Writings. Cambridge University Press.
- Welch, D. A., (1993). "Justice and the Genesis of War." Cambridge University Press, Cambridge.
- Wendt A., (1999). "Social Theory of International Politics." Cambridge University Press, Cambridge.
- Wolff, L. (1994). "Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment." Stanford University Press. Stanford, CA.

Volgy, T. J., Corbetta, R. J., Rhamey, Jr. P., Baird, R. G., ja Grant, K. A. (2014). "Which States Are Next: Seeking Entrance to the Club of Major Powers" kirjassa Paul, T. V., Larson, D. W., ja Wohlforth, W. C., (toim.) "Status in World Politics." Cambridge University Press, New York.

Zakaurtseva, T. (2007). "The Current Foreign Policy of Russia" kirjassa Iwashita, A. (toim.). "Eager Eyes Fixed on Eurasia." Slavic Research Center.

TUTKIMUSARTIKKELIT

Aalto, P., Dusseault, D., Kennedy, M. D., ja Kivinen, M. (2014). "Russia's Energy Relations in the East and West: Towards a Social Structurationist Approach to Energy Policy Formation." *Journal of International Relations and Development*, 17:1.

Aleprete Jr., M. E., (2017). "Minimizing Loss: Explaining Russian Policy Choices during the Ukrainian Crisis." *the Soviet and Post-soviet Review* 44: 53-75.

Baranovsky, V (2000). "Russia: a part of Europe or apart from Europe." *International Affairs* 76:3, 443-458.

Bartles, C.K. (2016). "Russia's Indirect and Asymmetric Methods as a Response to the New Western Way of War." *Special Operations Journal*, 2:1, 1-11.

Baumeister, R. F. ja Leary, M. R. (1997). "Writing narrative literature reviews." *Review of General Psychology* 1(3), 311-320.

Berejikian, J. D. (2002). "Model Building with Prospect Theory: A Cognitive Approach to International Relations." *Political Psychology*, 23(4), 759-786.

Blank, S. (1999). "After Primakov - The evolving context of Russian national security policy." *Cahiers du Monde russe*, 40/4, 695-722.

Blank, S. (2003). "The Post-soviet states and the Post-saddam middle-east." *Middle East Review of International Affairs*, 7:2.

Bleiker, R. ja Hutchison, E. (2007). "Understanding emotions in world politics: reflections on method." *Working Paper* 2007/5.

Brent, G. (1998). "Back Yard Politics: Russia's Foreign Policy toward the Caspian Basin", *Demokratizatsiya*, 6:2.

Brown, R. (2000). "Social identity theory: Past achievements, current problems and future challenges." *European Journal of Social Psychology*, 30, 745-778.

Bukkvoll, T. (2016). "Why Putin went to war: ideology, interests and decision-making in the Russian use of force in Crimea and Donbas." *Contemporary Politics*, 22:3, 267-282.

Cadinu, M. ja Reggiori, C. (2002). "Discrimination of a low-status outgroup: The role of in-group threat." *European Journal of Social Psychology* 32(4), 501 - 515.

- Campbell, D. T. (1975). "Degrees of freedom and the case study." *Comparative Political Studies*, 8: 178-193.
- Clunan, A. L. (2014). "Historical aspirations and the domestic politics of Russia's pursuit of international status." *Communist and Post-Communist Studies*, 47: 281-290.
- Cohen, G. L. (2003). "Party over policy: The dominating impact of group influence on political beliefs." *J. Pers. Soc. Psychol.* 85, 808–822.
- Dannreuther, R. (1999-2000). "Escaping the enlargement Trap in NATO-Russian relations." *Survival*, 41-4.
- Dragneva, R. ja Wolczuk, K. (2016). "Between Dependence and Integration: Ukraine's Relations With Russia." *Europe-Asia Studies*, 68:4, 678-698.
- Erenler, M. (2012). "Russia's Arab Spring Policy." *Bilge Strateji*, 4:6, 167.
- Feklyunina, V. (2016). "Soft power and identity: Russia, Ukraine and the 'Russian world(s)'" *European Journal of International Relations* 22(4), 773–796.
- Forsberg, T. (2014). "Status conflicts between Russia and the West: perceptions and emotional biases." *Communist and Post-Communist Studies*, 47: 323–331.
- Forsberg, T., Heller R., ja Wolf R., (2014). "Introduction', *Communist and Post-Communist Studies*." 47: 261–268.
- Freedman, J. (2015). "Status insecurity and temporality in world politics." *European Journal of International Relation*, 1–26.
- Freedman, L. (2014). "Ukraine and the Art of Limited War." *Survival*, 56:6, 7-38.
- Friedrichs, J. (2016). "Causal mechanisms and process patterns in International Relations: Thinking within and without the box." *Stairjournal*. [<http://www.stairjournal.com/blog/2016/9/26/causal-mechanisms-and-process-patterns-in-international-relations-thinking-within-and-without-the-box> luettu 8.4.2017]
- Friedrichs, J. (2016.) "An intercultural theory of international relations: how self-worth underlies politics among nations *International Theory*." 8:1, 63–96.
- Gries, P. H. (2005). "Social Psychology and the Identity-Conflict Debate: Is a 'China Threat' Inevitable?," *European Journal of international relations*, 11(2): 235-265.
- Götz, E. (2015). "It's geopolitics, stupid: explaining Russia's Ukraine policy." *Global Affairs*, 1:1, 3-10.
- Götz, E. (2016). "Russia, the west, and the Ukraine crisis: three contending perspectives." *Contemporary Politics*, 22: 249-266.
- Heller, R. (2014). "Russia's quest for respect in the international conflict management in Kosovo." *Communist and Post-Communist Studies* 47: 333-343.
- Hopf, T. (1998). "The Promise of Constructivism in International Relations Theory." *International Security*," 23:1, 171-200.

- Hopf, T. (2016). "Crimea is ours: A discursive history *International Relations*." 30(2), 227–255.
- Huntington, S. P. (1991). "Democracy's Third Wave." *The Journal of Democracy*, 2(2).
- Hymans, J. E. C. (2010). "The arrival of psychological constructivism *International Theory*." *International Theory*, 2:3, 461–467.
- Jervis, R. (1988). "War and misperception." *Journal of Interdisciplinary History*, 18, 675-700.
- Jervis, R. (1992). "Political Implications of Loss Aversion." *Political Psychology*, 13 (2), 187-204.
- Johnston, A. I. (2001). "Treating International Institutions as Social Environments." *International Studies Quarterly* 45:4, 487-556.
- Kahneman, D. ja Tversky, A. "Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk." *Econometrica*, 47:2, 263-292.
- Kahneman, D., Knetsch, J. L., ja Thaler, R. (1990). "Experimental Tests of the Endowment Effect and the Coase Theorem," *Journal of Political Economy*, 98, 1325-1348.
- Kaukas, E. (2014-2015). "The Military Power of Russia – a Means for Activating an Expansionist Policy." *Lithuania Annual Strategic Review*, 13.
- Kitchen, N (2010). "Systemic pressures and domestic ideas: a neoclassical realist model of grand strategy formation." *Review of international studies*, 36(1), 117-143.
- Kozyrev, A. (1994). "Russia and NATO: a Partnership for United and Peaceful Europe", *NATO Review* 42:4. 1-2.
- Kuchins, A. C., ja Zevelev, I. A. (2011). "Russian Foreign Policy: Continuity in Change." *The Washington Quarterly*, 35:1.
- Kurowska, X. (2014). "Multipolarity as resistance to liberal norms: Russia's position on responsibility to protect." *Conflict, Security & Development*, 14:4, 489-508.
- Larson, D. W., ja Shevchenko A. (2010). "Status seekers: Chinese and Russian responses to U.S. primacy." *International Security* 34(4): 63–95.
- Larson, D. W., ja Shevchenko, A (2014). "Russia says no: Power, status, and emotions in foreign policy." *Communist and Post-Communist Studies* 47: 269-279.
- Lebow, R. N. (2008b). "Identity and International Relations." *International Relations*, 22: 473.
- Lebow, R. N. (2012). "The Causes of War: A Reply to My Critics." *Security Studies*, 21:2, 362-367.
- Levy, J. S. (1992). Introduction to Prospect Theory." *Political Psychology*, 13:2, 283-310.
- Levy, Jack S. (2008). "Case Studies: Types, Designs, and Logics of Inference." *Conflict Management and Peace Science*, 25:1, 1-18.

- Lukyanov, F. (2016). "Putin's Foreign Policy: the Quest to Restore Russia's Rightful Place." *Foreign Affairs*, 93:3, 30-37.
- Mansbach, R. (2012). Roundtable 3-7 on A Cultural Theory of International Relations. ISSF. https://issforum.org/roundtables/3-7-a-cultural-theory-of-international-relations#Review_by_Richard_Mansbach_Iowa_State_University_luettu_8.4.2017
- Massey, D. S. (2002). "History of Human Society: The Origin and Role of Emotion in Social Life." *American Sociological Review*. 67, Helmikuu. 1-29.
- Mercer, J. (2005). "Rationality and Psychology in International Politics." *International Organization*, 59:1, 77-106.
- Mercer, J. (2006). "Human nature and the first image: emotion in international politics." *Journal of International Relations and Development*, 9: 288–303.
- Mijnssen, I. (2010) "The Victory Myth and Russia's Identity," *Russian Analytical Digest*, 72:10, 6-9.
- Nitoiu, C. (2016). "Russia and the EU's quest for status: the path to conflict in the post-Soviet space." *Global Affairs*, 2:2, 143-153.
- O'Loughlin, J. Toal, G. & Kolosov, V. (2017). "Who identifies with the "Russian World"?: Geopolitical attitudes in southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria." *Eurasian Geography and Economics*. 57:6, 745-778.
- Odell, J. (2001). "Case Study Methods in International Political Economy." *International Studies Perspective*, 2, 161-176.
- Onea, T. A. (2014). "Between dominance and decline: status anxiety and great power rivalry." *Review of International Studies*, 40: 125-152.
- O'Neill, B. (2001). "Risk Aversion in International Relations Theory." *International Studies Quarterly*, 45(4), 617-640.
- Pushkov, A. (1994). "Russia and the West: an endangered relationship?", *NATO Review*, 42:1, 6-7.
- Renshon, J. (2015). "Losing Face and Sinking Costs: Experimental Evidence on the Judgment of Political and Military Leaders." *International Organization*, 69: 659-695.
- Renshon, J. (2016). "Status Deficits and War." *International Organization*, 70: 513-550.
- Renshon, J. & Lerner, J. S., (2012). "Decision - Making, the Role of Emotions in Foreign Policy." kirjassa Christie, D. J. "The Encyclopedia of Peace Psychology." Blackwell Publishing Ltd.
- Robertshaw, S. (2015). "Why the EU got the Ukrainian crisis wrong, *Global Affairs*, 1:3, 335-343.
- Secieru, S. (2006). "Russia's Foreign Policy Under Putin: 'Cis Project'" *Renewed Unisci Discussion Papers*.

Smith, H. (2014a). "Russia as a great power: Status inconsistency and the two Chechen wars." *Communist and Post-Communist Studies* 47: 355–363.

Tsygankov, A. P. (2014). "The Frustrating Partnership: Honor, Status, and Emotions in Russia's Discourses of the West." *Communist and Post-Communist Studies* 47: 345–354.

Tsygankov, A. P. (2015). "Vladimir Putin's last stand: the sources of Russia's Ukraine policy." *Post-Soviet Affairs*, 31:4, 279-303.

Urnov, M. (2014). "'Greatpowerness' as the key element of Russian self-consciousness under erosion." *Communist and Post-Communist Studies* 47: 305-322.

Walsham, G. (2002). "Interpretive case studies in IS research: nature and method." *Eur. J. Inf. Syst.* 4, 74-81.

Waltz, K. N. (1996). "International politics is not foreign policy." *Security Studies*, 6:1.

Welch, D.A. (2010). "A Cultural Theory meets cultures theory". *International Theory*, 2:3, 446-453.

Wendt, A. (2003). "Why a World State Is Inevitable." *European Journal of International Relations*, 9(4), 491-542.

Wolczuk, K. (2016). "Managing the flows of gas and rules: Ukraine between the EU and Russia." *Eurasian Geography and Economics*, 57:1, 113-137.

Wolf, R. (2011). "Respect and Disrespect in International Politics: The Significance of Status Recognition." *International Theory* 3(1): 105–142.

Wood S. (2013). Prestige in world politics: History, theory, expression *International Politics*, 50, 387–411.

Yin, R. K. (1981). "The Case Study Crisis: Some Answers." *Administrative Science Quarterly*, 26:1, 58-65.

Muut analyysit ja kommentaarit

Bohm, M. (2014). "Putin's imperial ambitions." [<http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/putin-s-imperial-ambitions/496138.html> luettu 8.4.2017]

Cecire, M. (2017). "Russia's Art of War: State Branding by Other Means." *Foreign Affairs*. [<https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2017-02-07/russias-art-war> luettu 8.4.2017]

Champion, M. (2014). "Putin isn't crazy, he's KGB." [<http://www.bloombergview.com/articles/2014-03-05/putin-isn-t-crazy-he-s-kgb> luettu 8.4.2017]

Charap, S. (2016). "Russia's Use of Military Force as a Foreign Policy Tool: Is There a Logic?" *PONARS Policy Memo*.

- EU, (2015). "Economic impact on the EU of sanctions over Ukraine conflict." [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI(2015)569020_EN.pdf luettu 8.4.2017]
- Felgenhauer, P. (2014). "Ukraine as a battleground for a new world order according to Putin." *Eurasia Daily Monitor* 11:3.
- Foreign Policy, (2015). "Is War About to Break Out in the Balkans?" [http://foreignpolicy.com/2015/10/26/war-break-out-balkans-bosnia-republika-srpska-dayton/ luettu 8.4.2017]
- Foreign Policy, (2016). "The Russian Reset That Never Was" [http://foreignpolicy.com/2016/12/09/the-russian-reset-that-never-was-putin-obama-medvedev-libya-mikhail-zygar-all-the-kremlin-men/ luettu 8.4.2017]
- Foreign Policy, (2017). "What Exactly Is Going on Between Russia and Belarus?" [http://foreignpolicy.com/2017/02/06/what-exactly-is-going-on-between-russia-and-belarus/ luettu 8.4.2017]
- Ghitis, F. (2017). "Putin wants Yalta 2.0 and Trump may give it to him." [http://edition.cnn.com/2017/01/25/opinions/putin-wants-yalta-2-0-and-trump-may-give-it-to-him-ghitis/ luettu 8.4.2017]
- Gorenburg, D. (2014). "Countering Color Revolutions: Russia's New Security Strategy and its Implications for U.S. Policy." [http://www.ponarseurasia.org/memo/countering-color-revolutions-russia%E2%80%99s-new-security-strategy-and-its-implications-us-policy luettu 8.4.2017]
- Harvard Political Review, (2017). "Using Dostoyevsky Understand Vladimir Putin Aggression." [http://harvardpolitics.com/culture/using-dostoyevsky-understand-vladimir-putins-aggression/ luettu 8.4.2017]
- Kaczmarek, M. (2011). "Russia's Middle East policy after the Arab revolutions." *OSW Commentary* (2011), 59.
- Karaganov, S. (2002). "Security Strategy: Why Arms?" *Global Affairs*. [http://eng.globalaffairs.ru/pubcol/Security-Strategy-Why-Arms-15716 luettu 8.4.2017]
- Karaganov, S. (2014). "Europe and Russia: Preventing a New Cold War." *Russia in Global Affairs* [http://eng.globalaffairs.ru/number/Europe-and-Russia-Preventing-a-New-Cold-War-16701 luettu 8.4.2017]
- Koshkin, P. (2016). "Book Review: A recent book by Carnegie Moscow Center's Dmitri Trenin, "Russia and the World in the 21st Century." [http://www.russia-direct.org/reviews/russias-search-new-national-identity-21st-century luettu 8.4.2017]
- Kozyrev, A. (1994). "Lagging Partnership" [https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1994-05-01/lagging-partnership luettu 8.4.2017]
- Kramer, M. (2014). "Why Russia Intervenes" [http://perspectives.carnegie.org/us-russia/russia-intervenes/ luettu 8.4.2017]

- Lebow, R. N. (2012b). "Richard Lebow on culture, IR theories and methodology" [<https://warstudiespublications.wordpress.com/2012/11/24/richard-ned-lebow-on-culture-ir-theories-and-methodology/> luettu 8.4.2017]
- Martikainen, T. Pynnöniemi, K., Saari, S. ja Ulkopoliittisen instituutin työryhmä, (2016). "Venäjän muuttuva rooli Suomen lähialueilla" Valtioneuvoston kanslia. [http://www.fiia.fi/fi/publication/607/venajan_muuttuva_rooli_suomen_lahialueilla/ luettu 8.4.2017]
- Mearsheimer, J. (2014). "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault." Foreign Affairs. [<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> luettu 8.4.2017]
- Oldberg, I. (2010). "Russia's Great Power Strategy under Putin and Medvedev." [<http://www.ui.se/upl/files/44240.pdf> luettu 8.4.2017]
- Pew Research Center, (2015). "Views of Western Powers Plummet in Russia" [<http://www.pewglobal.org/2015/06/10/nato-publics-blame-russia-for-ukrainian-crisis-but-reluctant-to-provide-military-aid/russia-ukraine-report-18/> luettu 8.4.2017]
- Ponarin, E. ja Sokolov, B. (2014). "The Russian Elite's View of Global Politics" Russia in Global Affairs [<http://eng.globalaffairs.ru/number/The-Russian-Elites-View-of-Global-Politics-17222> luettu 8.4.2017]
- Popescu, N. (2006). "Russia's Soft Power Ambitions" CEPS Policy Briefs. [<http://aei.pitt.edu/11715/1/1388.pdf> luettu 8.4.2017]
- Primakov, A. (1994). "Russia-CIS: Does the West's Position Need Modification?" [https://fas.org/irp/world/russia/docs/svr_9409.htm luettu 8.4.2017]
- Russia-Direct, (2014). "An inside look at Moscow's evolving Ukrainian strategy" [<http://www.russia-direct.org/opinion/inside-look-moscows-evolving-ukrainian-strategy> luettu 8.4.2017]
- Sapolsky, R. M. (2006). "A Natural History of Peace" Foreign Affairs [<http://opim.wharton.upenn.edu/~sok/papers/s/sapolsky-foreignaffairs-2006.pdf> luettu 8.4.2017]
- Schouten, P. (2013). ""Theory Talk #53: Ned Lebow on Drivers of War, Cultural Theory, and IR of Foxes and Hedgehogs", Theory Talks, [<http://www.theory-talks.org/2013/03/theory-talk-53.html> luettu 8.4.2017]"
- Shevtsova, L. (2016). "Putinalia as Deceit and Self-Deceit." The American Interest. [<https://www.the-american-interest.com/2016/11/17/putinalia-as-deceit-and-self-deceit/> luettu 8.4.2017]
- Shtepa, V. (2017). "Russian Commentators Float Idea of 'New Yalta' Deal Among Russia, US and China." [<https://jamestown.org/program/russian-commentators-float-idea-new-yalta-deal-among-russia-us-china/> luettu 8.4.2017]
- Simes, D. (2014). "An interview with Sergei Glazyev." The National Interest. [<http://national-interest.org/commentary/interview-sergey-glazyev-10106> luettu 8.4.2017]

StopFake, (2016). "Russian Crimea Annexation Documentary Filled with Lies and Errors" [<http://www.stopfake.org/en/russian-crimea-annexation-documentary-filled-with-lies-and-errors/> luettu 8.4.2017]

Stratfor, (2015). "Wargaming Russia's Military Options in Ukraine." [<https://www.stratfor.com/video/wargaming-russias-military-options-ukraine> luettu 8.4.2017]

Suslov, D. (2012). "Arab revolutions and Russian-US relations." [<http://www.hse.ru/data/2011/04/27/1210609292/Apace%20peo%20%20P-CA.pdf> luettu 8.4.2017]

Uhler, W. (2014). "American Journalist's Astounding Ignorance about Russia." [<http://dissentvoice.org/2014/05/american-journalists-astounding-ignorance-about-russia/> luettu 8.4.2017]

Walker, S. (2014). "Ukraine and Crimea: What is Putin thinking?" [<http://www.theguardian.com/world/2014/mar/23/ukraine-crimea-what-putin-thinking-russia> luettu 8.4.2017]

Zevelev, I. (2014). "The Russian World Boundaries." Russian in Global Affairs. [<http://eng.globalaffairs.ru/number/The-Russian-World-Boundaries-16707> luettu 8.4.2017]

Zevelev, I. (2016). "The Russian World in Moscow's Strategy" [<https://www.csis.org/analysis/russian-world-moscows-strategy> luettu 8.4.2017]